

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Bc. Kamila Krajíčková

Pozdní prózy Eduarda Štorcha

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Michal Charypar, Ph.D.

Praha 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. 7. 2021

Bc. Kamila Krajíčková

Bibliografická citace

Pozdní prózy Eduarda Štorcha: Diplomová práce / Bc. Kamila Krajíčková; vedoucí práce: Mgr. Michal Charypar, Ph.D. -- Praha, 2021. -- 103 s.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na vybrané pozdní prózy Eduarda Štorcha, významného pedagoga, amatérského archeologa a autora desítek knih pro mládež, většinou s prehistorickou nebo starověkou tematikou. Hlavním tématem jsou dvě ze Štorchových vrcholných pozdních prací tvořících volný cyklus, románů *Osada Havranů* a *Minehava*, práce zčásti zahrnuje i širší kontext české prózy pro mládež v první polovině 20. století. Vedle analýzy a interpretace textů bude též zkoumána situace vzniku těchto textů, jež souvisí mj. se Štorchovým působením v Lobči u Mšena.

Klíčová slova

Štorch Eduard, literatura 20. století, dobrodružná literatura, literatura pro mládež

Abstract

The thesis will focus on the chosen late fiction of Eduard Štorch, an important pedagogue, amateur archaeologist, and an author of a number of books of fiction for young readers, that are mostly set in the pre-historical times and the antiquity. The main topic of the thesis will be two of Štorch's best pieces of fiction forming a loose cycle, i.e. the novels "The Settlement of the Ravens" and "Minehava", but a broader context of the Czech fiction for young readers in the first half of 20th century may also be taken into account. Apart from analysis and interpretation of the novels, the thesis will also search the situation in which the texts were written. This situation is also connected with Štorch's stay and activities in Lobeč u Mšena.

Keywords

Štorch Eduard, 20th century literature, fiction of adventure, fiction for young readers

Počet znaků (včetně mezer): 200 107

Poděkování

Velice děkuji mému vedoucímu práce Mgr. Michalovi Charyparovi, Ph.D. za jeho cenné rady, profesionální přístup, ochotu pomáhat a vést mě po celou dobu psaní tím správným směrem.

Dále děkuji mé rodině, příteli a všem nejbližším lidem, kteří při mně stáli, za jejich trpělivost a mnohostrannou podporu.

Obsah

Úvod.....	1
1 O autorovi	4
2 Štorchovi čtenáři	6
2.1 Úvod do literatury pro mládež	6
2.1.1 Úvod do dobrodružné literatury.....	8
2.2 Pro koho byly Štorchovy romány určeny?.....	11
2.3 Proč náměty z doby pravěké	14
2.4 Autorův styl psaní	17
3 Osada Havranů.....	20
3.1 Okolnosti, za kterých kniha Osada Havranů vznikla.....	20
3.2 Informace ke knize	21
3.3 Recenze ke knize.....	24
4 Minehava	26
4.1 Okolnosti, za kterých kniha Minehava vznikla.....	26
4.2 Informace ke knize	27
4.3 Recenze ke knize.....	29
5 Rekonstrukce společenského života v dílech Osada Havranů a Minehava.....	31
5.1 Postavy	31
5.2 Zobrazení pravěkých náboženství.....	37
5.2.1 Duchovní sféra v knize Osada Havranů	46
5.2.2 Duchovní sféra v knize Minehava	54
5.3 Havranpírkova postava napříč Osadou Havranů a Minehavou.....	65
5.3.1 Cesta k mužské zkoušce	66
5.3.2 Havranpírkovo další dobrodružství	70
5.3.3 Havranpírkovo přátelství se Sokolím okem.....	72
5.3.4 Havranpírkova moudrost	73
5.3.5 Mužská zkouška.....	75
5.3.6 Havranpírko mužem	78
Závěr	83
Seznam literatury	86
Seznam vyobrazení	91
Obrazová příloha.....	92

Úvod

Ve své diplomové práci se pokusím o rekonstrukci společenského života týkající se dvou pozdních próz z literární tvorby Eduarda Štorcha. Mezi nejznámější a nejpoblárnější díla tohoto autora (nejen v Čechách, ale i v zahraničí) patří bezpochyby román z pravěku *Lovci mamutů*. Štorch své čtenáře ovšem obohacoval poznatky z dob minulých i v jiných svých dílech. Napsal knihy, které možná nejsou tak populární a známé, ale přesto neztrácejí na kvalitě. Proto jsem si dvě takové prózy vybrala k podrobnějšímu zpracování.

Jedním takovým dílem je román z mladší doby kamenné s názvem *Minehava*. Dílo *Minehava: Obraz života nejstarších osadníků v naší vlasti*, je Štorchovým nejmladším dílem, vydaným roku 1950. Ke zpracování tohoto románu mě vedly dva faktory. Jedním z faktorů je právě informace, že *Minehava* je posledním Štorchovým dílem. Zajímalo mne, jak je dílo po všech zkušenostech, které již v tomto období autor měl, pojato. A druhým faktorem, který mě na *Minehavě* lákal, bylo prostředí, ve kterém se velká část příběhu odehrává. Začátek románu je zasazen do Prahy, ale krátce na to se děj přesouvá do kokořínského kraje a končí na Pustém vrchu v Lobči. Lobeč je malá víska nedaleko Mšena, ze které pochází část mé rodiny. Příběh do ní zasazený jsem si tudíž nemohla nechat ujít.

Druhým dílem, které jsem pro svou práci vybrala, je dobrodružný román *Osada Havranů: Příběh z mladší doby kamenné*. Tento román byl prvně vydán roku 1930. Jedná se též o dílo, které psal Štorch ve zralém věku a s většími spisovatelskými zkušenostmi. Dalším důvodem, proč jsem zvolila tento román je, že *Osada Havranů* je dějově spojena s *Minehavou*, která je volným pokračováním *Osady Havranů*. Spojnicí mezi těmito romány je mladý náctiletý chlapec Havranpírko a jeho starší kamarád a životní vzor Sokolí oko. V díle *Osada Havranů* se tito dva junáci sblíží a uzavřou mezi sebou bratrský svazek. Ten přetrvává i v knize *Minehava*, kde Havranpírko společně se Sokolím okem doputují na Pustý vrch a setkají se zde se Šťastnou chvílí (*Minehavou*), která je dávnou láskou Sokolího oka. Příběh *Osady Havranů* je zasazen ke Kunratickému potoku do Dolní Krče. Kromě návaznosti mají tato dvě díla spojitost i v období, ve kterém se odehrávají, totiž mladší dobu kamennou.

Životopisné údaje o Eduardu Štorchovi hodlám omezit na pár poznámek a svůj zájem budu převážně směřovat na jeho cestu k dětem a pro ně psanou dobrodružnou prózu. Po drobném úvodu k literatuře pro mládež a úvodu do dobrodružné literatury, budu hledat

odpovědi na otázky, komu jsou Štorchova díla adresována, pro jakou věkovou kategorii jsou vhodná, komu Štorchova díla mohou být prospěšná a proč se odehrávají v období pravěku. Pokusím se nastínit děj románů a sdělit základní informace pojednávající o jejich vzniku. Posléze se budu soustředit na konstrukci postav a poté vyberu dva tematické bloky, společné pro obě knihy, a pokusím se je podrobněji analyzovat. Souhrnným tématem pro oba romány bude rekonstrukce společenského života v nich. V prvním bloku se budu věnovat religionistickým prvkům pravěkých náboženství, vsazených do Štorchových děl. Zde se budu zamýšlet nad tím, jak byl duchovní život pro pravěké lidi důležitý a z jak velké části se Štorch nechal informacemi o pravěkých náboženstvích inspirovat. Druhý tematický blok bude věnován více sociologii, především co se týče postavy Havranpírka napříč oběma díly. Zde se budu zaměřovat na to, jak byla postava mladého chlapce konstruována a jaká byla jeho funkce vůči čtenářům.

Co se týče kapitoly, ve které se budu věnovat autorovi, bude pro mě klíčová kniha Mgr. Bohumila Kettnera – *Kdo byl Eduard Štorch*. Kettner je středoškolský profesor zabývající se Eduardem Štorchem a před napsáním dané knihy prostudoval mnoho materiálu pojednávajícího o jeho osobě. Kniha byla prvně vydána roku 1986, tehdy ještě pod autorovým pseudonymem Bohumil Kakáč. Druhé vydání z roku 2011 bylo opatřeno již jeho pravým jménem Bohumil Kettner. Ve své knize pohlíží na Štorcha jako na průkopnického pedagoga, vynikajícího spisovatele a nedoceněného archeologa. Nestaví se k osobnosti Štorcha nikterak kriticky, ale spíše vyzdvihuje jeho dovednosti. Poměrně kriticky se ke knize *Kdo byl Eduard Štorch* staví Zdeněk Heřman ve své glose objevující se v časopise *Zlatý máj* roku 1987. Jako odezvu na Heřmanovu glosu redakce otiskla úryvky dopisů, které po Heřmanově kritice byly do redakce zaslány. Dopisy povětšinou obsahovaly chválu na Kettnerovu knihu. I přes Heřmanovu kritiku jsem Kettnerovo dílo zvolila z důvodu, že Bohumil Kettner se o Štorcha začal zajímat již na vysoké škole, kde na jeho osobu napsal diplomovou práci. Jeho zájem byl ale tak značný, že s psaním pokračoval, až jeho doplněná práce dostala knižní podobu. Dále se budu opírat o vybrané pasáže z *Lexikonu české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Následná publikace, kterou budu pro napsání práce hojněji využívat, bude kniha *Bohové, hroby a učitelé: Cesty českých spisovatelů do pravěku* od známého a uznávaného archeologa Karla Sklenáře. Autor ve své knize zmiňuje spisovatele, kteří se ve svých dílech soustředili na dobu dávno minulou spojenou s archeologickými objevy.

Ve své práci dále využívám i knihu *Od Svatého Václava k lovcům mamutů: Hrdinové Eduarda Štorcha očima dnešních archeologů* od autorů Ivany Sýkorové a Václava

Matouška. Mimoto budu čerpat i z jiných zdrojů, jako např. článků otisknutých v novinách a časopisech.

1 O autorovi

Eduard Štorch (narozen 10. dubna 1878 v Ostroměři u Hořic, zemřel 25. června 1956 v Praze,¹ pohřben v Lobči²) je známý jako pedagog, spisovatel a amatérský archeolog. Právě díky poznatkům získaným v archeologii začala vznikat jeho literární tvorba pro mládež. Podle knihy Bohumila Kettnera *Kdo byl Eduard Štorch* sám o sobě kdysi údajně napsal: „*Své příběhy jsem doslova vykopal ze země.*“ Některé nálezy spojil Štorch s příběhem, který poté vyprávěl „svým“ chlapcům a později jej zapsal na papír.³ Eduard Štorch byl průkopníkem v beletristických dílech vypravujících o předslovanských obyvatelích. V „předštorchovských“ dobách tato témata nebyla tolik tvořena. O pravěkých dobách neexistovalo mnoho poznatků, proto beletrie zasazená do dob pravěku by byla považována za čistou fikci, která by nebyla stavěna na historických faktech. Až Štorch se pokusil propojit relaxační beletrii s odbornými znalostmi.⁴

Štorch se neomezoval pouze na beletrii pro mládež, ale do jeho tvorby patří i odborné spisy, jako například *Reforma školního dějepisu* (1905), *Nový dějepis* (1909), *Školní dějepis v teorii a praxi* (1946).⁵

Svůj zájem ale převážně obracel na prehistorii. V tomto oboru se mimo jiné vzdělával tím, že poslouchal přednášky o archeologii a antropologii na pražské univerzitě. Své poznatky stále rozšiřoval, což mu mimo jiné vyneslo i přátelství s Karlem Absolonem⁶. Účastnil se archeologických výkopů, ke kterým přizýval i děti (Mostecko, Mělnicko, Praha, Lobeč).⁷ Např. pod dnešní budovou Bulovka našel Štorch část kosti nohy mamuta a kel. I na jiných místech nacházel kosti, předměty denní potřeby pravěkých lidí, torza chat, hroby (např. i žárové).⁸

---

¹ BLAHYNKA, Milan, a kol. *Čeští spisovatelé 20. století*. 1985, 627

² SLOBODZIAN, Vladimír/MACEK, Jiří. *Lobeč – historie a současnost*. 2006, 46

³ KETTNER, Bohumil. *Kdo byl Eduard Štorch*. 2011, 101-103

⁴ SKLENÁŘ, Karel. *Bohové, hroby a učitelé. Cesty českých spisovatelů do pravěku*. 2003, 157-158

⁵ TROCHOVÁ, Zina/KNOPP, František. *Soupis spisovatelů s životopisnými a bibliografickými údaji*. In: Jan Mukařovský (red.): *Dějiny české literatury Dějiny české literatury 4*. 1995, 656

⁶ Karel Absolon (16. června 1877 Boskovice – 6. října 1960 Brno) byl univerzitní profesor, geograf, zoolog, paleontolog a archeolog. V letech 1907-38 byl v Moravském zemském muzeu průvodcem zoologické a paleontologické sbírky. Byl také (spolu)redaktorem AMM, mimořádným členem ČAV a od roku 1929 také jednatel a poté předsedou Klubu přírodovědeckého v Brně. Mezi léty 1930-48 řídil a vydával v Brně časopis Příroda, ve kterém byla obsažena i archeologie. Od dvacátých let zkoumal řadu lokalit, mimo jiné např. Dolní Věstonice. – SKLENÁŘ, Karel/BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů*. 2005, 49

⁷ MERHAUT, Luboš a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4/1 S-T*. 2008, 781

⁸ KETTNER 2011, 101-102

Sašem, jak mu bylo dětmi údajně přezdíváno, měl k dětem velmi kladný vztah. Proto z finančních důvodů, aby mohl uskutečnit projekt Dětská farma (zjednodušeně řečeno první škola v přírodě na našem území), prodává svoji rozsáhlou archeologickou sbírku⁹. Prodává ji v květnu 1925 Národnímu muzeu. Jednalo se o „240 nádob, 60 bronzů, 20 železných věcí, 1 zlatý prsten, 50 kostěných nástrojů, 300 kamenných nástrojů, 15 lebek, 4000 značných kousků střepů“, drobné předměty, mince a knoflíky. Tímto ale jeho amatérské archeologické pátrání nekončí. Svoji sbírku brzy opět obnovuje.¹⁰

Mnoho Štorchových archeologických nálezů se uskutečnilo v Lobči u Mšena.¹¹ Právě v Lobči si Štorch se svojí manželkou Boženou Štorchovou (rozenou Vávrovou¹²) pořídili letní sídlo (r. 1933¹³). Kousek odsud, z obce Stránka¹⁴, jeho manželka pocházela.

Štorch později zjistil, že jejich domek stojí na rozsáhlém a neprobádaném nalezišti. O své archeologické nálezy se chtěl s veřejností podělit v publikaci *Neolitické sídliště v Lobči u Mšena*. Tato kniha nakonec vydána nebyla, proto jedna z mála knih¹⁹, která byla Štorchem literárně zpracována z oblasti lobečské osady a mšenského kraje, bylo dílo s pravěkou tematikou, a to román *Minehava*.²⁰

---

⁹ Svou sbírku prodává jednak z finančních důvodů, ale pádným důvodem byl též nesouhlas profesionálních archeologů s jeho názory a odbornou prací, jako příklad můžeme uvést nález pravěkého nástroje, tzv. vavřínové listu. vzdal svou účast v odborném výzkumu a dále se archeologii věnoval amatérsky. - MERHAUT 2008, 781

¹⁰ KETTNER 2011, 103

¹¹ KETTNER 2011, 106.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl 10 – Boleslavsko*. 1895, 398

¹² SKLENÁŘ 2003, 218

¹³ ŠNOBR, Jan. *Od Vrátnské hory a Pustého vrchu*. In: *Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. 7. ročník, č. 1, 1963, 46

¹⁴ Kniha *Lobeč – historie a současnost* uvádí, že Božena Štorchová pocházela z Libovic – SLOBODZIAN/MACEK 2006, 46

¹⁹ Ještě jeden Štorchův román, který je údajně též z prostředí kraje pod Vrátnskou horou, je *Zastavený příval* z roku 1940. Pojednává o pšovském knížeti Běchu, který dokázal čelit vpádu franckého krále Karla Velikého do naší země roku 805 našeho letopočtu. – SLOBODZIAN/MACEK 2006, 47

²⁰ KETTNER 2011, 106-109

2 Štorchovi čtenáři

Nyní je prostor zamyslet se nad Štorchovými čtenáři. V první kapitole jsem se snažila lehce představit postavu Eduarda Štorcha. Jak jsem výše uvedla, Štorch obětoval velkou část svého života dětem a psaní knih pro ně. Snažil se děti a mládež skrze knihy vzdělávat, a to nezvyklou formou, která jim měla pomoci učivo pochopit a lépe si pamatovat. Jeho forma psaní spočívala v dobrodružném charakteru děl, která svou napínavostí a přiblížením se do světa dětí, malé čtenáře fascinovala a stala se nejen v jejich očích populární četbou.

2.1 Úvod do literatury pro mládež

Ještě před vznikem knih pro děti a mládež, jak je známe dnes, se mladistvým dostávalo knih pro dospělé, o kterých si dospělí mysleli, že jsou pro mladé čtenáře vhodné. Knihy musely splňovat určitá kritéria, jako je správný morální základ, a mravně čtenáře rozvíjet.²¹ Dětská literatura by na čtenáře měla působit výchovně, měla by poskytovat rozvíjejícímu se individuovi kladné příklady a vzory pro vlastní jednání, a zároveň ho informovat a poučovat. Často v těchto knihách šlo o rady, morální zásady a pokyny pro mládež. V šestnáctém století se tvorba pro děti rozšířila, a to v podobě bajek a exempel, ale stále nebyla oproštěna od středověkého moralizování a ustavičně byl kladen důraz na ponaučení. V 17. a 18. století začaly vycházet tzv. knížky lidového čtení. Většinou šlo jen o reedici starých tisků, ale díky tomu měli mladí čtenáři možnost seznámit se například s upravenými Shakespearovými hrami nebo dobrodružnými a didaktickými povídkami.²² Další čtení, které se mládeži dostávalo, byla ústní lidová slovesnost zachycená například ve formě kramářských písní, pohádek a pověstí. Právě ústní lidová slovesnost byla v období romantismu impulsem pro vznik literatury pro mládež.²³ Koncem osmnáctého století začaly ve větším množství vznikat i knihy dobrodružného žánru, jako například cestopisy nebo tzv. robinzonády.²⁴ Právě robinzonády patřily mezi první dobrodružné knihy, které se do rukou českých dětských čtenářů dostaly a zprvu se

---

²¹ PAZOUREK, Vladimír. *Literatura pro mládež*. 1942, 5

²² JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. 2009, 6-9

²³ PAZOUREK 1942, 5-6

²⁴ JANÁČKOVÁ 2009, 9

často jednalo o volná přepracování románu *Robinson Crusoe* od Daniela Defoea (1719), jež k nám proudily zejména v překladech z němčiny.²⁵ Mimo jiné se prvně začaly objevovat žánry jako např. obrázková kniha, antologie písní, bajek, objevuje se také divadlo pro děti nebo časopisy a rádce pro mládež. Také se začala vydávat převyprávění z antické literatury, např. Homérova *Ilias a Odyssea*. Období osmnáctého století můžeme považovat za rozvoj literatury pro děti a mládež i díky Marii Terezii a Josefovi II. a jejich patentům, týkajícím se zřizování obecných škol. Literatura pro děti a mládež plnila jak funkci potřebnou ke vzdělávání, tak i zábavného charakteru.²⁶

V šedesátých letech devatenáctého století začalo docházet ke změnám a k uvolňování kulturních a literárních kruhů, přesto literatura pro děti a mládež měla nádech obrozenecké literatury s vyzdvihováním morálních hodnot.²⁷ Četl se např. Antonín Jaroslav Puchmajer, Božena Němcová²⁸ či František Pravda, který ve svých povídkách vyzdvihuje idylku českého venkova.²⁹ Z oblasti poezie např. Karel Alois Vinařický, který se v polovině 19. století věnoval tématům venkovského dětství, resp. přiváděl dětské čtenáře do reálného života na vsi. Později se této tematice věnoval František Doucha.³⁰ Jedním z důvodů čtení těchto autorů byla jejich snaha o povznesení literatury a četby pro mládež. Například František Ladislav Čelakovský byl tvůrcem prvních čítanek pro střední školy a utvářel doporučenou četbu.³¹ Roku 1876 byla vydána pohádka pro děti *Broučci pro malé a velké děti*. Autorem byl evangelický duchovní Jan Karafiát. Po dlouhou dobu byla kniha veřejností odmítána, ale od vydání této prózy pro děti v Matici lidu roku 1895 se stala jednou z nejpopulárnějších pohádek.³²

Koncem devatenáctého století byla i literatura pro omladinu, stejně jako čtení pro dospělé, ovlivněna realismem, převážně s důrazem na historickou prózu. Známým tvůrcem beletrie pro mládež byl například spisovatel Karel Václav Rais (*Pantáta Bezoušek, Zapadlí vlastenci, Nová sbírka slovanských pohádek a pověstí*) nebo Eliška Krásnohorská, která se svojí tvorbou zaměřovala mimo jiné na dospívající dívky

---

²⁵ URBANOVÁ, Svatava. *Žánry, osobnosti, díla (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež — antologie)*. 2005, 180

²⁶ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 2006, 13-14

²⁷ JANÁČKOVÁ 2009, 18

²⁸ ČEŇKOVÁ 2006, 15

²⁹ JANÁČKOVÁ 2009, 19

³⁰ ČEŇKOVÁ 2006, 52

³¹ Tamtéž, 15

³² JANÁČKOVÁ 2009, 19

(*Svéhlavička, Svéhlavička nevěstou, Svéhlavička ženuškou, Svéhlavička babičkou*) a děti (*Pohádka o větru, Tři pohádky, Z pohádky do pohádky*). Co se týče dětské poezie, tak za zkušeného autora a průkopníka poezie pro děti a mládež je považován Josef Václav Sládek. O dětech psal např. ve sbírce *Na prahu ráje*. Pro děti předškolního věku byla určena sbírka *Skřivánčí písně*. Poezii pro starší děti objevíme v jeho sbírce *Zlatý máj*. A sbírka poezie *Zvony a zvonky* byla určena pro dorost (zde najdeme známou báseň *Lesní studánka*.)³³

V první polovině 20. století se do literatury pro mladé dostává důraz na prospěšnost, pozitivistický duch a levicové ideje. Psala se sociálně orientovaná tvorba, hlavně prozaická. Zároveň do literatury pro děti a mládež vstupují nové tvůrčí metody a žánry, jako je vznik českého komiksu či dobrodružná literatura.³⁴ V této době se na knižní scéně cílí na dětské čtenáře objevuje právě Eduard Štorch. Nově přistupuje k historické tematice a prostřednictvím svých knih se pokouší do beletrie vtisknout své poznatky z archeologie.³⁵ Co se týče menší tematické podobnosti se Štorchovými díly, můžeme ji najít např. u spisovatele Františka Langera, který též ve svém díle zmiňuje archeologické výzkumy a stejně tak jako u Štorcha i u Langera se mezi hlavními postavami objevují děti (např. *Bratrstvo bílého klíče*, 1934).³⁶

V dnešní době je literatura pro děti a mládež psaná poměrně hojně a dochází v ní ke křížení žánrů a někdy i pronikání kdysi tabuizovaných témat.

2.1.1 Úvod do dobrodružné literatury

Dobrodružná literatura, jak už označení napovídá, v sobě nese prvky fiktivního úniku z každodenní reality. Čtenář od dobrodružné literatury očekává dramatickou a napínavou situaci, která se většinou odehrává v exotickém prostředí (cizokrajné okolí, ať jsou to tropy nebo naopak polární kruh či třeba i vesmír). Dále se dobrodružné příběhy odehrávají častokrát i v jiné době, na kterou čtenáři nejsou zvyklí. Kniha nás může přenést do období pravěku, středověku, novověku a může se jednat o období válek, slavností či jiných důležitých mezníků v lidské historii. Stejně tak se může jednat i o období časově

---

³³ JANÁČKOVÁ 2009, 18-22

³⁴ ČEŇKOVÁ 2006, 15-16

³⁵ JANÁČKOVÁ 2009, 21

³⁶ KARFÍKOVÁ, Věra. *Literatura pro mládež*. In: Jan Mukařovský (red.): *Dějiny české literatury 4*. 1995, 439

a historicky nespecifikované, autorem vytvořené a bájně. Případně se příběh může odehrávat v době budoucí, tedy žánrově science fiction.

Dobrodružná literatura je tvořena dynamickým dějem, dějovým napětím a různými zvraty, které jsou častokrát uskutečněny na poslední chvíli. Dále se v tomto druhu literatury často vyskytují náhody, objevují se přátelé, kteří zrovna ve správný moment přispěchají na pomoc, štěstí a někdy i nevysvětlitelné okolnosti. Setkáváme se zde často s kladným hrdinou zápasícím se zlem. Také se zde mohou vyskytovat postavy lišící se od postav reálných, například fantaskní a mytologické postavy (jednorozec, kentaur, čaroděj, skřítki). Poté už se dostáváme do literatury fantasy. Přes celkový děj, někdy i s nerealistickými prvky, se dobrodružná literatura většinou v závěru dostává k reálné skutečnosti. Zpravidla je také opatřena poučným základem.³⁷

Svatava Urbanová ve své knize *Žánry, osobnosti, díla (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež)* dělí dobrodružnou literaturu do několika žánrů. Např. robinsonády (trosečník prožívající dobrodružství na ostrově, např. Robinson Crusoe), sci-fi (např. dobrodružné výpravy na méně známá místa, např. do vesmíru, na měsíc ad.), cestopisy (poznávání nových krajů), historicko-dobrodružné příběhy (poznávání historie dobrodružnou formou), fantasy (žánr obsahující mystické prvky, např. setkání s mimozemšťany, konfrontace s roboty atd.) Dalším typem dobrodružné literatury může být také komiks (příběh vytvořený pomocí série obrázků a textových bublin). Z modernějších útvarů můžeme jmenovat žánr dětských detektivek (děti rozplétají detektivní zápletky, kde dojde k menšímu právnímu přestupku). Často může v dílech také docházet k žánrovému prolínání, protože ne vždy lze striktně vymezit znaky dobrodružné literatury. Proto se i její kvalita může výrazně lišit. Dobrodružná literatura mimo jiné zahrnuje i westerny, horory a thrillery.³⁸ Toto dělení můžeme pozorovat zhruba od šedesátých let dvacátého století, kdy se naplno obnovilo vydávání dobrodružné literatury.³⁹

Svatava Urbanová se dále zamýšlí nad zařazením Štorchových děl. Zdali by jeho díla neměla spíše patřit k historickým prózám nebo k uměleckonaučné literatuře. Ale vzhledem k rovnoměrné míře prvků, které jsou v dílech zastoupeny – výchovné,

---

³⁷ URBANOVÁ 2005, 179

³⁸ Tamtéž, 180-185

³⁹ URBANOVÁ, Svátava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. 2003, 41

vzdělávací i dobrodružné – to vede autorku k tomu, aby Štorchovy texty řadila k dobrodružné beletrii. Dále uvádí, že:

„Štorchovi se podařilo jako jednomu z prvních autorů čelit pokleslé dobrodružnosti, vyjadřovat morální a etické postuláty v dynamické podobě s respektováním schopností a věkových zvláštností mladých čtenářů. Dobrodružná próza tak prokázala svou životnost a posunula hodnotová měřítka výše.⁴⁰

Drobné srovnání, které se týká Štorchova současníka Jaroslava Foglara, věnujícího se též dobrodružné literatuře pro mládež, přináší kniha *Od Svatého Václava k lovcům mamutů*. Foglar má několik podobných a společných znaků se Štorchovými díly. Jedním ze znaků jsou díla psané pro děti a mládež, s čímž souvisí druhý znak, a to společné téma „*Hochů od Bobří řeky*“ (1937). Štorch tak nazýval skupinu v knize *Junáckou stezkou* (1934), dnes známější pod názvem *Hrdina Nik*. Taký oba autoři ve svých dílech zmiňují Bobří řeku, myšleno Sázavu, ráj tehdejších trampů a skautů. Co se týče rozdílů mezi oběma autory, jedním z nich je odlišné období. Zatímco Foglar zůstává plně v současnosti, Eduard Štorch apeluje na soudobou mládež prostřednictvím svých příběhů zasazených do předhistorických dob. Dalším rozdílem je, že Foglarova tvorba je ryze klukovská, zato Štorch do svých knih vkládá i ženské hrdinky. Mezi takové postavy patří Minehava, Květa z knihy *Hrdina Nik*, Běla ze *Zlomeného meče* či Radislava ze *Zastaveného přívalu*.⁴¹

Z mého pohledu ženy je tento krok, který Eduard Štorch ve svých knihách učinil, velice směřodátný. Nemám teď na mysli současnou společností vyzdvihoanou genderovou vyváženost. Spíš mám na mysli dětskou holčičí zvědavost, která se dá dívčími hrdinkami navýšit. Jistě i pro děvčata byla zajímavá dobrodružná témata z dob pravěku, ve kterých vystupovali soudobí lidé a zvířata. Ale když měla děvčata číst jen o chlapeckých příhodách, nemuselo to pro ně být tolik poutavé. Ovšem když si mohla přečíst o pravěké hrdince, která se učí rozdělovat oheň nebo hníst z keramiky nádobí, bylo to pro ně jistě velké lákadlo, které ucelovalo i dívčí osobnost.

---

⁴⁰ URBANOVÁ 2003, 181

⁴¹ SÝKOROVÁ, Ivana/MATOUŠEK, Václav. *Od Svatého Václava k lovcům mamutů: hrdinové Eduarda Štorcha očima dnešních archeologů*. 1998, 14

2.2 Pro koho byly Štorchovy romány určeny?

Než začnu s analyzováním Štorchových próz – *Osady Havranů* a *Minehavy*, pokládám za důležité zamyslet se nad tím, pro koho tyto romány byly určeny. Již v předchozích kapitolách jsem zmiňovala Štorchův kladný vztah k dětem, pro které vymýšlel příběhy s prehistorickou tematikou. Proto většina Štorchových knih měla za cílové čtenáře právě mládež. Většinu svého života se Štorch mezi dětmi pohyboval a snažil se je vzdělávat. Hned po maturitě se začal věnovat pedagogickému působení. Nejdříve učil na školách v Podkrkonoší a na Mostecku. Od roku 1903 působil v Praze.⁴² Jako učitel se dětem snažil předat co nejvíce znalostí. Opíral se o teorii, že znalosti se dají předat prostřednictvím knihy se zvýrazněnou dějovou linií. Zastával názor, že vzdělávací proces je podmínován správnou prezentací poznatků, nejlépe podaných formou snadno srozumitelného beletristického příběhu. Dětem je potřeba učivo přiblížit, aby byly schopny je pochopit, protože jako učitel si povšimnul, že běžné způsoby výuky nejsou pro děti tolik záživné. Přesto příběhy z minulosti, které obsahovaly romantiku a dramatické napětí, děti zajímaly. Aby tedy dětem tuto dobu přiblížil, využil své spisovatelské schopnosti, vypravěčskou obratnost, vztah k archeologii a dobrou orientaci v prehistorii. Namísto didaktické a účelové formy nakonec vznikla fiktivní díla s vrstvou realistických detailů pocházejících mj. z dobových archeologických nálezů.⁴³

K tvoření svých románů a povídek přistupoval velmi zodpovědně. Psaní příběhů předcházely odborné přípravy spojené s praxí. Eduard Štorch například zkoušel týdny nocovat pod borovicí, pobýval spolu s manželkou několik dní v jeskyni v Kokořínském dole, zkoušel vyrábět luky a šípy, stahovat sysla, péct na rožni či štípat pazourky nebo uhníst misku.⁴⁴ A právě díky teoretickým, ale i praktickým přípravám mohl poskytnout kvalitní a poutavé dílo, které ohromovalo malé čtenáře.

*„Štorchovým břehem byla škola. Domníval se, že je jeho přístavem výchozím i cílovým. Odtud pozoroval děti. Znal je ovšem i z toho, jak si počínají venku. Pomáhaly mu s jeho archeologickým výzkumem. Vymyslel pro ně dokonce i farmu, jakousi první školu v přírodě. Ale při veškerém smyslu pro děti a jejich zájmy přistupoval k nim se zaujetím učitele. (Ještě čtyřicet let po vydání prvního znění *Lovců mamutů* chápe svou knihu – a jistě ne jen tu jednu – jako „svůj odkaz české škole“)⁴⁵*

---

⁴² BLAHYNKA a kol. 1985, 627

⁴³ CHALOUPKA, Otakar. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. 1985, 418

⁴⁴ ŠNOBR, Jan. *Eduard Štorch a jeho knihy pro mládež*. In: *Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. 2. ročník, č. 3., 1958, 71

⁴⁵ HEŘMAN, Zdeněk. *Říkat pravdu s úsměvem stati a eseje*. 1984, 9-10

Všechny děti se mu ale do třídy nevešly, proto hledal jiný způsob, kterým by se dětem přiblížil, a jedním z těchto způsobů byla právě kniha.⁴⁷ A aby omladina nezůstávala pouze u čtení, tak jí Eduard Štorch dával možnost spoustu těchto nových poznatků, kterých se jim ze čtení knih dostávalo, vyzkoušet. S dětmi jezdil sportovat, vyučoval je „na vzduchu“ na libeňské farmě a bral je do přírody, kde je s těmito poznatky seznamoval. Tento způsob studia byl pro mládež velice přínosný, protože praxí se učí lépe než pouhým čtením řádků. Těmito aktivitami se také mezi dětmi a Štorchem prohluboval vztah a důvěra. V dětských očích nefiguroval jako pouhý učitel, ale třeba jako jejich starší přítel, vzor a také vychovatel. V létě organizoval zájezdy k moři do Jugoslávie, v zimě pořádal lyžařské kurzy, a to pro celé rodiny. Dbal na to, aby se těchto kurzů a výletů mohli účastnit i lidé z chudších vrstev.⁴⁸ Mimo to zapojoval děti i do svých archeologických nálezů. V Lobči dokonce pořádal soutěž ve sběru pazourků, kterou odměňoval těmito cenami:

„1. cena – kopací míč, 2. a 3. cena – kniha.“⁴⁹

Některé pazourky jsou nyní vystaveny v Lobči v Muzeu Eduarda Štorcha.⁵⁰ Pro oživení vzpomínek na tohoto známého autora a jeho archeologické nálezy spojené s obcí Lobeč uspořádala průvodkyně Muzea Eduarda Štorcha Jana Vejvodová roku 2011 akci pro děti „sběr pazourků“. Pár pazourků bylo do pole rozházeno ze sbírky pazourků již nalezených, aby děti nebyly zklamány. I přesto se ale dětem podařilo najít pazourky nové a opět rozšířit sbírku.⁵¹

Pak je ještě na místě zamyslet se nad konkrétnější věkovou kategorií čtenářů. Domnívám se, že cílovou skupinou nejspíš nebyly malé děti v přibližném rozmezí od šesti do osmi let, protože tematika by pro ně byla složitá. Nejspíš vyloženě cílovou skupinou nebyly ani starší, téměř dospělé děti. Od nich už se zase předpokládá větší a hlubší znalost dané problematiky. Zbývají tedy čtenáři ve věkové kategorii zhruba devět

---

⁴⁷ HEŘMAN, Zdeněk. Doslov, 1988. In: ŠTORCH, Eduard: *Minehava*. 1994, 251

⁴⁸ SÝKOROVÁ/MATOUŠEK 1998, 12

⁴⁹ KETTNER 2011, 107

⁵⁰ DAVID, Petr: *Špaliček výletů pro každý den jeden*. 2016, 41

⁵¹ Pustý vrch v Lobči zaplnili hledači pazourků - Mělnický deník (denik.cz), vyhledáno dne 8. února 2021; https://melnicky.denik.cz/kultura_region/pusty-vrch-v-lobci-zaplnili-hledaci-pazourku.html

až patnáct let. Je to jen přibližné znázornění, také všechny příběhy nejsou pro stejně staré děti. Nicméně i v této věkové kategorii bývají často Štorchovi hrdinové. A právě do těchto hrdinů by se mladí čtenáři měli vcítovat a pomocí čtivě psaných příběhů s nimi zažívat všechna dobrodružství. Proto Štorch těmto literárním hrdinům vdechuje plno kladných vlastností, které jim umožňují zvládat s noblesou všechny překážky, které se jim staví do cesty.

Pedagogické rozhledy z roku 1931 ve třetím čísle u recenze na knihu *Osada Havranů* uvádějí, že kniha je vhodná pro mládež od desíti let.⁵² Ve čtvrtém čísle ze stejného roku přinášely noviny náhled na rozřazení literatury do konkrétních ročníků. Štorchovy knihy *Lovci mamutů* a *Osada Havranů* jsou přiřazeny do čtvrtého školního ročníku.⁵³ Čtvrtá třída přibližně odpovídá věkově devítiletému až desetiletému dítěti.

V časopise *Zlatý Máj* se objevuje reklama, která čtenáře informuje o vydávání knih v Albatrosu v roce 1968. Mezi nimi se objevují i dvě Štorchovy knihy – *Lovci mamutů* a *Hrdina Nik*. Časopis informuje, že se jedná o četbu pro devítileté a starší děti.⁵⁴

Ediční program třetího ročníku klubu mladých diváků (1966-1967) zařazuje Štorchův *Bronzový poklad* do první skupiny, která odpovídá věku od sedmi do desíti let.⁵⁵

Časopis *Čtenář* roku 1958 čtenáře informuje, že v šestém ročníku základní školy je v hodinách dějepisu probírán starověk. K této tematice doporučuje mimo jiné i Štorchovy knihy, jako např. *Lovce mamutů*, *Osadu Havranů*, *Minehavu* či v *Šeru dávných věků* atd.⁵⁶ Šestý ročník základní školy bychom mohli odhadovat na jedenáctileté až dvanáctileté děti.

Otakar Chaloupka píše, že se Štorch sám omezil na psaní knih pro děti, kde postupně svůj styl psaní dotvářel. Zprvu psal texty naučné (*Život v pravěku*, *Praha v pravěku*) a později přešel k psaní beletrie, např. *Lovci mamutů*.⁵⁷

Výše uvedená doporučení ale samozřejmě nebrání přečíst si knihu s chutí žádné věkové kategorii.

To, že Štorchovy knihy měly (a nejspíš stále mají) u dětí, pro které byly primárně napsány, velký úspěch, již víme. Ale můžeme zauvažovat, u jaké skupiny lidí ještě tato díla mohla být vítána. Jednou ze skupin by mohli být učitelé. Knihy mohly být využívány

---

⁵² *Pedagogické rozhledy*. 41. ročník, č. 3, 1931, 158

⁵³ *Pedagogické rozhledy*. 41. ročník, č. 4, 1931, 206

⁵⁴ *Zlatý Máj: časopis o dětské literatuře a umění*. 12. ročník, č. 2, 1968, 136a

⁵⁵ *Zlatý Máj: časopis o dětské literatuře a umění*. 9. ročník, č. 10, 1965, 478a

⁵⁶ *Čtenář: měsíčník pro práci s knihou*. Č. 12, 1958, 274

⁵⁷ CHALOUPKA 1985, 419

při výuce jako příjemné zpestření fádního učiva. Štorchova díla se také mohla hodit vedoucím táborů, kteří dětem vymýšlí úkoly a plánují hry. Havranpírkovy úkoly potřebné ke zkoušce mužnosti obsahují mnoho námětů, jak děti zabavit, a přitom jim dát možnost naučit se něco nového. Další z možností, komu Štorchova díla mohla být inspirací jsou filmoví a divadelní režiséři. Ať se jedná o klasický televizní film nebo o dětská divadelní představení.

2.3 Proč náměty z doby pravěké

Nyní se zaměřím na to, do jakých období Štorch vkládal své příběhy. Mládež spadající do věkové kategorie, kterou jsem výše uvedla, potřebuje, aby ji kniha mimo jiné i rozvíjela. A o to se Štorch ve svých knihách vždy snažil. Jeho psaní pro mládež má funkci zábavnou, relaxační, výchovnou, ale také nesmíme opomenout, že i vzdělávací. Období druhého stupně základních škol je úsek života, kdy se žáci hlouběji seznamují se studiem a je potřeba jim probíranou látku co nejvíce přiblížit. A to se právě Štorchovi skrže jeho romány a povídky pro děti dařilo.

Eduard Štorch psal svá díla z různých období. Od konce starší doby kamenné (např. *Lovci mamutů*) přes mladší dobu kamennou (např. *Čarodějův učedník*, *U Veliké řeky* a z rozsáhlejších próz románového charakteru *Osada Havranů* a *Minehava*), dále pak dobu bronzovou (např. *V šeru dávných věků*, *Bronzový poklad*, *Volání rodu*), dobu železnou (např. *Junáckou stezkou*, *Zlomený meč*), dobu avarských vpádů (např. *Bohatýr a Vratislav*, *Hrdina Nik*⁵⁸) a třeba i z mladších dob, jako bylo velkomoravské období (*O Děvín a Velehrad*) až do začátků budování přemyslovského státu v 10. století.⁵⁹ U děl z mladší doby se Štorch snažil čerpat již z psaných památek, pověstí, pohádek, kronik či různých zpěvů (např. chorvatských, bulharských, ruských). Jejich některé úryvky vkládal do svých textů nebo se je snažil napodobit. Aby texty měly starobylý nádech, využíval též archaického jazyka. Některé Štorchovy příběhy na sebe volně navazují a jsou spojeny s autorovým reformním úsilím, které zaváděl v hodinách dějepisu.⁶⁰ Díky Štorchovi si můžeme přečíst o každé z těchto dob a lidského bytí v ní. V již výše zmíněné knize *Říkat pravdu s úsměvem* autor Zdeněk Heřman cituje Eduarda Štorcha, proč tak často psal svá díla z období pravěku. Štorch vysvětluje, že v období pravěku člověk nebyl tolik

---

⁵⁸ Zde se Nik setkává s legendární historickou postavou kupce Sáma — KARFÍKOVÁ 1995, 440

⁵⁹ BLAHYNKA a kol. 1985, 627-628

⁶⁰ MERHAUT 2008, 781-782

ovlivňován vnitřními psychologickými jevy odehrávajícími se v jeho nitru. Žil převážně pudově a jeho život byl většinou ovlivňován vnějšími okolnostmi.⁶¹ Mezi pudové záležitosti patří například touha po obživě. Jako příklad můžeme uvést úryvek z *Osady Havranů*:

„V osadě mají nyní už jen tyto dva poslední psy. Pozora a Hafaje. Dva psy nedávno snědli a jednoho roztrhali vlci.“⁶²

Pro nás je v dnešní době (a morálních zásadách našeho státu) nepředstavitelné, aby psi, které chováme jako domácí mazlíčky, sloužili jako potrava⁶³. Můžeme se domnívat, že pro osadníky z doby kamenné to nebylo nic překvapivého. Ačkoli dnešní čtenáře to může překvapit a citově zasáhnout. Zkrátka v jejich životech nehrály tak velkou „rolí“ city, ale převážně pudy. Možná právě proto byly Štorchovy povídky pro děti srozumitelnější.

Na druhou stranu v románech *Hrdina Nik* a *Minehava* Štorch naopak směřuje k hlubšímu poznání psychiky člověka v dávných dobách a přibližuje jeho city a smýšlení.⁶⁴ Právě v románu *Minehava* odhaluje Štorch hlubší pocity hlavní hrdinky. Zdůrazňuje její odpor k Silnému bobrovi, kterého si má vzít za muže, a popisuje její kolísavost citů k Sokolímu oku. Sokolího oka má ráda, ale zlobí se, že dal přednost Veverici z havraního rodu. Nepřeje si být druhou ženou a něčí služebnou. Ani mu nedává možnost situaci vysvětlit a stále se utvrzuje v tom, že jí Sokolí oko zradil. Její vztek vůči Sokolímu oku může působit až velice tvrdě a nelítostně. Štorch celkově popisuje její odpor k majetnickým a násilnickým mužům. Minehava se snaží být nezávislou a silnou ženou, která si dokáže poradit v každé situaci, a to i bez mužů, což se jí během jejího putování neznámou krajinou daří. Právě během jejího putování Štorch poukazuje na její osamělost a stesk po hodných lidech. Naopak zde Štorch vyzdvihuje její náklonost

---

⁶¹ HEŘMAN 1984, 10

⁶² ŠTORCH, Eduard. *Osada Havranů*, 1982, 11

⁶³ Nejspíš to ale nebylo pravidlem, aby psi sloužili jako potrava. Existují i zmínky o tom, že tito čtyřnozí společníci byli uctíváni, ať z náboženských důvodů či pro jejich léčivé schopnosti ad. Též existují teorie o tom, že psi byli pohřbíváni s různými předměty jako jejich majitelé. Z toho lze usoudit, že je lidé nepovažovali za pouhou potravu, ale měli k nim úctu, protože pro ně nejspíš znamenali pomoc při lovu. Když už na zabíjení psů došlo, většinou to bylo z důvodů obětování. Zůstaneme-li na evropském kontinentu, tak co se týče konzumace psiho masa, byly to nejspíš pouhé výjimky v době potravinových krizí, což byla i situace z *Osady Havranů*. Vztah mezi člověkem a psem byl budován od pradávna, o čemž svědčí i pojmenovávání chlupatých společníků. I na to je ve Štorchových knihách poukázáno. Ať měla Minehava sebevětší hlad, svého Hafánka neobětovala, ale naopak se s ním dělila o svoji potravu.

⁶⁴ CHALOUPKA 1985, 419

k psovi Hafánkovi a krávkě Hnědce. Zajímavé je, že Štorch nikterak výrazně nezduřazuje smutek po zemřelém otci nebo po ostatních členech rodu. Možná z důvodu, aby se děti netrápily a kniha na ně nepůsobila zbytečně depresivním dojmem.

Domnívám se, že pravěká témata byla pro děti také jistě poutavá tím, že daná doba jim byla cizí a mohla jim připadat skoro jako „science-fiction“. Skrze knihu jim tato doba přinášela nové poznatky a objevy. Medvědi nepatřili mezi běžně viděná zvířata, natož dávno vyhynulí mamuti. Hospodářská zvířata děti jistě znaly, možná i medvědy, které mohly vidět v zoologických zahradách či v příkopech na zámcích nebo v cirkusech. Ale např. s vyhynulými mamuty neměly nikdy možnost setkat se naživo. Mohly sice vidět mamutí exempláře v muzeu, vědět o nich ze školních učebnic či jiných publikací, ale přesto věřím, že zrovna mamuti⁶⁵ mohli být pro děti velkým lákadlem a museli malé čtenáře jistě fascinovat. A co teprve když knižní hrdinové s těmito zvířaty bojovali! Kdejakého chlapce to jistě inspirovalo k vyrobení si oštěpu či jiné „zbraně“, což podporovalo jejich zručnost. Stejně tak jako touha bydlet v chatrčích nebo bunkrech a zhotovovat si je v lesích. Být samostatnými a statečnými. A v neposlední řadě příběhy též podporovaly mezi malými dětmi kolektivitu a soudržnost. Štorch byl jistě také oblíbený v prostředí českého skautingu v jehož organizaci byl činný (přezdívka Sašem)⁶⁶.

---

⁶⁵ První mamuti se objevili přibližně před pěti miliony lety. Existovali menší i větší jedinci. Ti větší měli údajně i kolem dvanácti tun a mohli dosahovat výšky přes pět metrů. Dosud se přesně neví, kdy mamuti vymřeli. Nejspíš začali umírat někdy před dvanácti tisíci lety. Některé mamutí skupiny ale možná přežívali až do roku osm tisíc – sedm a půl tisíce př. n. l. Nejspíš to byli mamuti žijící na Sibiři či na Aljašce z důvodu chladného podnebí, na které tyto zvířecí druhy byly zvyklí. Ještě delší dobu se mamuti nejspíš drželi na ostrovech, kde nebyli ohrožováni lidmi. Mamuti (trpasličí) pobývali na zemi až do roku 2000 př. n. l., možná i až do roku 1650 př. n. l. Nejspíš zde i panovalo soužití mamutů s lidmi. Není potvrzeno, zda byli mamuti lidmi loveni, ale lze to předpokládat. - Kdy vyhynuli mamuti? | Hospodářské noviny (iHNed.cz), Vladimír SOCHA, vyhledáno dne 18. 3. 2021; <https://ihned.cz/c1-39643080-kdy-vyhynuli-mamuti>

Ještě vyvstává otázka, jak mohli mamuti zahynout. Mamuti nevymírali najednou, ale postupně. Byl to proces, který trval tisíce let. Jednou z možností mohla být změna podnebí. Další možností mohou být lovci, kteří se vůči obrovským zvířatům vzedmuli a zabíjeli pro maso a kosti (ty se nejspíš využívali k výrobě nástrojů či obydlí). Také se mohlo jednat o choroby či meteorologické katastrofy. - Mamuti vymírali pomalu. Vínou na tom měl i člověk – National Geographic (national-geographic.cz) – vyhledáno dne 18.3. 2021; <https://www.national-geographic.cz/clanky/mamuti-vymirali-pomalu-vinu-na-tom-mel-i-clovek.html>

Další zdroj uvádí, že vyhynutí mamutů mohlo souviset se křížením DNA. Jak mamutů ubývalo, docházelo ke křížení příbuzných jedinců, čímž se narušilo DNA. - cdr.cz, vyhledáno dne 19. 3. 2021; <https://cdr.cz/clanek/analyza-dna-mamutu-odhalila-duvody-jejich-vyhynuti>

Zmíním ještě jednu teorii týkající se možného vyhynutí tohoto druhu býložravců, a tou je nedostatek pitné vody. Tento problém se nejspíš týkal hlavně mamutů žijících na ostrově sv. Pavla. - Aktuálně.cz (aktualne.cz), vyhledáno dne 19. 3. 2021; <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/jedni-z-poslednich-mamutu-zemreli-zizni-zili-na-ostrove-u-al/r~1ed3a4a6589111e69966002590604f2e/>

⁶⁶ MERHAUT 2008, 781

2.4 Autorův styl psaní

Taky je třeba zamyslet se nad autorovým stylem psaní. V následující kapitole nebudu zabíhat do detailů stylistického rozboru, ale pokusím se na text pohlížet spíše obecně.

I skrze Štorchův styl psaní se dá odhadovat cílová skupina čtenářů. Text je psán poutavě, zároveň jednoduše a výstižně. Knihy jsou psány spisovnou češtinou odpovídající době vzniku knih, tudíž na dnešní čtenáře mohou některé obraty působit až archaicky.⁶⁷ Podle Zdeňka Heřmana se Štorch oproti jiným autorům vyhýbá vulgarismům a neestetickým výrazům, které považoval ve svých románech pro mládež za nevhodné.⁶⁸ S tímto tvrzením si dovolím souhlasit, protože malé děti slovní zásobu mohou obohacovat díky knihám a ty by tomu měly odpovídat. Ani starší jazykové prostředky bych Štorchovi nezazlívala, i díky nim mohou mladí čtenáři svou slovní zásobu rozšířit a seznámit se nejen s novou terminologií, která díky tomu nebyla odsouzena k zániku, ale třeba i s činnostmi, které dosud neznali. Také Štorch využívá poznámky pod čarou, ve kterých čtenářům poskytuje doplňující informace k lepšímu porozumění textu.

Štorch do svých příběhů vkládal různé písně, hymny, modlitby, které se děti učily nazpaměť a tím opět rozvíjely slovní zásobu, ale také procvičovaly paměť. V románu *Minehava* také klade důraz na popis prostředí. Jde jednak o zeměpisné umístění, takže malí čtenáři si místo mohou vyhledat na mapě a rozšířit tak své geografické znalosti, ale také o autenticitu prostředí, protože Štorch uvádí názvy rostlin (například méně známý janovec) a zvířat (rys nebo tur, případně v jiných knihách i již výše zmíněný mamut), tedy zvířat, která jsou vzácná a v některých případech i vyhynulá, což jistě mladistvé láká k otevření encyklopedií a vyhledání si konkrétních druhů, které posléze dokreslují představivost příběhů.

Jména postav volil Štorch často tak, jak k dané postavě patřilo dle jejich charakterových vlastností (Kňučák) nebo nějakou jinou spojitostí, například *Minehava*, tzn. *Usměvavá*. Někdy jim jména vybíral i podle příslušnosti rodu, jako např. *Silný bobr*, *Šedý bobr*, *Černý havran*, *Sivá sokolice*. Jedno jméno dokonce Štorch užívá v obou dílech bez návaznosti postavy, a to jméno *Vrtilka*.

Za úvahu též stojí duchovní sféra objevující se v příbězích. Pro popis zvykosloví a jakéhosi primitivního náboženství, které Eduard Štorch znázorňuje, nejspíš používá to,

---

⁶⁷ HAMBÁLKOVÁ, Lucie. *Srovnání pojetí historické tematiky v díle Eduarda Štorcha a Michelle Paverové*. Diplomová práce. 2015, 50

⁶⁸ HEŘMAN 1984, 15

co bylo známé například z kultury severoamerických Indiánů – viz např. zvířecí totemismus (Havrani, Medvědi, Sokoli, Zubři atd.). Totemismus patří mezi rané formy náboženství a např. Émile Durkheim ho ve své knize *Elementární formy náboženského života* řadí mezi nejprimitivnější formy náboženství, ze kterého se odvíjejí další alternativy. Život skupiny je pak s náboženstvím propojen skrz pořádané rituály, u kterých se setkávají jednotliví členové kmene, kteří jsou díky nim vytrženi ze svých každodenních zvyklostí, a taková setkání se tak pro ně stávají výjimečnými a kladně působí na společenství.⁶⁹ Náboženským elementům, které Štorch do svých děl vkládal, se budu věnovat později.

Autor často používá er-formu a vkládá postavám do úst přímou řeč, aby byl text oživen.

V některých románech se autor se čtenáři snaží komunikovat a tím je uvádět do příběhů. Některé spojitosti vysvětluje, aby jim čtenář lépe porozuměl a z pohledu vzdáleného pozorujícího komentuje situaci, kterou se bude později snažit popsat. Např.:

*„Myslíte si, že nyní, před veselkou, se Šťastná chvíle raduje? Půjde za muže statečného a proslaveného do váženého a silného rodu. Čeho by si mohla přát více?
Avšak nikoliv – Šťastná chvíle se neraduje. Zmlkly její jásavé písně a její čisté oči pozbyly jiskřivého lesku. Jejím svěžím rtům schází dřívější úsměv. Ano, smutek zalil dívčino srdce a žal naplnil její nitro.
Nikdo neví proč...“⁷⁰*

Za úvahu ještě stojí, že Štorch s ohledem na mladistvé čtenáře do svých knih nevkládá některé výrazně negativní jevy, jako například kanibalismus, který se v té době dal zcela jistě předpokládat. Dále zde nepoukazuje na krutosti otrokářství. Jsou zde pasáže vyprávějící o zajetí členů rodu jiným rodem, ale většinou s dobrým koncem. Stejně tak válčení je zde upravené do vhodné formy pro děti bez velkého násilí a obětních ztrát (hlavní hrdina téměř vždy vítězí). Podobně i sexuální tematika. I u ní Štorch zřejmě bral ohled na mladistvé čtenáře. Většina jeho postav jsou v dětském či mládeneckém věku, takže sexuální tematika se ani kolikrát nedá předpokládat. Ale třeba v díle *Minehava* vzhledem k vyspělosti Sokolího oka a jeho družky Minehavy jsem oba považovala již za dospělejší postavy. Však i na začátku knihy se Šťastná chvíle měla vdát za Silného bobra a Sokolí oko měl být v díle *Osada Havranů* oženěn s Vevericí. Nepočítala jsem s žádnou

---

⁶⁹ DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života*. 2002

⁷⁰ ŠTORCH, Eduard. *Minehava*. 1994, 11

sexuální tematikou, ale možná jsem očekávala konec knihy zpestřený svatbou. Mimo jiné i ze zvědavosti, jak by svatební rituál probíhal. Případně jsem očekávala nějaký náznak o budoucím potomkovi, ale ani ten se nedostavil. Přitom si myslím, že to není nic nevhodného, o čem by si děti nemohly přečíst.

Co se týče zabíjení zvířat pro potravu, Štorch tyto praktiky v následujících dvou dílech převážně zjemňoval a nevěnoval se popisu vyloženě drastických metod, jako bylo ubíjení kameny, shazování ze skály či lapání mamutů do jam na nastražená kopí, jen některé z těchto metod můžeme najít v *Lovcích mamutů*.

Na druhou stranu Štorch občas na negativní stránky doby kamenné přímo cílí a přibližuje je čtenářům. Jako příklad mohu uvést scénu, kdy Štorch popisuje krvelačné dítě, které kouše svou vlastní matku při kojení, pije její krev a členové rodu se domnívají, že je posedlé Zlým duchem. Proto se ho rod rozhodne raději usmrtit a obětovat bohyni Velbábě, aby neštěstí nepadlo na celý rod. K obětování ale nakonec nedojde, protože se v pravý čas objeví Šťastná chvíle a děťátku vyndá předčasně vyvinuté zoubky. Dalším takovým případem mohou být i smrtelná onemocnění v podobě morové nákazy. Mor může být způsoben domestikací zvířat, ale Štorch o tom nepojednává. Každopádně popisuje smrt spousty členů rodu, zapalování chat nebo rovnou celých vesnic a následné stěhování rodů do nové a úrodné krajiny.

3 Osada Havranů

Historický román *Osada Havranů: Příběh z mladší doby kamenné* pojednává o mladém chlapci jménem Havranpírko. Na začátku příběhu prostřednictvím vzpomínek zmiňuje, jak se Havranpírko do havraního rodu dostal a nadále popisuje dobrodružství, která mladý hoch zažívá. Ke konci knihy se Havranpírko účastní zkoušky, která mladé chlapce připravuje na život dospělých lovců. Mimoto najde spřízněnou přátelskou duši v podobě vyspělého junáka jménem Sokolí oko.

V následujících podkapitolách se budu soustředit na vznik knihy a obecné informace s ní související.

3.1 Okolnosti, za kterých kniha *Osada Havranů* vznikla

Rok 1930 byl pro Štorcha významný. Hned začátkem roku 22. února obdržel dopis od redaktorky *Činu*, Marie Majerové, která ho prosí, aby se v týdeníku stal přispěvatelem. Krátce na to, 24. února, dostává dopis z Ministerstva školství a národní osvěty, ze kterého se dozvídá, že je jmenován „*členem pracovní komise pro úpravy učebních osnov pro školy obecné (přidělen do pracovní komise pro zeměpis a dějepis)*“.⁷¹ Další dobrou zprávu si přečetl v novinách 3. května 1930. Eduard Štorch je po krátkém působení na místě zástupce ředitele ustanoven od 1. července 1931 definitivním odborným učitelem v Jindřišské ulici. Štorch byl tímto oznámením velice potěšen a práce se ujímá s chutí a elánem.

29. července je Eduard Štorch jmenován předsedou komise pro zápis dětí do pomocných škol a 18. října je mu nabídnuto místo definitivního učitele na pomocné škole, ale toto místo Štorch odmítá.

Bohužel i tento šťastný rok měl nepříjemné momenty. Jedním z nich je, že se Štorch rozkmotřil se svým bratrem Rudolfem. S ostatními bratry, Gustavem a Bohuslavem, vycházel naopak dobře.

Co se týče autorských prací, roku 1929 se Štorch pokouší napsat loutkovou hru s názvem *Honzovo štěstí*. K posouzení ji posílá kritikovi Bohumilu Schweigstillovi⁷², který kritizuje velký počet loutek a s tím spojené technické obtíže.

---

⁷¹ KETTNER 2011, 35-36

⁷² Bohumil Schweigstill (27. března 1875 Trhové Dušňky u Příbrami – 3. prosince 1964 Příbram) úspěšný autor loutkových her, podařilo se mu proniknout i do zahraničí. Jeho příběhy často mívají podobný charakter. Později své loutkové hry zpracovával do beletristického podání. – MERHAUT 2008, 145

Krátce nato je do tisku připravena další Štorchova kniha. *Osada Havranů* s ilustracemi Jana Konůpka.

3.2 Informace ke knize

Skrze tento román pro mládež, vydaný v listopadu 1930, se čtenáři přenášejí do příběhu odehrávajícího se v pravěku, konkrétně mladší době kamenné. Obsahem tohoto díla je vyprávění o havraním rodě, zasazené do prostředí Dolní Krče na Kunratickém potoce. Objevují se zde nové postavy v podobě dětských hrdinů jako například statečný a nebojácny Havranpírko a zkušený moudrý lovec Sokolí oko (v původní verzi z roku 1930 nesl hrdina jméno Sokolí Pero).⁷³ Toto dílo má velmi blízko k ideálu knihy pro mládež, neboť obsahuje velkou většinu toho, po čem mladí čtenáři touží. Příběh má v sobě dobrodružný charakter, schopnost čtenáře zaujmout, znalosti prehistorie, hrdinské postavy a lásku jak k životu v přírodě, tak lásku mezi dvěma jedinci. Tedy to, co spisovatel Štorch propagoval a k čemu se děti snažil vést.⁷⁴

V listopadu roku 1942 podalo nakladatelství zprávu o úplném vyprodání, i u brožovaných výtisků. V říjnu dostává Eduard Štorch nabídku od nakladatelství Toužimský a Moravec, že by okamžitě vydali nové vydání. Bohužel z důvodu cenzur knihu nakonec nevydají.⁷⁵ Tudíž druhé vydání *Osady Havranů* vyšlo až v březnu roku 1954 (náklad 30 000 výtisků, ilustrace Zdeněk Burian⁷⁶) a byly v něm změny v názvech dvou kapitol. V prvním vydání se třetí kapitola jmenovala Kejmin Ray a nyní byla Štorchem přejmenována na Zmařený úklad. K další změně došlo u poslední kapitoly, která se původně jmenovala Varun Kiza⁷⁷ a nyní byla přejmenována na Bystrý havran.⁷⁸ Změna v názvech kapitol byla provedena zřejmě s ohledem na cílové čtenáře, tedy mládež. Za zmínku též stojí, že ve druhém vydání došlo ke spojení dvou příběhů. Kniha obsahovala *Osadu Havranů* a povídku *Volání rodu*. Druhé vydání knihy mělo minimálně stejný úspěch jako vydání první, ne-li větší.⁷⁹ Tato kompilace vyšla již roku 1946

---

⁷³ SKLENÁŘ 2003, 272

⁷⁴ KETTNER 2011, 141

⁷⁵ Tamtéž, 142

⁷⁶ Zdeněk Burian (11. února 1905 severomoravská Koprivnice – 1. července 1981 Praha) – PROKOP, Vladimír: *Zdeněk Burian*. 2005, 92,96. Byl malíř a ilustrátor dobrodružných knih. Tvůrce vědecky podložených maleb z období pravěku vytvářenými ve spolupráci s paleontology. – ADAM, Jan: *Osobnosti: Ottův slovník*. 2008, 86

⁷⁷ Varuna (sanskrt) – mocný bůh, pán světa – KETTNER 2011, 144

⁷⁸ KETTNER 2011, 145

⁷⁹ KETTNER 2011, 145-146

v nakladatelství Toužimský a Moravec v Praze pod názvem *Statečné mládí* (*Statečné mládí* vydané roku 1946 obsahuje dílo *Osadu Havranů* – vydané roku 1930 a dílo *Volání rodu* – vydané 1934 s novým názvem *Hrdinská pout'*)⁸⁰.

Pro velký úspěch byla kniha *Osada Havranů* překládána i do jiných světových jazyků.⁸¹

*„Eduard Štorch nechtěl své čtenáře pouze pobavit, ale smysl jeho tvorby byl i v otázce výchovné. Proto hlavním hrdinou byl 13letý chlapec, tedy věkem blízký k čtenářům, pro které tato kniha byla určena. Kromě toho se Štorch snažil obdařit hlavního hrdinu nenásilnou formou takovými vlastnostmi, které by měl mít každý správný chlapec či děvče.“*⁸²

Dítě tedy bylo Štorchovým prostředníkem⁸³, jak upoutat pozornost malých čtenářů a vtáhnout je do příběhu. Aby si získal pozornost čtenářů, spojoval své poznatky z archeologie a pravěkých dob se svojí fantazií, kterou využíval k domýšlení obrazů života stylizovaných jako poutavé příběhy. V nálezech spatřoval důležité historické prameny k počátku lidské historie, dosud jen částečně brány na vědomí oficiální historiografií.⁸⁴

Eduard Štorch tehdy představoval progres v psaní literatury pro mládež, jelikož byl autorem poučné četby s vnějšími rysy epiky.⁸⁵ Jan Šnobl v časopise *Zlatý Máj* cituje Štorchovu zásadu:

*„Čím menší jsou děti, tím více beletrie do dějepisu. Ostatně i dospělý čtenář si přečte s větší chutí Jiráskova nežli dílo vědecké.“*⁸⁶

Domnívám se, že tento přístup, který Štorch uplatňoval, přinášel dětem do učení nové „světlo“, které jim přineslo další možnosti poznání.

Mimoto už po prvním vydání knihy v roce 1930 přemýšlel Štorch o případném dodatku v podobě testu, ze kterého by bylo patrné, jak moc pozorně čtenáři knihu četli a co vše si z ní zapamatovali. Netrvalo dlouho a Štorchovy testy ke knize vyšly.⁸⁷ Noviny

---

⁸⁰ KUNC, Jaroslav: *Česká literární bibliografie 1945-1963, díl 2. N-Ž.* 1964, 568; KETTNER 2011, 123-124

⁸¹ KETTNER 2011, 142

⁸² Tamtéž, 146

⁸³ HEŘMAN 1984, 13

⁸⁴ HRALA, Jiří. Dodatek. In: ŠTORCH, Eduard: *Lovci mamutů.* 1986, 292

⁸⁵ HEŘMAN 1984, 12

⁸⁶ ŠNOBR 1958, 71

⁸⁷ KETTNER 2011, 146

Národní osvobození vydané 26. srpna 1931 uvádí, že právě vyšly tři testy od učitelky M. Juppové a sbírka příkladů od Eduarda Štorcha, jak je možné knihy využít k větší soustředěnosti na učivo. Testy vydalo nakladatelství Nová škola na Praze 5 jako bezplatnou přílohu a nabízí její zaslání každému, kdo má knihu *Osada Havranů* již zakoupenou.⁸⁸ Pár otázek zde uvedu pro představu:

1. „Čím se vyznamenal Havranpírko?
2. Proč asi vypravoval náčelník příběh o silném zubru?
3. Která domácí zvířata chovali?
4. V co věřili?
5. Jak dostávali jména?
6. Přednes zpaměti píseň havranů.
7. Vyřež totem a vymaluj barvami.“⁸⁹

Nejednalo se o úkoly pouze teoretického rázu, ale i praktického. Mládež například dostala za úkol zahrát si divadlo. Někteří čtenáři si divadlo opravdu zahráli a autorovi posléze napsali, kolik legrace si během hraní užili.⁹⁰

Za zmínku ještě stojí, že se v knize objevuje odkaz na pověst o albánské medvědici, kterou napsal Karel Sellner⁹¹ a byla otištěna v časopise *Radost*. Je to pasáž, kdy se Havranpírko a Sokolí oko rozhodli navěky uzavřít bratrské přátelství. Eduard Štorch pouze zaměnil bílou medvědici za starého zubra.⁹²

Na závěr bych ještě poznamenala filmové zpracování *Osady Havranů*. *Osada Havranů* je první část z trilogie *Osada Havranů* – druhá část *Na Veliké řece* – a poslední *Volání rodu*. Celá tato trilogie byla natočena v roce 1977 režisérem Janem Schmidtem.⁹³

---

⁸⁸ *Národní osvobození*. 8. ročník, 26. srpna 1931, 4

⁸⁹ KETTNER 2011, 146-147

⁹⁰ Tamtéž, 147

⁹¹ Karel Sellner (23. října 1873 Daliměřice u Turnova – 26. února 1955 Mladá Boleslav), učitel, osvětový pracovník a autor historických próz pro mladistvé. Témata svých děl čerpal převážně z prehistorie Čech a z historie rodného Pojizeří. Mimo jiné psal i knihy z prostředí Albánie, kde sloužil během první světové války. Společně s E. Štorchem napsali spis *První lidé v Čechách*, týkající se archeologických výzkumů sídlišť diluviálních lidí na Mnichovohradištsku. – MERHAUT 2008, 80-81

⁹² KETTNER 2011, 147-148

⁹³ URBANOVÁ, Eva/URGOŠÍKOVÁ, Blažena/ OPĚLA, Vladimír. *Česky hraný film V (1971-1980)*, 2007, 270-271

3.3 Recenze ke knize

Důležité je také zmínit dobové přijetí textu. Jedna z recenzí na prózu *Osadu Havranů* byla otištěna v časopise *Úhor* roku 1930. Otokar Pospíšil⁹⁴ hned na začátku článku upozorňuje čtenáře, že vzhledem k autorovi, kterým je Eduard Štorch, se dá očekávat, že bude kniha poučného rázu a v jejím obsahu bude autor popisovat život prehistorických lidí. Zároveň jak už u Štorcha bývá, nepůjde o pouhé suché vyličení faktů, ale příběh bude mít zajímavý náboj dobrodružného charakteru v podobě beletristické povídky. Stať shrnuje děj příběhu, ale jen velmi stručně, protože upozorňuje, že děj je pouhou kostrou, na kterou autor nabaluje své znalosti z prehistorické doby. Celkově tato recenze působí velice kladně a tento román pro mládež řadí mezi autorovy nejzdařilejší. Vychvaluje ho jak po stránce jazykové, tak i vnější. Ukázka kreseb Jana Konůpka⁹⁵ je v tomto čísle přílohou.⁹⁶

Pedagogické rozhledy z roku 1931 v č. 3 též uvádí recenzi na *Osadu Havranů*. Píše se zde, že formou povídky je zde dobře znázorněn život primitivních jedinců v době kamenné. Poučný a zároveň dobrodružný obsah si získá jak děti, tak velké čtenáře. Příběh se odehrává v pražském okolí a hlavní postavou je třináctiletý chlapec, který zvyšuje zajímavost knihy.⁹⁷

Text byl hodnocen kladně i v pozdějších recenzích. Jedna převážně kladná recenze se objevila roku 1954 v *Literárních novinách*. Zdeněk Vavřík⁹⁸ vychvaluje Štorchovy znalosti, které autorovi umožnily malé čtenáře seznámit s pravěkem. Oceňuje, že nejde o pouhé obecné seznámení s prehistorickou dobou, ale jde o konkrétní informace vztahující se k fungování společnosti, způsobu života, odívání a obživy. Poukazuje na

---

⁹⁴ Otokar Pospíšil (17. února 1871 Pardubice – 28. března 1949 Pardubice) byl autorem povídek a divadelních her pro mladá. Působil jako kritik dětského divadla a literatury. Dále byl také dramatikem, pedagogickým publicistou a byl také osvětový a sokolský pracovník. – OPELÍK a kol.: *Lexikon české literatury*. 2000, 1033

⁹⁵ Jan Konůpek (10. října 1883 Mladá Boleslav – 12. března 1950 Nové Město nad Metují) nejdříve student architektury, později byl studentem malířství na pražské Akademii u M. Pirnera. Začátek jeho tvorby je ovlivněn symbolismem a prvky secese. Byl spoluzakladatelem skupiny Sursus, ve které vystupoval. Kolem roku 1912 využívá v tvorbě i kubistické prvky. Malíř a grafik. – VLČEK, Tomáš. *Studie k dějinám kultury a umění Prahy v letech 1890-1914*. 1986, 300

⁹⁶ POSPÍŠIL, Otokar. *Eduard Štorch: Osada Havranů*. In: časopis *Úhor*. 1930, 219

⁹⁷ *Pedagogické rozhledy*. 41. ročník, č. 3, 1931, 158

⁹⁸ Zdeněk Vavřík (21. září 1906 Libhošť u Nového Jičína – 29. prosince 1964 Praha) básník vycházející ze spirituální poezie a autor prozaických adaptací pro mládež. Překladatel z francouzštiny a organizátor i teoretik veřejného knihovnictví. Roku 1955-64 byl redaktorem *Literárních novin*. Též se věnoval humorným vyprávěnkám pro dospělé a burleskním hrám. Mimo jiné psal pásma a hry pro rozhlas. – MERHAUT, Luboš. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 4/II U–Ž, Dodatky A–Ř*. 2008, 1262-1263

prvotní nástroje, začátky umění a prvky náboženství. Dále pozitivně hodnotí ukázky způsobu života v osadě a pospolitost rodů. Vyzdvihuje také seznámení s prvotními kupci a poukazuje na zlato – osadníky nazývané „žluté kouzlo“, které se zde začíná uplatňovat jako platidlo. Jediné, nad čím autor vznáší kritiku jsou zastaralé obraty, které text mírně narušují, ale ne nikterak výrazně.⁹⁹

Ani v novém miléniu *Osada Havranů* neztrácí své kouzlo. Měsíčník *Čtenář* v roce 2003 vydává článek o tzv. „knižních evergreenech“, kam zahrnuje i Štorchova díla. Informuje, že klasikou jsou nadále *Lovci mamutů*, *Bronzový poklad*, ale i *Osada Havranů*.¹⁰⁰ O rok později se ve *Čtenáři* můžeme dočíst o tzv. „albatrosových NEJ“, kde je napsáno o *Osadě Havranů* jako o knize „s největším jednorázovým nákladem v historii.“ Kniha vyšla roku 1982 – „250 000 výtisků, nákladem 235 000 ji nepřekonal ani pátý díl knihy J. K. Rowlingové *Harry Potter a Fénixův řád* vydaný začátkem letošního března).“¹⁰¹

---

⁹⁹ VAVŘÍK, Zdeněk: *Literární noviny*. 3. ročník, č. 26, 1954, 3

¹⁰⁰ KŘIVÁ, Eva: *Čtenář: měsíčník pro práci s knihou*. 55. ročník, č. 1, 2003, 21

¹⁰¹ *Čtenář: měsíčník pro práci s knihou*. 56. ročník, č. 6, 2004, 208

4 Minehava

Minehava: obraz života nejstarších osadníků v naší vlasti. Dílo pojednávající o osobnostně silné dívce – Šťastné chvíli, kterou unese Silný bobr krátce poté, co sejde z jejich svatby. Z důvodu dívčiny zesláblosti, která je nejspíš spojena s nákazou morem, ji Silný bobr zanechá samotnou na ostrově. Šťastná chvíle se ale vyléčí a vydá se společně se svým Hafánkem na pout', během které se snaží dostat k hodným lidem a do úrodné krajiny. Dostane se na Pustý vrch, který je obývaný Sokolím rodem. Zde se znovu setká s jejím únoscem – Silným bobrem. Také se zde objeví i dívčina dávná láska Sokolí oko, společně se svým přítelem Havranpírkem. Dva věrní kamarádi, které již známe z *Osady Havranů*. Společně prožijí nová dobrodružství a vybudují na Pustém vrchu nový společenský systém.

Opět se v následujících podkapitolách budu věnovat obecným informacím týkajících se tohoto románu.

4.1 Okolnosti, za kterých kniha Minehava vznikla

Do prvního náčrtu *Minehavy* se Eduard Štorch pustil skoro okamžitě po objevení prvních pazourkovitých nástrojů z neolitu na Pustém vrchu v Lobči. Právě zde měl Štorch zase po delší době svou „dětskou družinu“ a to vše ho inspirovalo k napsání další knihy. První náčrt měl hotový již v listopadu 1940.¹⁰² Ale vydání *Minehavy* předcházelo mnoho útrap. Roku 1947 Eduard Štorch vydal knihu s názvem *Hrdina Nik*. Tato kniha vyšla již roku 1934 pod názvem *Junáckou stezkou*, nyní vychází v přepracovaném vydání. Hlavní myšlenkou tohoto díla byl boj za svobodu. Konečný název měl být *Lesní chlupci, partyzáni*. Dr. Bohumil Novák z ministerstva informací mu ale tento název nepovolil, a tak Štorch vymýšlel další název, kterým se nakonec stal právě *Hrdina Nik*. Po vydání této knihy se autor kvůli zdravotnímu stavu svému, ale i manželčinu, musel na několik měsíců odmlčet. Na psaní nových knih neměl pomyšlení. Každý rok odjížděli s manželkou do lázní, ale její zdravotní stav se bohužel nelepšil, a tak stále byla upoutána na invalidní vozík.¹⁰³

---

¹⁰² SKLENÁŘ 2003, 284

¹⁰³ KETTNER 2011, 130-131

V této době bylo odvyšíváno zdramatizování *Hrdiny Nika*, Štorch s tím ale nebyl spokojen. Státní výrobě kresleného a loutkového filmu poslal svého *Bohatýra Vratislava*. Byl mu vrácen. Prý už připravují film *Bohatýr Muromec*.

Nyní se Eduard Štorch pouští do přepracování svých knih *Bohatýr Vratislav a Libuše a Přemysl*, z důvodu kritiky, která se mu dostala 16. prosince 1947 od vrchního ředitele, spisovatele a jeho přítele Jana Hostáně.¹⁰⁴

Příjemnější událost ho čekala 8. dubna 1948, kdy byl uspořádán v malém sále Ústřední knihovny hlavního města Prahy slavnostní večer na počest jeho sedmdesátých narozenin. Další radostnou událostí, která se Štorchovi stala 5. května téhož roku, bylo udělení literární ceny Boženy Němcové za celoživotní zásluhy a k tomu peněžitý dar 20 000 Kč.¹⁰⁵

Díky těmto úspěchům se Eduard Štorch pouští do dokončení knihy *Minehava* odehrávající se v lobečské lokalitě.¹⁰⁶ Oproti starším dílům z neolitu měl příběh z Kokořínska s názvem *Minehava* pojednávat o historicko-spoločenské proměně, tedy o matriarchátu a jeho přeměně v patriarchát.¹⁰⁷

K napsání dobrodružného románu *Minehava* Štorcha inspiroval pobyt na jeho letní chatce, kterou si v Lobči společně s manželkou zakoupili. Hodně času trávil v okolí Lobče, kde byly objeveny archeologické památky z doby kamenné. Přimo z oken své chatky se díval na pozemky, v nichž byly po tisíciletí zapisovány dějiny. A právě život dávných obyvatel, kteří si říkali Sokolové a žili na Pustém vrchu, vylíčil ve svém románu *Minehava*.¹⁰⁸

4.2 Informace ke knize

Štorch dokončil *Minehavu* v létě 1947 a načisto ji přepsal během pobytu v Dobříši v únoru 1948. Poté ji předal Toužimskému a Moravcovi, kteří ji chystali s ilustracemi Zdeňka Buriana do tisku, ale v březnu 1949 bylo nakladatelství státním rozhodnutím zrušeno. Pan Moravec byl deportován do jáchymovského koncentračního tábora a rukopis byl vrácen Štorchovi. Autor rukopis ještě téhož roku nabídl Státnímu

---

¹⁰⁴ KETTNER 2011, 131

¹⁰⁵ Tamtéž, 132-133

¹⁰⁶ Tamtéž, 133

¹⁰⁷ HRALA 1986, 293

¹⁰⁸ SLOBODZIAN/MACEK 2006, 46

nakladatelství dětské knihy s rozšířeným titulem „*aneb Sokolí rod na Pustém vrchu*“.¹⁰⁹

Dílo vychází v SNDK roku 1950 na 232 stranách, ale s ilustracemi mladého autora J. Podhajského,¹¹⁰ protože Zdeněk Burian byl v té době v nemilosti.¹¹¹ Eduard Štorch byl ale z nákresů mladého ilustrátora zklamaný. V dopise Zdeňku Burianovi, který Kettner ve své knize cituje, píše:¹¹²

„Přál jsem si, abyste knihu ilustroval Vy, ale sklaplo mi. Byli nějak proti Vám a mou knihu dali ilustrovat mladému studentovi Podhajskému. Nakreslil obrázky – na začátečníka dosti slušné, ale není v tom pravěk! Na to jste právě Vy jedinečný. Musil jsem se s tím smířit, ale mou knihu to snad zabilo! Co byste Vy z *Minehavy* udělal! ... Já jsem z toho všecek rozčilený – budu mít *Minehavu* zkecanou! A tak jsem mrzutý jak vrzavé boty.“¹¹³

Každopádně *Minehava* vyšla v červnu 1950 i s fotopřílohou a do Vánoc byla vyprodána.¹¹⁴

Od roku 1953 se ale již všechny Štorchovy knihy objevovaly s ilustracemi Zdeňka Buriana. Burianova obálka byla velmi zajímavá – černá půda, dívčí postava bíle oděná a k tomu hnědá, fialová a tyrkysová barva.¹¹⁵

Po vydání *Minehavy* psal Štorch ještě přednášky o prvobytné společnosti do Československého rozhlasu, ale z jeho knih byla *Minehava* poslední.¹¹⁶ Jan Šnobl v časopise *Zlatý Máj* z roku 1958 Štorcha cituje: „*Úhrnem pokládám svou literární práci zhruba za uzavřenou a odevzdávám pero mladší generaci.*“¹¹⁷

Eduard Štorch se do svých výkladů vždy snažil vnést všechny nové teze a informace, které byly dosud známé, aby obohatil své čtenáře. Proto v některých svých příbězích nechává postavy „cestovat“, aby mohl čtenáře postupně seznamovat s dalšími poznatky. A právě takovým románem, kde hlavní hrdinové putují a tím představují nové prostředí je *Minehava*.¹¹⁸ Tento „putovní“ charakter má i dobrodružný román *Lovci mamutů*

---

¹⁰⁹ SKLENÁŘ 2003, 289

¹¹⁰ KETTNER 2011, 133

¹¹¹ SKLENÁŘ 2003, 289

¹¹² KETTNER 2011, 133

¹¹³ Tamtéž, 2011, 133

¹¹⁴ SKLENÁŘ 2003, 290

¹¹⁵ HOCHMANOVÁ-BURIÁNOVÁ, Eva. *Zdeněk Burian, pravěk a dobrodružství: rodinné vzpomínky*. 1991, 23

¹¹⁶ KETTNER 2011, 133

¹¹⁷ ŠNOBR 1958, 74

¹¹⁸ HRALA 1986, 293

(1937)¹¹⁹, jehož vyprávění pochází též z doby kamenné, ale z období paleolitu.¹²⁰

Knihy s tímto cestopisným charakterem, který Štorch v některých svých knihách použil, by se dal přirovnat k cestopisům. Příběhu se díky cestování a poznávání nového prostředí a lidí dostává více dobrodružnosti, napětí ale i vědomostí. Právě díky *Minehavě* poznáváme lobečskou krajinu, u jejíž popisu autor není ovlivněn pouze neolitem, ale domnívám se, že do popisu prolíná i drobné skutečnosti ze své přítomnosti. O to více působí kniha zajímavěji.

4.3 Recenze ke knize

Hned roku 1950 vydává *Věstník ministerstva školství, věd a umění* upoutávku na Štorchovu *Minehavu*. Autora představuje jako „našeho nejlepšího znalce české prehistorie“, který tentokrát pojednává o pravěké době na území středních Čech. Jednou větou shrnuje obsah a přidává informace o ilustraci Jakuba Podhajského a ceně, která vychází na 65 Kčs.¹²¹

V roce 1958 vychází v časopise *Zdravotnická pracovnice, časopis pro střední a nižší zdravotnické pracovníky*, krátký článek o *Minehavě*. Stat' shrnuje obsah a poukazuje na seznámení čtenáře se způsobem života našich předků. Poučuje o jejich zvycích, náboženství, obřadech, nástrojích atd. Též upozorňuje, že kniha vyšla s novými ilustracemi Zdeňka Buriana.¹²²

Roku 1970 vychází recenze k *Minehavě* v časopise *Zlatý máj*. Recenze líčí, že se jedná o román, který pojednává o starých českých kmenech, kde se objevuje dívčí hrdinka Minehava. Příběh je zaobalen mytologickým charakterem čerpající z bájí a obřadních slavností na počest symbolu matriarchátu, propojených s osudy krásné dívky Šťastné chvíle a statečného Sokolího oka.

„Rozvláčným popisem a jednoduchým dialogem se v něm zobrazuje drama pravěkých obyvatel v boji o životní existenci. Charakteristika kmenového života se neurčitě opírá o prehistorii a materiální kulturu a pouze prostředí nynějších středních Čech, dějiště románu, dovoluje autorovi spolu s folklórním koloritem vytvořit z časového hlediska adekvátní romantickou scénérii přírody. Iniciátorem dotváření obrazu jsou fantazie a umělé až vyumělkované prostředky, např. primitivně rytmizovaná

---

¹¹⁹ JAROLÍMKOVÁ, Stanislava: *Na co v učebnicích nezbylo místo* 2. 2014, 120

¹²⁰ HEŘMAN 1988, 251

¹²¹ *Věstník ministerstva školství, věd a umění*. 6. ročník, č. 17, 20.6. 1950, 152

¹²² *Zdravotnická pracovnice — časopis pro střední a nižší zdravotnické pracovníky*. 8. ročník, č. 4, 1958, 254

*a rýmovaná, bezprostředně reagující lyrika s epikou, jež negativně korespondují s neutrálně emotivním efektem dobrodružně laděné prózy. V takovém případě je ovšem čtenářův interes soustředěn spíše na zajímavě dramatizovaný proces dějový než na estetickou konzumaci literárního díla.*¹²³

Ve stejném roce je kniha *Minehava* novinami *Obrana lidu: list Československé armády* doporučována jako vhodný dárek k Vánocům pro děti. Velmi stručně shrnují její děj, poukazují na ilustraci Zdeňka Buriana a doplňují cenu 27 Kčs.¹²⁴

V celkovém kontextu Štorchova díla měla velkou oblibu a jsou stálíci „zlatého fondu“ literatury pro dětské čtenáře a mládež. Celkový Štorchův přínos dětské literatuře je dodnes analyzován a zároveň oceňován. Vnesl do dětské četby dobrodružnost a zároveň poučný charakter. Dokázal se vžít do dětských potřeb a příběhy jim přizpůsobit. Napojil se na čtenářskou orientaci dětí, a přitom je obohacoval. Zbavil dobrodružnou literaturu negativních předsudků, dal ji nový nádech a tím pozvedl celkový kontext literatury pro mládež.¹²⁵

Můžeme se domnívat, že většina jeho spisovatelských schopností věnovaných literatuře pro mládež byla umocněna jeho celkovým zájmem o děti. Uměl jim naslouchat a tomu posléze přizpůsobit svou činnost týkající se kantořiny, spisovatelského umu, ale i výchovného potenciálu. Výchovným potenciálem je myšleno, že věděl, jak děti vést a vychovávat, aby jim dokázal předat to nejlepší a připravit je na budoucnost.

---

¹²³ VORÁČEK, Jaroslav. Recenze. In: *Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. 14. ročník, č. 4, 1970, 229

¹²⁴ *Obrana lidu, list Československé armády*. 29. ročník, č. 44, 31. 10. 1970, 12

¹²⁵ CHALOUPKA 1985, 420-421

5 Rekonstrukce společenského života v dílech *Osada Havranů a Minehava*

V této kapitole provedu rozbor děl *Osada Havranů: Příběh z mladší doby kamenné* a *Minehava: Obraz života nejstarších osadníků v naší vlasti*, tematicky zaměřený na zobrazení společenského života. Nejprve začnu popisem postav a tím lehce nastíním společenský život pravěkých lidí v těchto dvou Štorchových románech. Poté se pokusím analyzovat díla prostřednictvím religionistických elementů, které Štorch do svých děl zakomponoval. Následně se pokusím poukázat na sociologii pravěkých lidí demonstrovanou převážně na postavě Havranpírka.

5.1 Postavy

Protagonistou celého prehistorického románu *Osada Havranů* je třináctiletý nebo čtrnáctiletý statečný mládenec Havranpírko, který nás provází celým příběhem. Chlapec na svůj věk působí mnohem vyspěleji, což potvrdí i pozdější přátelství s dospělým a zkušeným lovcem Sokolím okem.

V úvodu knihy *Osada Havranů* Havranpírko prostřednictvím vzpomínek seznamuje čtenáře se svým původem. Havrani se ho ujali jako malého hošíka, když ho našli u své polomrtvé matky. Zdatný lovec Kňučák ho společně se svojí manželkou přijali za vlastního. Havranpírko je plný kladných vlastností, aby mohl fungovat jako správný vzor pro mladé čtenáře, kteří se do jeho postavy mají vcítovat. I přes svůj mladý věk je statný, nebojácný a touží být jako ostatní lovci a starat se o svůj rod Havranů. Havranpírko prokáže několikrát svou statečnost při střetu s medvědem, kterému se vždy ubrání (někdy s pomocí jiných lovců). Také svou udatností napomůže výhře Havranů¹²⁶ nad Bobry, kteří zde figurují jako antagonisté z důvodu přepadení Havranů. Později ale dochází k smíření. Havranpírko svou odvahu prokáže i při kolizi s rodem Volavek, před kterými se snaží ubránit dobytek. Jeho zmužilost se projeví i při záchraně jeho přítele – Sokolího Oka, když ho zachrání před uštknutím zmije. Nebojácnost uplatnil i při plnění úkolů u tzv. *mužské zkoušky*.¹²⁷ K plnění těchto úkolů bylo kromě odvahy zapotřebí tělesné

---

¹²⁶ Proč si Štorch zvolil za hlavní propagující rod zrovna Havrany, není známo. Ale pan Mnislav Zelený v knize *Indiánská encyklopedie* uvádí, že hlavními totemovými zvířaty Severozápadního kanadského pobřeží je kromě okřídlené žaby, orla, medvěda či vorvaně také *chytrý a zároveň poťouchlý Havran*. – ZELENÝ, Mnislav: *Indiánská encyklopedie — Indiáni tři Amerik: pro čtenáře od 12 let*. 1994, 220

¹²⁷ ŠTORCH 1982, 106

zdatnosti, fyzické zručnosti a trpělivosti. Všemi těmito vlastnostmi byl Havranpírko obdařen a zkoušku zvládnul. V neposlední řadě nemohu opomenout Havranpírkovu moudrost. Tu projevil v obou dílech několikrát, a častokrát to přineslo prospěch celému rodu. Za svoji statečnost a všechny vykonané dobré skutky byl Havranpírko v závěru *Osady Havranů* jmenován na Bystrého havrana. Tím se stal jedním ze zkušených lovců, jako byl například jeho opatrovník Kňučák, lovec Dráp nebo náčelník sašem Černý havran. Havranpírko se objevuje i v dalším románu z období neolitu, v *Minehavě*. Zde nefiguruje jako hlavní postava, ale vedlejší. Přesto jeho postava neztrácí kouzlo, ba naopak. Ač od příběhů uplynul pro románové postavy přibližně rok, Havranpírko působí mnohem více vyspěleji a zodpovědněji. Opět je pomocníkem Sokolího oka, se kterým se účastní výpravy, která má za cíl najít nové místo pro jejich rod, který je nyní sužován morovou ranou. A ač jsou na Pustém vrchu hned zajati, neztrácejí naději, sílu a víru ve své přátelství.

Další důležitou postavou objevující se v *Osadě Havranů* je Sokolí oko. Svou odvahu, zkušenosti a fyzickou zdatnost předvedl hned při prvním seznámení s Havranpírkem, když mu zachránil život přemožením rysa. Poté, co Havranpírko Sokolímu oku tento čin splatil (zachránil ho před uštknutím zmije), uzavřeli mezi sebou věčné přátelství. Oba byli ve věčném slibu vytrvalí a věrní. Když Havranpírko pečoval o Divouse (protivného rozmařilého lovce, který zradil svůj rod), a potřeboval pomoc Sokolího oka, ten mu okamžitě přispěchal na pomoc. Sokolí oko se o Divouse společně s Havranpírkem staral a zůstal s ním až do jeho smrti. Nejen během péče o Divouse ukázal Sokolí oko svůj lovecký um, když během chvilky ulovil zajíce, a tak zajistil pokrm. Samozřejmě i postava Sokolího oka oplývá moudrostí a veškeré problémy dokáže řešit správně a s nadhledem. I se Sokolím okem se setkáváme v *Minehavě*, kde dostává postava Sokolího oka větší možnost prokázat své dobré vlastnosti. I v *Minehavě* přetrvává mezi Havranpírkem a Sokolím okem pevné „bratrské“ pouto, ze kterého číší jistota a víra ve vzájemnou pomoc. Toto pouto mezi nimi vzniklo v *Osadě Havranů*. Již tam měli mezi sebou plnou důvěru, vzájemně se chápali a rozuměli si i beze slov.

„,Krev řídká, jasná, svaly vláčné... Ten medvěd byl ještě nedávno živ, teprve teď byl zabit...‘ nahlas vykládal zkušený lovec.

Sokolímu oku bylo vše jasno. Havranpírko chtěl správně dokončit svou mužskou zkoušku, proto se

sám vydal za medvědem a sám se vrátí do tábora.

„Správný hoch!“ řekl si Sokolí oko.“¹²⁸

Jak jsem již výše uvedla, postava Sokolího oka dostává možnost se v románu *Minehava* více rozvíjet. Častěji se ocitá ve větším nebezpečí, několikrát je zajat, více riskuje a také několikrát vítězí. Jeho hrdinské činy mu ke konci příběhu vynesou postavení náčelníka a nádhernou dívku Šťastnou chvíli (Minehavu), ke které chová zalíbení.¹²⁹

Další postava, která vystupuje v obou knihách je dívčí hrdinka – Veverice, dcera sašema Černého havrana. Když byla mladší, hrávala si ve skoro sourozeneckém souznění s Havranpírkem, ale nyní v *Osadě Havranů* vystupuje jako dospělá dívka na vdávání a muži z jiných rodů se o ní začínají zajímat. Její postava není v díle natolik rozvinuta, aby se její charakterové rysy daly dobře rozpoznat. Ale rozhodně jí můžeme připsat starostlivost a šetrnost, např. když vaří svému otci chudou polévku nebo když lituje rozbitého nádobí, protože v zimě je hlína tvrdá a další nádobí se z ní momentálně nedá vyrobit. Často se v tomto historickém románu hovoří o její kráse, která má havranímu rodu přinést bohatství prostřednictvím ženichových darů. V knize *Osada Havranů* o Veverici jeví zájem již výše zmíněný mladý junák Sokolí oko. Díky Havranpírkovi, který zajistí Sokolímu oku deset krav, aby se mohl o Veverici ucházet, mohou být zasnoubeni. K zasnoubení nejspíš nedojde, protože v závěru knihy *Minehava* se přímo od Veverice, která přijela navštívit svůj havraní rod na „Pusták“¹³⁰ dozvídáme, že Veverice byla krátce po zasnubní slavnosti unesena kupcem Kamem, jehož je nyní šťastnou ženou.

Většina členů z *Osady Havranů* má kladné vlastnosti. Domnívám se, že postavy jsou možná až lehce jednotvárné, většinou bez záporných vlastností. Málokdy chybují a nepřiklání se na stranu zla. Možná je to pro to, aby měly malým čtenářům opravdu co nabídnout a ukázat ten správný charakter, který by si děti měly osvojit. Jedinou zápornou postavou z havraního rodu je Divous. Ten jako jediný kvůli své tvrdohlavosti zradí svůj

---

¹²⁸ ŠTORCH 1982, 114

¹²⁹ Šťastná chvíle a Sokolí oko se prvně poznali ve Štorchově díle *U Veliké řeky* (první vydání je z roku 1932). Sokolí oko ji zachránil před lupiči. Šťastná chvíle mu tuto službu krátce na to oplatila péčí, kterou mu věnovala z důvodu jeho poranění, které se mu stalo při potyčce s lupiči. – ŠTORCH, Eduard: *U Veliké řeky*. 1972.

¹³⁰ Místní název pro Pustý vrch.

rod tím, že proti němu popudí rod Bobrů, a ti jim přijdou ukrást dobytek a s sebou vezmou i půvabnou Veveriči. Divous však později svého rozhodnutí lituje a s omluvou se vrátí zpět do osady. Jako omluvu s sebou nese „žluté kouzlo“, tedy zlato. Rod mu ale již nedůvěřuje.

„Chladně ho poslouchají a nikdo mu neřekne: ‚Ohřej se u našeho ohně!‘“¹³¹

Divous nakonec odchází a jediný kdo ho doprovází je jeho žena Vrtilka. Na jednu stranu je rozhodnutí Havranů pochopitelné. Zrada rodu je nemyslitelná a neodpustitelná. Je to podvod a porušení důvěry. Na tom chtěl Štorch nejspíš demonstrovat, jak je důvěra důležitá, ať mezi rodem, přáteli či rodinou. A když se důvěra jednou poničí je těžké ji obnovit. Na druhou stranu chybovat je lidské a měli bychom se naučit odpouštět. Nakonec Bobři, kteří Havrany přepadli, také přišli s dárky žádat o smír a Černý havran jim odpustil.

„Pravíte, že chcete žít s námi v sousedském míru. Ani my nehledáme vražedných bojů. V pokoji své záhony obděláváme a svůj dobytek po rodových pastvinách vodíme. Havrani nenaplijí na ruku, kterou v přátelství podáváte. Řekněte Šedému bobrovi, že sešel sníh a sešlo i nepřátelství. Hau!“¹³²

Proč tedy Havrani neodpustili i jejich členovi Divousovi? Nezasloužil by si ještě alespoň poslední šanci? Jediný, kdo se o něj v jeho posledních chvílích života staral, když byl Divous napaden medvědem, byl Havranpírko společně se Sokolím okem. S jeho ženou Vrtilkou se již nesetkali, protože ji usmrtil medvěd.

Celá tato situace, kdy Divousovi nebylo odpuštěno, mohla být umocněna způsobem omluvy. Zatímco Divous přinesl „jen“ zlato, Bobři přišli se dvěma koši. Z jednoho z nich vyndali tři krásné beránky, z druhého tři štěňata. Přeci jen hospodářská a lovecká zvířata pro ně měla vyšší hodnotu. Nebo je zrada týkající se vlastního rodu zkrátka neodpustitelná.

Nyní je potřeba ještě představit ostatní protagonisty *Minehavy*. Hlavní postavou je zde Šťastná chvíle, která je po příchodu na Pustý vrch přejmenována na Minehavu = usměvavá. Šťastná chvíle pochází z rodu Medvědů. Na začátku příběhu je mladá dívka

---

¹³¹ ŠTORCH 1982, 88

¹³² ŠTORCH 1982, 64

proti své vůli nucena vzít si Silného bobra, který údajně usmrtil hroživého medvěda sužující rody na svazích Letné. Ve skutečnosti ale medvěda zabil Sokolí oko. To ovšem náčelník a otec Šťastné chvíle Bouřňák neví, a jako odměnu za zabití medvěda slíbil ruku své dcery Šťastné chvíle. Sňatek byl ale nakonec odložen z důvodu morové epidemie, které podlehl i sám náčelník. Krátce po náčelníkově úmrtí Silný bobr s dalšími členy jeho skupiny unese Šťastnou chvíli. Když zjistí, že Šťastná chvíle je na tom zdravotně špatně, zanechá ji samotnou (s jejím psíkem) na břehu Labi a sám se svojí skupinou putuje dál. Silný bobr se zde ukazuje jako majetnický a zčásti i násilnický. Je zahleděn převážně do sebe a nedbá ostatních.

Zde začíná dobrodružství osamocené Šťastné chvíle, ve kterém prokáže svou statečnost a sílu. Plná víry v lepší život putuje kokořínským údolím, společně se psem Hafánkem a později krávou Hnědkou, až dorazí na Pustý vrch. Dívka na Sokoli obývající Pustý vrch působí šťastně, mile a vzhledem k její usměvavé tváři dostává jméno Minehava. I na Pustém vrchu se prokazuje její laskavost, moudrost, vytrvalost a psychická i duševní síla. Jak jsem již výše uvedla, v tomto románu se Štorch o něco víc pouští do rozboru citů a vnímání postav. Minehava zprvu chová odpor k mužům. Vzhledem k jejím dosavadním zkušenostem to není nic překvapivého. Je zklamána Sokolím okem, o kterém si myslí, že jí zradil tím, že se zasnoubil s Vevericí. Je znechucena chováním Silného bobra, který si ji chce násilnický podmanit. Později je zarmoucena ze setkání s pastýři, kteří se k ní na místo pomoci zachovali hrubě a násilnický. Po jejích špatných zkušenostech Štorch popisuje její touhu po setkání s hodnými lidmi a zároveň její prohlubující se nenávisť k mužům, která se později na Pustém vrchu přemění v náklonost k Sokolímu oku a když jí slíbí, že si ji nebude chtít podmanit a budou rovnými partnery, začnou tvořit rovnocenný a šťastný pár.

Další postava, tvořící děj *Minehavy*, je již zmiňovaný Silný bobr. V *Minehavě* je představitelem temné stránky příběhu. Silný bobr je podlý, zlý a mstivý. Za každou cenu chce získat dívku Šťastnou chvíli, kterou když nezíská po dobrém, tak ji unese. Zároveň když je Šťastná chvíle nemocná a Silný bobr si myslí, že je její onemocnění smrtelné, nešťítí se ji zanechat samotnou na břehu Labi a odjet bez ní, protože by mu již mohla být na obtíž. Z toho je možné vydedukovat, že ke Šťastné chvíli necítí tu pravou lásku, ale spíš majetnickou potřebu. Během celého románu vymýšlí, jak uškodit kladným hrdinům a vymýšlí msty. Nejdříve se chce pomstít celému rodu Sokolů tím, že přivede syna kupce, kterému napovídá, že Sokoli odcizili jeho otcí pazourky a je potřeba jejich rod zničit.

Později se mstí i Sokolímu oku. V závěru knihy umírá na utonutí, když utíká před Sokolím okem a ostatními lovci.

V obou románech Bobří fungují jako antagonisté. Je to další znak, který oba romány pojí a vytváří z nich diptych. Proč ale zrovna z Bobrů udělal Štorch záporné postavy?

Podle americké mytologie jsou Bobří kmenem hovořícím athapaským jazykem. Jsou to sběrači i lovci žijící v lesích a parcích na území Kanady.¹³³ O žádných negativních znacích se kniha nezmiňuje.

Co se týče samotných zvířat, ani ta žádné výrazné negativní stránky, které by se daly přenést na rod Bobrů, nevykazují. Naopak některé severoamerické kmeny mají s bobry spojeno pár mytologických legend, ve kterých na zvíře nahlíží jako na šprýmaře či těžce pracující zvíře.¹³⁴

Mezi další záporné, ale zároveň později napravené postavy, můžeme považovat Mirana a Vekara. Miran, syn náčelníka Zlomeného nože a Vekar, syn Žvejkala, zabili v lese muže Ramana, který překročil hranici mezi rody. Ke svému činu se přiznali a litovali. Zde můžeme vidět nápravu postav, která sice byla vykoupena těžkou zkouškou, ale vedla ke zpytování svědomí.

Mezi další kladné postavy patřila Sivá sokolice a Zlomený nůž. Zlomený nůž byl náčelníkem rodu a Sivá sokolice, jeho žena, byla bábou rodu, protože rod Sokolů na Pustém vrchu patřil pod matriarchální systém. Sivá sokolice byla zkušená a odvážná žena, která se ke konci knihy vzdá svého života pro dobro celého rodu Sokolů. Během svého života se o členy rodu stará, pomáhá jim a snaží se do jejich životů vnášet moudra pomocí starých skazek, ze kterých si mladí Sokolové mohou brát ponaučení, stejně jako to dělá Černý havran v knize *Osada Havranů*.

Jako další postavu můžeme uvést Žvejkala, který se specializuje na výrobu nástrojů z pazourků. Jeho žena je Vrtilka – „Říkají o ní, že je hádává a svéhlavá. Kdožví, snad je to jen zlá pomluva.“¹³⁵ Žvejkal a Vrtilka zde v *Minehavě* nemají nikterak rozsáhlé role, ale jedna ze scén, ve kterých vystupují, stojí za ukázkou:

„Žvejkal: ‚Dnes už nechod' na pole! Potřebuji provaz, uplet' mi nějaký!‘

Vrtilka: ‚Hele, provaz si vzpomněl! Nic ti neupletu! Půjdu na záhony přisít hrachu!‘

---

¹³³ BRIAN, Leigh Molyneaux/DAVID, M. Jones: *Americká mytologie: Ilustrovaná encyklopedie bohů, duchů a posvátných míst Severní Ameriky, Mezoameriky a Jižní Ameriky*. 2002, 19

¹³⁴ BAILEY, Greg: *Mytologie mýty, pověsti & legendy*. 2006, 437

¹³⁵ ŠTORCH 1994, 56

„Dobře tedy, jdi si na pole, ale vezmi s sebou mých a přines poslední mléko od pastýřů! Ještě jsme si dnes nebyli.“

„Žádné mléko neponesu, abys věděl! Stádo je dneska až u Trnové rokly a tam já za pastýři nepoběhnu.“

„Přines tedy nějaké dříví, nemáme čím topit!“

„S dřívím se ti nepotáhnu, ani mě nenapadne. Natrhám do koše trávy pro kozu.“

„Ale považ, Vrtilko, že bez dříví nebudeme moci upéci jehně k večeři.“

„A musíš mít jehně? Nebude dříví – nebude jehně! To je toho!“

„Jíst se musí, Vrtilko!“

„Já jíst nemusím!“

„Aspoň mléka bychom se tedy napili.“

„Žádné mléko pít nebudu! Nebudu a nebudu ani pít, ani jíst!“

„Ale to bys, milá Vrtilko, přece umřela!“

„Aťsi umru, beztoho na to čekáš!“

„Umřeš-li, budu si musit vzít novou ženu...“

„A – vida! Takhle tu fňukavou Pampelišku, tu bys chtěl, vid’? Ne ne, žádnou novou ženu si nevezmeš! Ještě jsem tu já, Vrtilka! Abys věděl, zrovna to mléko teď přinesu! – A ty jen hezky přitáhni z lesa pořádný kus dřeva na oheň! K večeři bude jehně na rožni – a dost!“¹³⁶

K vedlejším postavám bych ještě řadila skupinu chlapců zvanou Jetelístek, který nás příjemně provází Pustým vrchem a nemůže chybět u žádné důležité události. Hlavním členem Jetelístku je Lupen a k němu patří jeho kamarádi – Píďa a Běhoun. Ač je zde tato trojice zmíněna spíše okrajově, má zde svoji důležitou roli, do které se mohou vcitovat menší děti a tím získávat pocit důležitosti ve společnosti dospělých.

A na závěr ještě zmíním rod Zubrů, kteří se na území Sokolů často objevují a řeší s nimi různorodé záležitosti.

5.2 Zobrazení pravěkých náboženství

Už kdysi dávno si lidé potřebovali odůvodnit meteorologické jevy, jako byly bouřky, záplavy nebo naopak sucha. Necháпали, kde se berou blesky, hromy nebo déšť. Domníváme se, že vzhledem k jejich nejasné představě, proč se tak děje, začali tyto jevy přiřkládat duchovním bytostem, jako byli různí „bůžci“. Tehdejší člověk se jich bál, a tak se je snažil uctívat a přinášel jim různé oběti.

Právě touto domněnkou, že si lidé potřebovali odůvodnit meteorologické jevy, ale i zrození a smrt (uvědomění si časové omezenosti lidského života, jeho křehkosti

---

¹³⁶ ŠTORCH 1994, 56-57

a nevyzpytatelnosti), a měli potřebu mít přízeň bohů při lovu, v boji, ale i každodenním životě, se nechal ve svých dílech inspirovat Eduard Štorch. Proto do svých děl vkládal fikční rekonstrukce možných podob pravěkých náboženství. Samozřejmě s ohledem na své čtenáře. Jeho postavy svému božstvu připisovaly mimo jevy ovlivňující počasí i zásahy morových ran a ostatních nemocí nebo třeba i zásah smrti. Také věřily, že jejich duchovní bytost jim dokáže pomoci v cestě za bohatstvím nebo je naopak uvrhnout v chudobu.

Rozbor pravěkého náboženství je složitější proces, a to vzhledem k tomu, že k němu nejsou téměř žádné písemné prameny a jeho zkoumání se odráží převážně z archeologických nálezů, případně z nástěnných maleb nebo ze způsobů pohřbívání. To, jakým způsobem byl nebožtík pohřben, zdali byly do hrobu vloženy kosterní pozůstatky nebo zda nebožtíka čekal tzv. žárový pohřeb s pozůstatky v hliněné nádobě přináší spekulace, ze kterých je možné vytvářet představy o době pravěké. Dalším zkoumaným bodem, který tyto domněnky pomáhá utvářet je to, s jakými předměty byl nebožtík pohřben (užitkové předměty, kamenné nástroje atd.).

Štorch ke své práci využíval archeologické poznatky, spisy popisující existující přírodní religie (např. u severoamerických Indiánů, australských domorodců ad.) a na základě těchto poznatků rozvíjel své pojetí fikce.

Další domněnkou je i to, že náboženství se nevyvíjelo naráz, ale vznikalo pozvolna. Předpokládá se, že se první formy náboženského života začaly objevovat již před 1,8 miliony lety. Jednalo se o tzv. přírodní nebo přirozené náboženské formy. Tato náboženství nejspíš vznikala právě za účelem naklonit si duchovní bytosti a získat si jejich přízeň. Jednou z variant původních náboženských forem je již výše zmiňovaný totemismus, který právě autor do svých děl zakomponoval. Archeolog Vladimír Podborský ve své knize *Náboženství pravěkých Evropanů* uvádí, že původních náboženských variant je ale daleko víc. Odvolává se na J. Komorovského, který rozlišuje následující druhy:

„*Animatismus* (živelné chápání věcí jako živých bytostí; oduševnění přírody) – Prvky animatismu bychom u Štorcha mohli naleznout. Sice třeba nepřímou, ale skrze síly ducha.

Animismus (vše co nás obklopuje, má duši; víra v duchy) – Animismus můžeme ve Štorchových dílech také spatřovat. Štorchovy postavy si existenci duší a duchovních bytostí uvědomovaly a věřily v ně. Často tito lidé mluvili např. o jejich Velikém duchu

(*Osada Havranů*) či Velbábě (*Minehava*), ke kterým se modlili a snažili se s nimi komunikovat.

Manismus (kult předků, jejichž duchové mají moc nad žijícím potomstvem) – Prvky manismu bychom mohli ve Štorchově díle *Minehava* též naléznout. Sokolové totiž věřili v sílu mocné pramáti Velbáby, která údajně měla moc zasahovat do jejich životů, ať to bylo v podobě trestů, darů nebo jiných záležitostí.

Manaismus (víra v tajemnou neosobní sílu v některých výjimečných lidech i v přírodních silách a jevech) – Zvažuji, že i tento prvek můžeme objevit ve Štorchových knihách. Štorch v *Osadě Havranů* a v *Minehavě* mluví o postavách tzv. čarodějů. V *Osadě Havranů* je to sašem Černý havran, který je zároveň čaroděj. V *Minehavě* je čarodějem a zároveň knězem sokolího rodu Vivaša. Ohledně Černého havrana v *Osadě Havranů* dokonce najdeme zmínku, že sašem Černý havran „*má svou sílu od Velikého ducha.*“¹³⁷ Nejspíš obyvatelé osad věřili, že v sobě mají sílu, kterou dokážou ostatním lidem pomáhat, protože oba měli údajně poslání léčit a ulevovat od bolesti. Mohli bychom je též nazývat prostředníky mezi duchovní bytostí a společenstvím. S tím souvisí i vykonávání obřadů, kterým se též věnovaly právě tyto osoby.

Polyteismus (víra v existenci většího počtu bohů se specifickými funkcemi) – Hlubší polyteismus jako takový v mnou zkoumaných prózách nejspíš úplně nedohledáme. Štorchovy postavy neměly vícero bohů a každého na určitou funkci. Ačkoliv se v *Osadě Havranů* setkáváme s poděkováním matce řek. Ale to je spíše výjimka. Sice každý rod mohl mít svého boha, ke kterému se modlil, ale vždy se ke svému bohu modlili za všechno. Tzn. v *Osadě Havranů* se obyvatelé osady modlili k Velikému duchu. V *Minehavě* se Sokoli modlili k Velbábě a rody od Veliké řeky opět k Velikému duchu.

Henoteismus (v polyteistickém systému se některý bůh uctívá jako jediný)

Dualismus (víra ve vzájemně protikladné principy dobra a zla, které ovládají svět) – Dualismus ve Štorchových dílech najít můžeme. Jak v *Osadě Havranů*, tak v *Minehavě*. Na jedné straně uctívají „hodného“ boha a v protikladu k němu existuje zlý duch. Někdy nazýván jako Běs apod.

Monoteismus (víra v jednoho boha, který vládne vesmírem a má vliv na životy lidí)

---

¹³⁷ ŠTORCH 1982, 19

Samospasitelná náboženství (jsou to v podstatě náboženství bez boha, např. buddhismus a džinismus; člověk se může spasit procházeje po smrti koloběhem života, pokud nedosáhne nejvyšší stupeň dokonalosti)

*Synkretická náboženství (vznikají slučováním nesourodých prvků z rozličných náboženských systémů) – Synkretická náboženství ve Štorchových dílech můžeme vyhledat. Vivaša, který je v *Minehavě* čarodějem, je zároveň i knězem rodu. Dochází zde ke slučování prvků různých systémových celků.*

Uvedenou typologii náboženských systému lze ještě doplnit o další pojmy (Kubalík 1988, 11n):

Katenoteismus (všemohoucnost, vláda a vedení světa se připisuje postupně více bohům) – Zvažuji, že i tento prvek můžeme u Štorcha dohledat. Dochází k uctívání Velikého ducha, ale i Velbáby.

Panteismus (ztotožňuje boha se světem, celý vesmír je vlastně bohem)

*Fetišismus (víra v kouzelnou moc různých předmětů – fetišů) – I tento prvek můžeme ve Štorchových knihách objevit. V *Osadě Havranů* se mluví o tzv. žlutém kouzlu, tedy zlatu. Také v popisu totemu se objevuje zmínka o různých amuletech a ozdobách, které byly na totem zavěšeny. V *Minehavě* se též poukazuje na různé amulety, které měl u sebe čaroděj Vivaša a ostatní obyvatelé si tyto amulety mohli koupit u kupců.*

*Totemismus (víra v příbuzenské pouto určité lidské jednotky s totemovým zvířetem nebo rostlinou) – Totemismus je ve Štorchových dílech hojně zastoupen, jak v *Osadě Havranů*, tak se s ním setkáváme i v *Minehavě*.*

Magismus (víra v nadlidské síly v určitých jevech a věcech; jde spíše o nenáboženský pojem) – Vzhledem k výše zmíněným čarodějům, můžeme uvažovat ve Štorchových románech i o zastoupení magismu či šamanismu.

Šamanismus (víra v nadpřirozené schopnosti a moc šamanů; pojem z oblasti spíše prakticko-kultovní než teoreticko-dogmatické)¹³⁸

Podborský ve své knize dále seřazuje předpokládaná náboženství do tabulky podle časových období. V kolonce zaměřující se na neolit, tedy mladší dobu kamennou, do které jsou vkládány Štorchovy příběhy jejichž analýze se věnuji, jsou vypsány: animismus, animatismus, démonismus, prototeismus.¹³⁹ Prototeismus je raná fáze víry

---

¹³⁸ PODBORSKÝ, Vladimír: *Náboženství pravěkých Evropanů*. 2006, 27-28

¹³⁹ Tamtéž, 74

v bohy.¹⁴⁰ Proto je pro mladší dobu kamennou charakteristický nástup mladoneolitického prototeismu. Do popředí vstoupili animistické ideje, které se skvěle doplňují s animatismem a démonismem.¹⁴¹

Laicky řečeno, pravěcí lidé začali vnímat sami sebe a tím pádem i lidi ve svém okolí. Zároveň chápali, že bytosti, které je obklopují, mají též duši. S tím přišla na scénu i víra v duchovní bytosti a s tím spojený démonismus, tedy víra v demony či zlé síly. Svým způsobem bychom zde mohli spatřovat i dualismus, tedy víru v dobré i špatné. Některé prvky těchto systémů se Štorch do svých příběhů z mladší doby kamenné snažil zařazovat.

Dále se Podborský odkazuje opět na Komorovského, od kterého přijímá názor o tzv. „agrární magii“. Ve zkratce to znamená, že lidé věřili, že je potřeba přírodě pomáhat různými obřady a úkony, aby nebyl porušen její reprodukční cyklus. Reprodukční cyklus jednak myšleno v oblasti úrody a zemědělství, nejspíš také v hospodářství, kde bylo třeba rozmnožit dobytek, aby byl dostatek potravy, ale také se jednalo o plodnost u žen. Tyto kultury týkající se agrární magie byly rozšířeny téměř ve všech civilizacích.¹⁴²

Dále uvedu další teorii týkající se prvotních náboženských forem, tentokrát od francouzského sociologa Emila Durkheima.

*„Náboženství je jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, tj. k věcem odtažitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním uskupení nazývaném církev“.*¹⁴³

Výše uvedené řádky jsou Durkheimovou definicí náboženství. Dostal se k ní v kapitole Úvodní otázky v knize *Elementární formy náboženského života*, ve které definuje náboženské jevy a náboženství samotné. Durkheim uvažuje nad tím, že proto, aby mohl náboženství lépe zkoumat, pokusí se najít to nejprimitivnější.

V této kapitole Durkheim uvádí, že pokud chceme pátrat po nejprimitivnějším a nejjednodušším známém náboženství, musíme nejprve definovat, co chápeme pod náboženstvím obecně.

---

¹⁴⁰ PODBORSKÝ 2006, 88

¹⁴¹ Tamtéž, 132

¹⁴² Tamtéž, 135

¹⁴³ DURKHEIM 2002, 55-56

K tomu, abychom našli definici náboženství, musíme ho umět charakterizovat a najít společné náboženské prvky.¹⁴⁴

Jako první pojem, který charakterizuje náboženství, je pojem nadpřirozeného. Tím jsou míněny všechny jevy, které se vymykají našemu chápání.

Pocit tajemna sehrál v náboženstvích zcela opodstatněnou roli, nutno ale podotknout, jak uvádí Durkheim, pojem tajemného se v historii náboženství objevil až velmi pozdě. Pojem nadpřirozena či tajemna přinesl až rozvoj pozitivních věd. Tento pojem je naprosto cizí těm národům, jež nazýváme primitivními, ale i všem těm, které dosud nedosáhly určitého intelektuálního stupně v kulturní rovině. Aby něco mohlo být nadpřirozené, musí existovat přirozený řád věcí. Jevy jsou propojeny vzájemnými vztahy, které nazýváme zákony. Teprve to, co se těmto zákonům vymyká, tedy vymyká se i přírodě a rozumu, může být protirozumné, tedy nadpřirozené.¹⁴⁵

Můžeme se také domnívat, že stará náboženství byla „pozemská“ a figurovala pouze mezi lidmi. Resp. šamani či panovníci nahrazovali funkci bohů.

Co se týká pojmu nadpřirozena, ve Štorchových dílech se s ním ve větší míře nesetkáváme. Pro obyvatele osad byli bohové součástí jejich životů, stejně tak komunikace s nimi. Nepovažovali to za žádný zázrak a nepřirozený úkon. Např. v *Minehavě* Štorch popisuje pasáž, kdy si Puclík chce koupit kouzelný amulet, který má čaroděj Vivaša. Z textu vyplývá, že to není nic neobyčejného a výjimečného. Postavy nad jeho kouzelnou mocí nikterak nepřemýšlí. Přijímají fakt tak, jak je.

Druhá idea, se kterou Durkheim přichází a jež se měla pokusit definovat náboženství, je idea božstva či duchovních bytostí. Ale ani tuto ideu nemůžeme přijmout z důvodu výjimek, jako je například buddhismus či džinismus.¹⁴⁶

Po zavržení dosavadních definic, pátrá Durkheim po správné definici i nadále. Náboženství se skládá z částí – je to systém mýtů, dogmat, rituálů, ceremonií. Je jednodušší začít pokusem o charakterizaci základních jevů, z nichž se každý náboženský systém skládá a až poté začít charakterizovat celek. Náboženské jevy dělíme na základní dvě kategorie – víra a rituály. Víra se týká názorů a spočívá v obrazných představách. Dělíme jí do dvou skupinek – na profánní a sakrální. Rituály jsou předem určené způsoby chování.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ DURKHEIM 2002 31-32

¹⁴⁵ Tamtéž, 33-37

¹⁴⁶ Tamtéž, 37-44

¹⁴⁷ Tamtéž, 44-55

Znovu odbočím ke Štorchovi. Jak s vírou, tak s rituály máme možnost se ve Štorchových prózách setkat. Víra je daná. Většina postav ve své božstvo plně věří. Je to pro ně přirozené. I co se týče rituálů, máme možnost se s nimi ve Štorchových dílech setkat. Např. v knize *Minehava* se obyvatelé osady rozhodnou obětovat Velbábě novorozeného chlapečka, který při kojení kouše svou matku. Shromáždí se celá rodová tlupa, která rodiče i dítě doprovází k obětnímu místu (Minehava však obětování dítěte zabrání).

Je zde mimo jiné vidět kolektivizace, kterou rituály přinášely.

Výše uvedenými teoriemi se Durkheim dostal k již jednou zmiňované definici náboženství:

*„Náboženství je jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, tj. k věcem odtaziťým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním uskupení nazývaném církev“.*¹⁴⁸

Po upřesnění definice se Durkheim pouští do hledání elementárního náboženství, jež chce blíže zkoumat.

Aby dospěl ke skutečně původní formě náboženského života, musí pozorovatelná náboženství rozložit na základní a společné prvky a poté najít ten, ze kterého mohla být ostatní náboženství odvozena.

První forma náboženství se obrací k přírodním silám, jako je vítr, řeky, hvězdy, nebe apod. Ale také ke zvířatům, rostlinám, skalám apod. Podle toho jej nazýváme naturalismem.

Další se vztahuje k duchovním bytostem, duchům, duším a božstvům. Toto náboženství nazýváme animismem. Základem animismu je idea duše.¹⁴⁹

V pozadí toho, co nazýváme naturalismem a animismem, musí podle autora existovat jiný kult, původnější a primitivnější, a druhé dva jsou buď odvozeninami, nebo různými formami. Takový kult existuje, nese název totemismus.

V etnografické literatuře se slovo totem objevilo až na konci 18. století a poté byl totemismu považován výlučně za americké náboženství. Až roku 1841 bylo naznačeno,

---

¹⁴⁸ DURKHEIM 2002, 55-56

¹⁴⁹ Tamtéž, 57-58

že podobné praktiky se objevují i v Austrálii, a tak se totemismus začal stávat obecnějším systémem.¹⁵⁰

Amerikanisté uváděli teorii, že totemismus je charakteristický pro společenství, která jsou řazena do klanů. Tato společenství (opatřena totemismem) se vyskytovala převážně u indiánských kmenů v Severní a Střední Americe, ale zároveň také v Austrálii.¹⁵¹

Totemismus je podle Durkheima prvotní formou náboženství. Představuje ucelený systém víry, který rozděluje svět na sakrální a profánní, tedy na věci, které jsou posvátné, a na ty, které jsou světské. Jedinci se poté mohou hromadně účastnit rituálů, které jejich víru posilují a stmelují jejich kolektiv.¹⁵²

Durkheim uvádí, že každý klan, nebo každé společenské uskupení, má svůj totem, který patří jen jim. Slovo totem je podle kmene Odžibwejů užíván ve spojitosti k označení druhu věci (nebo její části), podle níž je klan nazván. Věci, které můžeme považovat za totem bývají buď rostlinného nebo (častěji) živočišného původu. Někdy, nikoli výjimečně, slouží totem jako předek nebo jako celá skupina předků. Občas se totemem můžou stát i mytologické postavy.¹⁵³

Totem kromě náboženství jako takového, má vliv i na sociologii klanu, potažmo celé rodiny. Durkheim uvádí tři systémy, které jsou pro klany nejčastější.

- 1) Nejvíce rozšířeným systémem je to, že dítě po narození přijímá totem své matky. Matka má tedy jiný totem než otec, proto jsou příslušníci jednoho totému rozseti po různých lokalitách, tak jak uzavírali manželství. Tudíž tento totem nemá své vlastní území.
- 2) Další systém je takový, že dítě dědí totem po otci. Tudíž dítě zůstává u otce a skupina náleží k jednomu totému. Jiný totem zde mají jen vdané ženy. Tudíž totem má svou teritoriální základnu.
- 3) Třetí varianta je ta, že dítě nemá totem ani matky, ani otce. V tomto případě dítě dědí totem po mytickém předkovi, z něhož matka záhadně počala.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ DURKHEIM 2002, 98

¹⁵¹ Tamtéž, 99

¹⁵² Tamtéž, 98, 45

¹⁵³ Tamtéž, 112-115

¹⁵⁴ Tamtéž, 116-117

Kromě klanových totemů existují ještě totemy fratrií¹⁵⁵, které jsou propojeny bratrským svazkem.¹⁵⁶

V knize *Antropologie náboženství* uvádí Fiona Bowie teorii podle Clauda Lévi-Strausse, jenž byl strukturalistický antropolog a sociolog, který se naopak domníval, že by se totemismus neměl pokládat za nejstarší formu náboženství. Razil teorii, že totem je nástrojem k myšlení, hlavně myšlení o sociálních skupinách a k vyjádření vztahu mezi nimi.¹⁵⁷

Pro upřesnění totemu ještě uvedu definici z knihy *Víry a vyznání*:

„Totem. Jakýkoliv předmět či bytost, k níž mají členové jedné skupiny zvláštní mystický vztah. Může to být zvíře, místo nebo věc. Totemové zvíře se nesmí zabíjet ani jíst – kromě velmi výjimečných případů.“¹⁵⁸

Resp. totem může být nějaké zvíře, minerál, rostlina nebo jiná věc. Není to ten totem v dnešním slova smyslu, tedy totemový sloup. Totemový sloup funguje jako prostředník mezi společenstvím a božstvem.

Totemový sloup, s jehož podobou se ve Štorchových dílech opakovaně setkáváme, je sloup vycházející z představ obyvatel Severozápadního pobřeží Kanady. Má za úkol znázorňovat předky, ať jsou to totemová zvířata nebo již zemřelý náčelníci. Totemový sloup má vůči své skupině ochrannou funkci před zlými duchy.¹⁵⁹

Totemismus je ve Štorchových románech *Osada Havranů* a *Minehava* silně zastoupeným druhem religionistiky. Stejně tak s ním spojené řazení obyvatel do klanů. Štorch si pro své romány zvolil zvířecí totemismus. Rody jsou dle zvířecích totemů rozděleny a užívají jejich přízvisko, např. Havrani, Medvědi, Sokoli, Lišky ad. V *Osadě Havranů* i svého Velikého ducha někdy nazývají zvířecím přízviskem „Veliký havrane“.

---

¹⁵⁵ Rozdělení původního rodu na další rody spojené např. příbuzenskými, ekonomickými a jinými vztahy.

¹⁵⁶ DURKHEIM 2002, 118

¹⁵⁷ BOWIE, Fiona. *Antropologie náboženství*. 2008, 138

¹⁵⁸ LANGLEY, Myrtle/ALLAN, John/ BUTTERWORTH, John. *Víry a vyznání. Náboženství, sekty, paranormální jevy*. 1994, 18

¹⁵⁹ ZELENÝ 1994, 219-220

Co se týče jmen konkrétních obyvatel, též někdy bývají spojena s rodovým totemismem, např. Havranpírko, Sokolí oko, Sivá sokolice ad.

5.2.1 Duchovní sféra v knize Osada Havranů

V úvodu podkapitoly jsem se snažila stručně nastínit pár poznatků o náboženstvích, která mají své kořeny v pravěku. Ve stručnosti shrnuto, tato náboženství jsou přirozená (přírodní) náboženství, jejichž prostřednictvím si lidé vysvětlovali přírodní úkazy a další nevysvětlitelné jevy, a zároveň si skrze víru a rituály snažili své božstvo naklonit a získat jeho přízeň.

Jak jsem již výše psala, několika druhy pravěkého náboženství se ve svých dílech nechal inspirovat i Štorch. V *Osadě Havranů* se setkáváme převážně se zvířecím totemismem. Štorch zde svým čtenářům předkládá totemismus jednoduchou a zapamatovatelnou formou, aby to bylo pochopitelné i pro mladší čtenáře. Nevkládá do děje ani morbidní prvky, které by mohly děti od čtení odradit. V menší míře jsou zde zastoupeny i prvky animismu, animatismu, ale také elementy magismu, šamanství ad.

První zmínku o totemu zařazuje Štorch hned do úvodu knihy, nejspíš jednak aby čtenáře seznámil s totemismem, a aby rozpoutal zápletku. Naštvaný a hladový Divous, který touží po jídle, kterého je vzhledem ke kruté zimě nedostatek, si jde stěžovat k „*posvátnému totemovému sloupu*“. Divous se sloupem cloumá až z vršku spadne vrstva sněhu. Štorch dále vypráví:

„Kdyby nebyla země promrzlá, byl by snad totem vyvrátil, ale i tak zatřepetaly sebou obětní dárky a ozdůbky, na řemíncích a provázcích na sloup zavěšené.

Totem, přisekaný a ozdobený dubový kmen, má zhruba podobu lidské figury s velkýma očima a dlouhým zobákovitým nosem. Po stranách jsou připevněna jakási křídla z lesního chvojí. Kupodivu dovedně jsou do sloupu vyřezány – pouhými kamennými nástroji – posvátné značky, které napodobují havraní stopy ve sněhu.“¹⁶⁰

Zde Štorch uvádí popis totemu. Jak se z popisu dozvídáme, jedná se o dubový kmen, který je ozdoben obětními dary a ozdobami. Kmen je připodobňován k lidské postavě, má velké oči a místo nosu zobák. Po stranách dubového kmenu jsou připevněna křídla

---

¹⁶⁰ ŠTORCH 1982, 6-8

z ořezaných větviček z jehličnatého stromu. Do kmene jsou vyřezány značky do tvaru havraních stop. Nikoli nožem, ale pouhými pazourky, které pravěcí lidé měli k dispozici. Tento podrobný popis uvádí autor pro lepší představivost čtenářů. V havraní osadě tedy měli totem z kmene dubu připodobněného k havranu. Můžeme se domnívat, že Štorch se při popisu totemu nejspíš nechal inspirovat reálným vyobrazením totemů. Totemy nejspíš nemají žádnou detailně předepsanou předlohu, jak by měly vypadat. Nejspíš záleželo na tom, co za artefakty měli obyvatelé k dispozici.

K danému totemu obyvatelé patřili a podle totemů se rodově rozlišovali. Když v románu došlo ke střetu postav z odlišných rodů, často se postavy vzájemně ptaly: „*Jaký je tvůj totem?*“ Zároveň být bez rodového totemu znamenalo být považován za zločince. Alespoň takto to popisuje Štorch v pasáži, kdy se do své osady vrátil antagonista Divous, který před tím ve zlobě odešel.

„Když někdy přišel na osadu, všude ho vyhnali, neboť byl bez rodového totemu, tedy – zločinec.“¹⁶¹

Ačkoli obyvatelé osady měli k totemu veliký respekt a chovali k němu úctu, Divous se v úvodu na totem velmi hněval:

„Divous křičí:

„Tolik dáreků jsi přijímal od nás, vždycky jsi první dostával z ulovené kořisti a ode všeho jídla, a teď, když máš pomoci, aby nás zima nezhubila, neslyšíš naše prosby! To jsi pěkný ochránce rodu, necháš nás zajít hladem a mrazem! Hu-hú!‘ (...) ‚Modlitby, dárky, med, krev – to přijímáš, vid’, ale starat se trochu o nás, abychom nepochcípali jak ty koroptve na sněhu, to nedbáš! Há-há-hohá!‘“¹⁶²

Zde vidíme, že lidé byli zvyklí skrze svůj totem promlouvat ke svému duchu.

Z výše uvedené citace zjišťujeme, že obyvatelé osady byli zvyklí svému „*bůžkovi*“, jak jej sám Eduard Štorch v knize jmenuje, nosit oběti v podobě dáreků. To vše za účelem ochrany a pomoci, kterou si od něj – nejen v horších časech – přáli. Z textu se dozvídáme, že totemu obětovali první díl z kořisti. Tím chtěl Štorch poukázat na to, že se snažili darovat to nejlepší, aby si naklonili jeho přízeň. S tím nejspíš souvisela i darovaná krev, která pravděpodobně pocházela ze zvířete. Z informace, že darovali med můžeme

---

¹⁶¹ ŠTORCH 1982, 87

¹⁶² Tamtéž, 8

vyvodit, že rozuměli včelařství a dokázali si med vyrábět. Dalším zmiňovaným projevem víry jsou modlitby. I ty Štorch ve svém díle uvádí, např.:

„,Veliký havrane, ochraňuj nás této noci ode vsí škody, ‘ modlil se sachem, ,a dej nám zítra dobrý lov!’¹⁶³

„Klaním se ti, Veliký duchu! Budiž s námi po tento nový den! Nedopust’ na nás nic zlého! Ochraňuj svůj věrný rod!’¹⁶⁴

„Veliký havrane, odvrát’ zlo od našich stád a dej hbitost našim nohám!’“¹⁶⁵

Z úryvků vidíme, že autor nevolil žádné speciální, předem určené formulace. Štorchovy postavy se modlily většinou stručně a jednoduše, buď za konkrétní, pro ně v ten moment důležitou věc, nebo za celkové dobro rodu. Možná tento styl volil Štorch opět úmyslně jednoduše, protože o pravěkých modlitbách nemáme důkazy a také chtěl, aby to pro jeho čtenáře bylo co nejsrozumitelnější.

Zároveň v tomto úryvku spatřujeme přímé oslovení boha – Veliký havrane.

Co se týče obětí darovaných Velikému duchu, později se ze vzpomínek sašema dozvídáme, že se v minulosti stali oběťmi i obyvatelé osady:

„,Tehdy odešli starší muži i staré ženy do pustých lesů jako oběť Velikému duchu a již se nevrátili. A ještě to nepomohlo. Hlad trval.’“¹⁶⁶

Ale ani takto velká oběť nepomohla Velkého ducha usmířit. Zde Štorch volí „přijatelnější“ metodu – do lesů odešli starší obyvatelé osady. Tato verze pro nás může být přijatelnější z racionálních důvodů. V *Minehavě* má být na usmíření ducha obětované naopak mladé děvče – dcera náčelníka rodu. To je poněkud drastičtější verze, která má opodstatnění spíše ze sakrálního hlediska. Stejně tak jako dítě, které se též chystali obětovat.

Pasáž spojená s Divousovou zuřivostí se odehrává během tuhé zimy a obyvatelé nemají dostatek jídla. Každý má nějaké malé zásoby, ale převážně většina osadníků je o hladu. Divous, který hlad nese velmi těžce, se rozhodne vzepít. Začne po rodovém

---

¹⁶³ ŠTORCH 1982, 17

¹⁶⁴ Tamtéž, 30

¹⁶⁵ Tamtéž, 73

¹⁶⁶ Tamtéž, 69

totemu házet hroudy sněhu a před celou osadou se rouhá. Většina obyvatel očekává, že se totem pomstí, ale vzhledem k tomu, že stál nehybně stále na jednom místě a žádný zvrat se nekonal, pomysleli si, že nejspíš nepřišel čas odplaty. Tato část, ale i výše popsaná situace s neuspokojením Velikého ducha obětmi, poukazuje na realistické prvky Štorchovy tvorby.

Někdy Štorch ukazuje, že obyvatelům stačilo málo a považovali to za znamení od Velikého ducha:

„,Odpověz mi, toteme našeho rodu!“ volal Černý havran a povznesl hlavu. Několik mužů se shromáždilo za ním.

Zavál větřík a těžké dešťové kapky pleskaly do otevřených očí náčelníkových. Černý havran sklonil hlavu, nechal vytéci vodu z očí a prohlásil k okolostojícím:

,Veliký duch nechce, abychom šli na lov. Podrobme se jeho vůli.“¹⁶⁷

Dešťové kapky v očích je opravdu jen malý náznak „božího“ nesouhlasu. V dnešní době bychom to nejspíš za žádné důležité znamení nepovažovali. Ale Štorch pravděpodobně chtěl čtenářům ukázat, že pravěcí lidé naslouchali lehkým náznakům spojených s přírodou. Tedy nepoukazoval na logicky nevysvětlitelné magické prvky, ale vysvětlitelné jevy. Částečně v tom můžeme spatřovat prvky animatismu. Z hlediska dobové literatury to můžeme považovat nejspíš za doklad symbolismu nebo pokleslého romantismu.

Krátce nato, co se Divous rozčílil, vylezl ze své chýše samotný náčelník osady a čaroděj v jedné osobě Černý havran a snaží se Divouse usměrnit. Naléhá na něj, že nesmí obviňovat jejich totem, protože sám je vinen za to, že s obilím nedokázal správně hospodařit.

Divous na Černého havrana naléhá, aby dal porazit alespoň jednu krávu a nasýtil obyvatele osady. Sašem tento návrh zamítá z důvodu malého množství dobytka, který je potřeba rozmnožit. Černý havran Divousovi vyčítá, že nešetří s potravinovými zásobami a vyrábí z nich „pálivou vodu“.¹⁶⁸

---

¹⁶⁷ ŠTORCH 1982, 32

¹⁶⁸ Pálivou vodou byl myšlený alkohol (pálenka)

Pasáží týkající se strachu obyvatel, jak Veliký duch zareaguje, Štorch poukazuje na to, že k rodovému totemu měli tehdejší obyvatelé osady velkou úctu a respekt. Zda tomu tak bylo i ve skutečnosti nám není známo. Štorch tento výklad zvolil nejspíš proto, aby se v jeho textu objevil pedagogicky výchovný rámec, na který se jako kantor snažil dbát. Proto Štorchovy postavy věřily, že totem je symbolem nějaké duchovní bytosti, která jejich rodu může pomoci, ale také uškodit. A tento respekt napomáhal k zajišťování morálně správného chodu rodu. Snažil se zdůraznit, že postavy musely mít nějaké pevnější vedení a respekt, aby nevznikala anarchie. Proto obyvatelé osady Havranů očekávali, že se Divousovi havraní totem za jeho rouhačství pomstí. Za každý špatný skutek očekávali od jejich totemu pokárání. Jako určitý způsob trestu můžeme vnímat i Divousův hlad, jeho nedostatek potravin a následný odchod z rodu do kterého se už nemohl vrátit. Divousův osud končí smutně. On i jeho manželka Vrtilka podlehnou zraněním způsobených medvědem. V posledních chvílích se o Divouse stará Havranpírko a Sokolí oko.

Zároveň již v téhle době můžeme pozorovat výrobu alkoholu, kterým Divous řešil svou frustraci.

V následujících „verších“ zjistíme, jak byl Divous „Velikým duchem“ potrestán:

„Býval jsi dobrým lovcem a tvá ruka byla silná. Velikých duch požehnával tobě i tvým ženám – tři syny ti dal. Proč nyní poklesávají tvá kolena a proč tvá ruka zeslábla, že bez pomoci jiných ani strom neporazí? Veliký duch Tě trestá po zásluze. Poslal zlé vředy na tvé syny a umřeli najednou, i tvá žena mladší. A to proto, že pálivou vodu ve své chýši strojíš!“¹⁶⁹

Dokonce je zde poukázáno i na polygamiu, ve které jim náboženství nejspíš nebránilo. Na polygamiu je poukázáno i v mnou zkoumaném druhém Štorchově románu *Minehava*. Tyto informace vložil autor do svých románů nejspíš proto, aby opět poukázal na domněnky archeologů a znalců, jak to v pravěké společnosti mohlo fungovat.

Těch okamžiků, kdy obyvatelé osady věřili, že Veliký duch zasahoval, můžeme v knize najít více:

„Ostatní z tlupy lupičů jsou buď unášeni na krách, nebo spadli do vody.

---

¹⁶⁹ ŠTORCH 1982, 10

„Veliký duch potrestal hanebné lupiče!“ řekl Kňučák a zakňučel.“¹⁷⁰

Nebo:

„Oj, Veliký duch vedl jeho útěk lesem, aby vrazil na mladého lovce, který hned běžel na pomoc!“¹⁷¹

Rodový totem pro pravěké lidi sloužil jako modla, skrze kterou komunikovali se svým božstvem. Obdobně jako např. v katolické církvi takto existují modly v podobě sošek svatých, Panny Marie, ukřížovaného Ježíše Krista atd.

V *Minehavě* se můžeme dočíst, že když čaroděj prosil Velikého ducha za odpuštění a odvrácení morové rány, dokonce rodovému totému zpíval a tančil.¹⁷² To opět můžeme považovat za nějaký rituál, který měl napomocť vyslyšet modlitby.

„Jetelinka k němu přistoupila a podávala mu hrnek mléka. Sachem jej přijal a šel se pomodlit k rodovému totému.“

Hluboce se poklonil před ochranným sloupem.

„Klaním se ti, Veliký duchu! Budiž s námi po tento nový den! Nedopusť na nás nic zlého! Ochraňuj svůj věrný rod!“¹⁷³

Z výše vypsáných řádků se dozvídáme, že totem byl spojnicí mezi lidmi a Velikým duchem, který byl pro ně posvátnou bytostí. Za zamyšlení stojí, jak si tu posvátnou bytost představovali. Jestli byla postava podobná člověku? Nebo to byl „duch“ bez hmotného těla? Často ho oslovovali – Veliký duchu. Nebo mohl mít nějakou zvířecí podobu?

Někdy také Štorch do svého vyprávění zakomponoval přímé oslovení boha bez totemového prostředníka:

„Bobřík předstoupil před sachema a s jistým zklamáním, ale odevzdaně řekl:

„Vidím, že nás tu nebude už potřeba. Veliký duch s vámi! Mějte se dobře!“¹⁷⁴

Nebo:

---

¹⁷⁰ ŠTORCH 1982, 53

¹⁷¹ Tamtéž, 91

¹⁷² ŠTORCH 1994, 13

¹⁷³ ŠTORCH 1982, 30

¹⁷⁴ Tamtéž, 122

„*Veliký duch požehnej vašemu bratrství.*“¹⁷⁵

Případně:

„*Veveřice popadla hochu do náručí: „Veliký duch Ti dej ještě mnoho takových kozišin!*“¹⁷⁶

Tato oslovení Štorch do svých knih vložil opět nejspíš proto, aby to dětem bylo co nejbližší. Proto i pozdrav zřejmě formuloval podle dnes obvyklého katolického pozdravu. Ale namísto „*Veliký duch s vámi!*“ používáme „*Bůh s vámi!*“.

Nyní jsme si přiblížili Štorchův totemismus objevující se v knize *Osada Havranů*. Skrze jeho vyprávění jsme se dozvěděli, jak přibližně vypadal totem, jaké byly jemu podávané oběti, jaké k němu byly pronášeny modlitby, jak důležité je pod nějaký totem patřit a nyní se podíváme, jak totem ovlivňoval rodovou linii. Výše jsem zmínila Durkheimovu teorii týkající se sociologie klanu. Durkheim popsal tři druhy rodových klanů. Štorch se v *Osadě Havranů* nejspíš inspiroval systémem, ve kterém dítě dědí totem po otci. Durkheim popisuje, že dítě zůstává ve svém rodě u otce a tím vzniká teritoriální základna. Rozdílný totem mají mít jen vdané ženy. V *Osadě Havranů* se Štorch zaměřuje převážně na jeden rod – Havrany. Muži, kteří totem dědí po otcích, v tomto rodě zůstávají a přivádí si do svého rodu ženy. Jak to má jejich žena s rodovým totemem, zda si manželka nechává svůj rodný totem nebo přijímá totem svého muže, se Štorch napřímo nezmiňuje. Naopak dcery z havraního rodu čekají na svého ženicha z jiných rodů – ženichem se stane ten muž, který udělá rodu lepší nabídku, která daný klan může obohatit – a poté dcera odchází se svým ženichem na jeho rodové území.

Nyní zmíním ještě prvky animatismu, které se v díle objevují. Animatismus spočívá v tom, že lidé věřili v sílu a moc přírody. Připisovali moc stromům, větru, skalám či řekám. Právě takový element můžeme v *Osadě Havranů* dohledat:

„*Náčelník Havranů se poklonil řece až k zemi.*“

---

¹⁷⁵ ŠTORCH 1982, 99

¹⁷⁶ Tamtéž, 115

*„Veliký duch vzbouřil tvé proudy, ó řeko! Zahubila jsi bídné lupiče a vrátila jsi majetek poškozeným!
Děkujeme ti, ó matko řek!“¹⁷⁷*

Štorch tu poukazuje na sílu řeky, která se prostřednictvím Velikého ducha vzbouřila a umožnila nepřítele. Sice to tedy bylo prostřednictvím Zlého ducha, ale i tak v tom můžeme spatřovat prvky animatismu. Jako poděkování Velikému duchu nechali Havrani postavit pomník s názvem Kejmin Ray, tedy Zmařený úklad.¹⁷⁸

Také zde můžeme najít elementy manaismu:

*„Když dívka odešla, poklonil se Černý havran znovu totemu, rozepjal ruce a nahlas provolal:
„Toteme našich předků! Prosím tě, oznam nám, je-li tvá vůle, abychom dnes vyšli na veliký lov!“
Černý havran stál vztyčen před sloupem jako velekněz, který mluví s bohem za svůj lid.“¹⁷⁹*

Zde se můžeme dočíst, že Černý havran byl považován za velekněze, který měl tu moc hovořit za svůj lid s bohem. Zároveň zde můžeme spatřovat i prvky manismu, protože Černý havran oslovuje totem: „Toteme našich předků“. Což znamená, že pravěcí lidé mohli věřit tomu, že jejich předci jim nejspíš skrze totem mohou zasahovat do jejich životů.

Další náboženské elementy, které v *Osadě Havranů* můžeme dohledat, se týkají šamanismu, magismu a částečně manaismu:

„„Veliký duch ti dá zdraví, ženo!“ řekl sachem a hned začal své léčení. Mručel rozmanitá zaklínání a zakončoval je vždycky zvoláním:

„Vari – vari odtud, zlá nemoci!“

Přítom žhavou hlavní točil kolem nemocné ženy. Dým podráždil ubohou, takže se rozkašlala. Vydávila nějaké zbytky ryb, které byla včera pojedla, ač byly zkyslé.

„Veliký duch ti pomohl, Vrtilko!“ potěšen zvolal sachem.

Nemocné se vskutku velmi ulevilo. Už necítila hryzení a těžkosti v břiše. Ještě několikrát vyprskla, utřela si pot a pak si klidně lehla.“¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ ŠTORCH 1982, 55

¹⁷⁸ Tamtéž, 55

¹⁷⁹ Tamtéž, 31

¹⁸⁰ Tamtéž, 61

Štorch poukazuje na to, že sašem a čaroděj Černý havran „*má svou sílu od Velikého ducha*“¹⁸¹. K tomu má i schopnost uzdravovat. Pomocí zaklínacích formulí a žhavé hlavě se snaží nemoc z těla ženy dostat. Štorch popisuje, že se žena uzdravila. Na druhou stranu taky zmiňuje, že kouř, který vytvářela hořící hlaveň, nebohou podráždila. Zda v uzdravení měl opravdu roli Veliký duch nebo to byla náhoda již autor nenaznačuje. Scénu tam nejspíš vložil pro poukázání, jak se v pravěku mohla některá onemocnění léčit. Aby si mladí čtenáři uvědomili, že žádní zkušení lékaři nejspíš v pravěku nebyli.

5.2.2 Duchovní sféra v knize Minehava

Nyní se budu věnovat rozboru pravěkých náboženství v nejmladším Štorchově románu. Stejně tak jako v *Osadě Havranů*, tak i v *Minehavě* najdeme zástupce mnohých pravěkých náboženských elementů. Téma religii zde Štorch zmiňuje komplexněji, větší měrou rozvádí podrobnosti týkající se víry a rituálů a celkový náboženský rámec je propletenější a složitější. Setkáváme se zde s matriarchálním společenským systémem, kterému vévodí Velbába, ženské božstvo. Velbába reprezentuje jejich prapředka (pramáti) a její funkcí je být ochránitelkou rodu. Najdeme zde ale i jiné náboženské prvky, jako např. totemismus, manaismus a další.

Na začátku knihy, když se příběh odehrává na svazích Letné a Štorch zmiňuje rody, které zde působí, u většiny rodů zmiňuje, že věří ve Velikého ducha, stejně tak, jako tomu bylo u Havranů z knihy *Osada Havranů*. I nadále Štorch obyvatele rozděluje podle rodů a nadále má každý rod svůj totem, tak jak tomu bylo v již zmiňovaném díle.

U Veliké řeky zrovna řadí morová rána. Čaroděj z rodu Medvědů boj se Zlým duchem pomalu vzdává. Medvědi se domnívají, že mor byl na jejich rod seslán nejspíš proto, že byl usmrcen medvěd, který je v jejich rodě považován za posvátného a je v ochraně jejich totemu.¹⁸² Štorch prostřednictvím jedné z nejstarších obyvatelek rodu jménem Stará Šuka používá retrospektivní kompoziční postup. Stará Šuka vzpomíná, že předešlou morovou ránu rod zažehnal tou největší obětí – životem náčelníkovy dcery. Naznačuje se, že nyní by se měla situace opakovat a měla by být obětována Šťastná chvíle. K obětování nakonec nedojde. Šťastná chvíle je unesena Silným bobrem. Ten ji ale z důvodu její nákazy morem

---

¹⁸¹ ŠTORCH 1982, 19

¹⁸² V totemismu platí zákaz zabíjení zvířat spojených s totemem. Tento zákaz je spojen s názorem o vzájemném příbuzenství. – ZELENÝ 1994, 219

opustí na břehu Labi. Dívka se ale uzdraví, vzchopí a časem doputuje podél Pšovky na Pustý vrch. Díky cestopisnému charakteru, který zde Štorch vytvořil, máme možnost setkat se s jiným Sokolím rodem a poznat jeho duchovní oblast.

Když se v knize dostáváme na Pustý vrch, zjišťujeme, že tento Sokolí rod věří v duchovní bytost pramáti Velbábu, která má z balvanů postavenou sochu na Pustém vrchu. Níže byl umístěn obětní oltář. U této sochy se obyvatelé často schází a odehrávají se zde obřady. Mimo to se svojí Velbábou komunikují převážně napřímo. Domnívám se, že pro toto náboženství mohl Štorch hledat inspiraci v animismu.¹⁸³ Přesto ani zde Štorch totemy nevyjímá. V příběhu o nich najdeme několik zmínek:

„Několik mladíků vyzvedlo Žvejkala na ramena a nesli ho za jásavého pokřiku kolem rodového totemu. Byla to pocta dobrému řemeslu.“¹⁸⁴

Nebo:

„Sokolové sklonili zbraně a volným krokem vystupovali až k mohutnému rodovému totemu na poradním místě.“¹⁸⁵

Zdali je těmito totemy myšlena socha Velbáby nebo nějaký další jiný předmět, není blíže specifikováno. Žádnému bližšímu popisu totemu se Štorch v tomto díle nevěnoval. Možná jsou to totemy přiřazených mužů, kteří stále patří pod svůj rodový totem. Pevně je zde totem zmiňován spíše v duchovní podobě než hmotné. Zvířecí totemismus Štorch zanechal nejspíš i kvůli rozdělování obyvatel do klanů, aby byl příběh pro malé čtenáře přehlednější.

Moc Velbáby (ženského božstva) ale není jediná změna, kterou u Sokolího rodu z Pustého vrchu můžeme najít. Další změnou je, že v tomto rodě neplatí patriarchát¹⁸⁶, ale figuruje zde matriarchát¹⁸⁷. Vládne zde žena – Sivá sokolice, která je matkou rodu a manželkou náčelníka Zlomeného nože. Je zde uctívána Velbába, která je matkou všeho

---

¹⁸³ Víra v duchy a duše.

¹⁸⁴ ŠTORCH 1994, 188

¹⁸⁵ Tamtéž, 195

¹⁸⁶ Patriarchát je systém, ve kterém převládá vláda mužů.

¹⁸⁷ Matriarchát je hypotetický systém, ve kterém převažuje nadvláda žen. V souvislosti ještě zmíním termín matrilinearita. To je systém založený na dědických právech v matčině rodové linii. – REMIŠOVÁ-VĚŠÍNOVÁ, Kamila: *Gender a pravěká společnost*. 2017, 57

živého, je laskavá a ochraňuje svůj lid. Ale zároveň dokáže být také přísná a trestat. Členové rodu z ní měli veliký respekt.

„Je to mocná Velbába, ochranné božstvo rodu. Socha je obrácena hlavou k východu, aby mohla přihlížet obětem podávaným dole na oltáři.“¹⁸⁸

Štorch své čtenáře začne seznamovat s Velbábou krátce poté, co se se svým vyprávěním přesune na Pustý vrch. Děti sokolího rodu zde nacvičují divadelní představení, ve kterém ztvárňují příběh Biona, která byla matkou čtrnácti dětí. Děti zkouší scénu, ve které se Biona začala vůči Prabábě rouhat:

„Rode můj sokolí! Vyslechni mne, prve nežli dáš plamenům připravenou oběť!... Nedivím se vám, muži! Vy se Velbábě koříte, neboť rozmnožila vaše stáda a dala hojnost kořisti v lesích. Přijali jste to vše od ní a teď děkujete oběti... Ale co vy, ženy, Sokolice? Proč vy chcete obětovat Prabábě? Věříte o ní, že dává plodnost všemu stvoření. I své děti prý jen od ní milostivě dostáváte. Nevěřte tomu! Kdo sám nemá, jinému nedá! Já, Biona, vám pravím – stokrát víc bych já zasloužila oběti vaší – mámť čtrnáct dětí! Prabába žádných dětí nemá, a nemůže se tedy vyrovnat mně, Bioně! I kdyby mi snad několik dětí umřelo, budu mít stále víc než vaše Prabába. Jak ubohá je bezdětná Prabába proti mně! Nezaslouží si vaší oběti a vy, ženy, vraťte se do svých chýší!“¹⁸⁹

Lupen, který hraje čaroděje, upozorňuje Bionu (kterou hrála Bělínka), že její mocná pýcha bude brzy Velbábou potrestána. Biona na jeho slova nedbá a dále se před diváky pyšní. Představení pokračuje a Biona v něm postupně přichází o všech svých čtrnáct dětí.

„Zničená matka přiskočí k nejmladší dcerušce, a slzami ji oblévající, tiskne ji k sobě a zakrývá ji svým šatem. (...)

Marně prosí těžce zkrušená Biona. Nejmladší dcerka, udušená přílišným objetím, skonává jí v náručí.“¹⁹⁰

Po usmrcení nemladší dcery pyšná Biona pod tíhou žalu zkamení – stane se z ní kamenný balvan.

Po skončení divadelní hry vede Lupínek děti ke Kamenné matce nacházející se na Pustém vrchu. Když k nim na Pustý vrch přichází matka rodu Sivá sokolice, Lupínek

---

¹⁸⁸ ŠTORCH 1994, 88

¹⁸⁹ Tamtéž, 68-69

¹⁹⁰ Tamtéž, 71-72

se jí ptá, zda je příběh o Bioně pravdivý. Sívá sokolice ho ujišťuje, že reálný je, protože Kamenná matka je zkamenělá Biona. Vedle tohoto kamenného balvanu roste bříza, o které se říká, že je to Bionin muž. Prý když viděl usmrcení celé rodiny, proměnil se ve strom břízy, který se sklání nad svou manželkou. Když bříza zajde, vyrostě zde nová. Okolo posazené balvany jsou jejich dětmi.

Kamenná modla a balvany symbolizující předky Sokolů poukazují na uvědomění, že se nacházíme v mladší době kamenné.

Matka rodu si přeje, aby děti tuto hru hrály o letní slavnosti. Je pro ni nejspíš důležité připomínat si činy Velbáby, opěvovat její nezdolnou sílu a zároveň se poučit z chyb předků.

Zde vidíme, že v tomto díle Štorch více poukazuje na kultury spojené s uctíváním, které propojují společnost a upevňují její víru. Vidíme zde silnou zbožnost obyvatel osady a možné poukázání na víru pravěkých lidí v pověsti. Mimo jiné, možná se sám Štorch nechal jednou z pověstí inspirovat. Scéna, ve které matka strachy tiskne vlastní dítě k hrudi a tím dojde k jeho udušení, má nápadnou podobnost s baladou Polednice ze sbírky *Kytice* od historika, sběratele ústní lidové slovesnosti a spisovatele Karla Jaromíra Erbena.

Můžeme zde najít i podobnost s *Osadou Havranů*, kde se na začátku Divous rouhá vůči jejich Velikému duchu. Tyto scény sem Štorch vložil nejspíš pro upozornění, jak důležitá je úcta, a jak špatné je rouhání. Opět zde působí pedagogicky výchovný rámeček, aby si děti uvědomily respekt vůči autoritám.

Sokoli v moc a sílu Velbáby věřili a zároveň se jí obávali. Věřili, že každý špatný skutek bude potrestán:

„Voda posvátného jezírka na Pustém vrchu by byla znesvěcena hozeným kamenem! Těžký trest by na nešťastníka seslala mocná Velbába, uražená tak nerozvážným činem! Možná – i smrt!“¹⁹¹

Je možné, že to byla další z pověstí, v kterou věřil celý rod, ale také to mohla být pověst vytvořená pro děti z výchovných důvodů, aby do jezírky neházely kameny. Každopádně strach z Velbáby byl tak veliký, že Sokoli tato pravidla většinou striktně dodržovali.

---

¹⁹¹ ŠTORCH 1994, 61

Výjimku můžeme najít v závěru knihy, kdy Sokolí oko posílá Žvejkala, čaroděje Vivašu a Vlkouše do onoho posvátného jezírka, kam se nesmí házet kameny, ale ani se tam nesmělo vstupovat. Sokolí oko prohlásil, že je Velbába usmířena a žádný trest je nečeká. Vstup do jezírka opravdu všichni přežili bez újmy na zdraví.

Pokud se Sokolům v něčem zadařilo, stala se nějaká radostná událost, např. narození děťátka, přikládali to síle Velbáby.

„Všichni se smáli, jak se Vlkouš raduje ze svého třetího synka. Celý večer si měli co povídat. Ze srdce přáli Vlkoušovi a jeho ženě Maji dětského požehnání. Dobrá Velbába přeje rodu Sokolů.“¹⁹²

Ovšem pokud bylo něco v rozporu s tradičními konvenčními normami, bylo to bráno tak, že se Velbába zlobí a je třeba si ji obětmi udobřit, i kdyby to měla být oběť lidská. Opět zmíním scénu, ve které se Sokoli chystají obětovat malého chlapečka:

„Čaroděj Vivaša vystoupil v poradě jako hlavní mluvčí. Je knězem rodu a je zodpovědný za to, aby pramáti Velbába nebyla popuzena a aby snad pro to nestihly od ní rod těžké tresty. Případ je jasný: Do Majina hošíka vstoupil zlý duch a řádí v něm, takže děcko pije krev vlastní matky! A co všechno ještě dále přijde, nezakročí-li se ihned! Jak stařeny potvrzují, bude nutno podle starých obyčejů děcko bez odkladu usmrtit, aby se neštěstí nerozlezlo po celém rodě. Velbába dopustila jeden trest, a kdyby nebyla usmířena obětí, seslala by tresty horší a na všechny rodáky.“¹⁹³

Čerstvě narozený hošík kouše při kojení svou matku. Později se z textu dozvíme, že důvodem jsou předčasně vyrostlé zoubky, ale vzhledem k tomu, že si to Sokoli neuměli reálně odůvodnit, domnívali se, že do novorozeněte vstoupil Zlý duch. Proto se dítě posedlé zlem rozhodli Velbábě obětovat, aby se zlo nezačalo šířit.

Ve výše uvedeném úryvku Štorch poukazuje nejspíš na prvky dualismus, tedy víru v dobro i zlo. Aby svět byl harmonicky vyrovnaný, musí zde panovat dobré i zlé síly. Je zajímavé, že ačkoli Velbába dokázala odměňovat, ale i trestat, tak stejně Štorch píše i o Zlém duchovi. Opět to lze připodobnit i k dnešnímu křesťanství. Bůh je všemocný, stejně jako jejich Velbába. Ale i tak se v Bibli píše o Satanovi/Ďáblovi, který lidem škodí a svádí je na scestí.

---

¹⁹² ŠTORCH 1994, 79

¹⁹³ Tamtéž, 84-85

Pozoruhodné je zde i tvrzení, že Vivaša, který je čarodějem, je zároveň i knězem rodu. Tím autor vnáší do textu synkretické náboženství. Toto spojení více náboženských funkcí dohromady může ukazovat na primitivnější stupeň náboženství. Štorch tím chtěl nejspíš poukázat na to, že v každém klanu působila sakrální postava, která měla v okruhu zájmu většinu „nadpřirozených“ věcí, které pravěcí lidé již nerozdělovali do dalších skupin. Tato sakrální postava nejspíš působila jako medium a snažila se komunikovat s duchovní bytostí. Štorch tuto osobu zvolil nejspíš na základě podobnosti s dnešním knězem v katolické církvi. Obojí označení autor volil zřejmě také proto, aby to dětem co nejjednodušeji připodobnil.

Ve scéně, kdy se rod Sokolů rozhodne dítě zabít a obětovat Velbábě, pozorujeme pravěký matriarchát a soudržnost rodu Sokolů. Vlkouš, otec dítěte z rodu Sojek, nesouhlasí s obětováním vlastního dítěte. Tvrdí, že je jeho otec a mělo by se mu vyjít vstříc. Rod Sokolů s ním ale nesouhlasí a členové rodu poukazují na to, že dítě je matky a patří do jejich rodu, který má právo o jeho životě rozhodovat. Otec toto právo, rozhodovat o osudu dítěte, nemá. Tento systém fungující na Pustém vrchu lze opět připodobnit k jednomu ze tří výše uvedených systémů sociologie, které uvádí Durkheim. Tedy to, že dítě po narození přijímá totem matky. Zde přijímá matčin klan, tedy patří do rodu Sokolů. Muži, přiřazení do jejich rodu, jsou na Pustém vrchu pouhými hosty. Proto se nejspíš musí podrobit zdejším odvěkým řádům, zvykům a duchovnímu dědictví po předcích.

K obětování děťátka nakonec nedojde, protože krátce před obětováním přijede na krávě¹⁹⁴ Šťastná chvíle ala Minehava. I její příjezd je považován za dílo Velbáby. Sokoli si mysleli, že Minehava má být svědkyní smírné oběti. Mimoto také proto, že přijíždí na krávě¹⁹⁵, která je zasvěcena Velbábě. Minehava ale namísto přihlížení na obětování dítěte ho vezme do náruče a vydá chlapečkovi čtyři předčasně vyvinuté zoubky. Tím je dítě před obětováním zachráněno. Obyvatelé osady považovali Velbábu za usmířenou. Zlý duch z dítěte vyšel.

Zajímavé je, že Sokolové z Pustého vrchu si s tímto problémem předčasně vyvinutých zoubků neuměli poradit. Nejspíš neměli tak velkou znalost dentologie, jako čaroděj

---

¹⁹⁴ Na tomto místě můžeme provést krátké zamyšlení, proč pravěcí lidé z mladší doby kamenné nepoužívali k přepravě koně. Důvodem nejspíš bylo to, že k ochočení divokých koní došlo až později.

¹⁹⁵ Zde bychom mohli najít spojitost s hinduismem. V hinduismu patří kráva mezi posvátná zvířata, která by se neměla zabíjet. – ZBAVITEL, Dušan: *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1993, 91

medvědího rodu, u kterého se to Minehava naučila. Jak jsem již poukazovala v rozboru *Osady Havranů*, čarodějové rodu sloužili též jako lékaři.

Lékařství není to jediné, co „pražské rody“ přinesly a rozšířily v rodech na Pustém vrchu a okolí. Další změnou byl politicko-náboženský rodový systém. Působí to, jako by Štorch nenápadně poukazoval na větší rozvinutost u městských rodů.

Dítě nebylo jediné, kdo byl pokoušen Zlým duchem. V další Štorchově zápletce byla pokoušena i Minehava. Ta měla přivázaná strávit noc venku na Pustém vrchu, aby se zjistilo, zda je v ochranné moci Velbáby. Pokud jí Velbába neochrání, bude ovládnuta Zlým.

„Celý rod sokolí s napětím očekává výsledek noční zkoušky. Přáli by všichni Minehavě šťastný výsledek, ale sami by také rádi dobře vyvázli – aby rod na sebe neupalil Běsův hněv.“¹⁹⁶

Ráno, když pominula moc černého Běsa, jdou se Sokoli podívat k Minehavě, i k Sokolímu oku, který byl jako zajatec svázan opodál. Jaké bylo pro Sokoli překvapení, že oba byli rozvázáni a v pořádku.

„Všichni vidí, že Velbába je mocnější nežli Běs. Osvobodila dívku z moci Zlého a také zajatce zbavila pout.“ (...)

„Čaroděj Vivaša pozdravil probouzející se dívku:

„Minehavo, dnes se opět přesvědčujeme, žes miláček mocné Velbáby! Ona zahrnala Zlého a zachovala tě bez úhony. Buď pozdravena, dívko. Vidíme, že tě Velbába obdařila svou přízní. Kéž zachová svou přízeň i nadále tobě i nám všem v rodě sokolím! Netřeba nám obávat se Zlého, dokud budeme pod ochrannou naší pramáteře Velbáby. Buď tobě čest a sláva, Velbábo naše!“¹⁹⁷

Sokoli byli šťastní, že Minehava díky pramáti Velbábě přežila noční zkoušku a nemusí být vydána Zlému, a poté Silnému bobrovi.

Zápletka, během které měla být Minehava pokoušena Zlým běsem, byla prohloubena Štorchovou dynamickou scénou, ve které Minehavu zachrání Sokolí oko. Nicméně o tom, že v noci za Šťastnou chvílí přišel Sokolí oko, kterému rozvázal ruce Havranpírko a tak

---

¹⁹⁶ ŠTORCH 1994, 156

¹⁹⁷ Tamtéž, 169

mohl Sokolí oko uvolnit provazy Minehavě a postarat se o ni, všichni tři pomlčeli. Minehava děkuje Velbábě, Sokolí oko děkuje Velkému Duchu.

Zde vidíme, že autor zanechává postavám věrnost vůči svému bohu, který ochraňuje jejich rod. Ovšem jakým způsobem Štorch záchranu Minehavy zamýšlel? Byla zachráněna nepřímo Velbábou skrze Sokolího oka? Nebo vnáší autor do díla realistické prvky a tím odsouvá mystiku bohů? O tom můžeme pouze spekulovat.

Dalším úkonem, který se v osadě stal a byl považován za „zázrak“ prostřednictvím Velbáby, ale v pozadí toho stál junák Sokolí oko, bylo nalezení pazourků na obětním skalisku u Prabáby. Havranpírko je tu noc vyndal z posvátného jezírka a Sokolí oko je odnesl ke kamenné Velbábě.

Zde už Štorch chtěl nejspíš demonstrovat to, že ne za každou momentálně nevysvětlenou událostí stojí hned jejich duchovní opatrovatelé. Zkrátka je potřeba jít někdy svému štěstí naproti, protože díky tomu Sokolí oko a Havranpírko nemuseli být vydáni na smrt. Možná zde můžeme spatřovat i komický náznak v tom, jak Sokolí oko vytvářel „duchovní zázraky“, aby sebe a Havranpírka zachránil.

Pokud někdo z cizího rodu vyprávěl nedůvěryhodné zvěsti o jejich Velbábě, Sokoli se k tomu stavěli velmi skepticky a nevěřili tomu:

„Jednoho dne Silný bobr rozhlásil, že kamenná Velbába přijímá jeho oběti milostivě. Sokoli jen mávli rukama.

Potom si však Silný bobr dovolil otázku, je-li platná ona zkouška Minehavy Běsem. Velbába prý točila hlavou na znamení, že zkouška již neplatí. Sokoli se tomu pohrdlivě usmáli.

Ale Velbába prý také schválila, aby Minehava šla k Bobrovi jako jeho manželka!

To bylo Sokolům už příliš a hlasitě odsuzovali Bobrovu troufalost.“¹⁹⁸

To je důkaz, že Velbába pro ně byla významnou modlou, kterou si členové rodu nenechali pošpinit.

---

¹⁹⁸ ŠTORCH 1994, 198

V závěru knihy Štorch vnáší na Pustý vrch změnu týkající se rodového dědičného systému. Není to jen náboženská situace, ale částečně také politická. I přesto jí zde zmíním, protože patří do tématu společenského života.

Členové rodu se domlouvají na dělbě práce, což souvisí s nápadem, se kterým přichází Sokolí oko, tedy že by se měl změnit rodový dědičný systém. Sivá sokolice poznamenává, že muži nebudou na ženy hledět jako na služebnice, které dělají práce, jež by byly pro muže hanbou. To znamená, že muži i ženy se budou věnovat rolnictví. Muži mají navíc na starost obranu rodu, ženy mají navíc za úkol pečovat o děti.

„...V dětech je naše síla i naděje; četná rodina – četný i silný rod. Proto právem v rodě náleží ženě přední místo, neboť její jsou děti.“¹⁹⁹

Tento výrok Sivé sokolice rozhořčil přítomné muže, kteří nechtějí být v područí žen. Domnívají se, že muži jsou hlavami rodin a zaslouží si přední místo.

Nakonec se do diskuze vloží Sokolí oko, který je tou dobou již náčelníkem rodu. Sokolí oko na Pustém vrchu založí nový rodový systém, který platil u rodů při Veliké řece. To znamená, že žena se přistěhuje na území svého muže a tím pronikne do jeho rodu. Tím pádem sice jejich dítě bude mít totem po otci, ale budou mít společný rodinný totem a dítě zůstane i tak matce. Což tedy znamená, že muži zůstanou v rodě, do kterých se přivdávají jejich ženy. Naopak dívky odejdou do jiných rodů a změní si totem dle jejich mužů. Tím, že se ženy vzdají svých totemů bude „zabezpečena jednota rodu“.²⁰⁰

Proto se rozhodli na Pustém vrchu vyhlásit jediný sokolí rod. „,Všichni muži, ženy i děti budou Sokoli a totem celého rodu bude jedině sokol. Přestane u nás veškerá rodová různost.“²⁰¹ Tak řekl Sokolí oko.

Tento nápad se zprvu Sivé sokolici nelíbí. Namítá, že by to znamenalo odvrácení se od své pramáti Velbáby. Nesouhlasí s tím, aby se zde přítomné ženy vzdaly mateřského práva, přijaly totemy svých mužů a přistěhovaly se do jejich rodu. Sokolí oko ji uklidní, že zde přítomné ženy budou zůstat již zde na Pustém vrchu, budou i nadále Sokolice a zachovají přízeň Velbábě. Inovace, se kterou přišel Sokolí oko bude platit až s odrostlými dětmi. Muži si na Pustý vrch do rodu Sokolů přivedou své ženy a dívky

---

¹⁹⁹ ŠTORCH 1994 237

²⁰⁰ Tamtéž, 238

²⁰¹ Tamtéž, 239

odejdou do jiných rodů za svým mužem, který bude muset přijít s výkupným²⁰² darovaným rodu Sokolů. Sokolice ale stále namítá, že vzdání se vlastních dcer může rodu přinést odklonění ochrany jejich Velbáby. V tom přišel čaroděj Vivaša s nápadem, že rod Velbábu usmíří štedrými oběťmi. I přes stálý nesouhlas báby rodu Sivé sokolice se na stranu Sokolího oka postavila Minehava a shrnula jeho myšlenku:

„Slyšte mne, přátelé! Doby poroby jsou za námi. Šťastně jsme přečkali útisk vetřelců. Těšíme se opět z nabyté svobody. Svoboda je víc než právo žen v rodině. Domov třeba bránit – a to je věc mužské pésti. Jen rodná půda stojí za krev! Musíme tedy svým mužům dát domov, a tudíž všichni muži musí být našeho rodu, našeho totemu! Nebudou odcházet za ženami do jiných rodů a budou pohotově, aby bojovali za svůj domov, za své ženy i děti...“²⁰³

Později Minehava pokračuje:

„Muži tedy povládnu, ale ženy jim nebudou sloužit jako otrokyně. Budou mít stejná práva v rodině jako muži.“²⁰⁴

Tak došlo k tomu, že rod na Pustém vrchu, ale i rody v jeho okolí, jako např. Havrani a Zubři, se dohodly na změně rodového systému. Jediný, komu nejspíš pochybnosti zůstávají, je Sivá Sokolice. V den pohřbu jejího manžela a náčelníka rodu v jedné osobě, Zlomeného nože, se obětuje Velbábě:

„Náčelníkova manželka a bába rodu Sivá sokolice přistupuje k hranici a pozvedá džbáněk před sochou Velbáby. Pak se obrací k zástupu a volá:

„Moji rodáci! Prosím za vás mocnou Velbábu. Kéž vám zachová svou milost pro všechny časy! Necht' nyní přijme oběť největší, kterou jí můžeme přinést na usmíření – život ženy z našeho slavného rodu...“

Čaroděj Vivaša, překvapen její řečí, se tázal:

„Kterou ženu máme obětovat? Nevím o ničem...“

Sivá sokolice vážným hlasem pronesla:

„Já sama jsem ta oběť, která usmíří Velbábu. Obětuji se za svůj rod... Necht' rostou, sílí a povždy vzkvétají Sokoli na Pustém vrchu i daleko široko! Požehnání Velbáby necht' je s vámi až do konce všech časů!...“

Sivá sokolice přiklonila džbáněček k ústům a pila. Zástup bez dechu pozoroval její počínání. Co zamýšlí matka rodu učinit?“²⁰⁵

---

²⁰² Výkupným jsou zde myšleny např. kožešiny, dobytek a další cenné věci. - ŠTORCH 1994, 239

²⁰³ ŠTORCH 1994, 240

²⁰⁴ Tamtéž, 241

²⁰⁵ Tamtéž, 242

Krátce na to Sokolice padá k zemi, a šeptá poslední přání, aby její tělo přenesli na hranici k jejímu muži. Poté všichni pochopí. Sivá sokolice vypila odvar z jedovatých hub a bylin.²⁰⁶

Nyní je na čase položit si otázku, proč tuto tragickou sebevraždu Sivé sokolice autor do knihy zakomponoval. Co tím chtěl čtenářům naznačit? Můžeme se domnívat, že bába rodu měla velký respekt z pramáti Velbáby a proto raději obětovala sebe, jako největší oběť, aby ji alespoň trochu usmířila. Další možnou variantou, nad kterou můžeme uvažovat je ta, že Sivá sokolice, jakožto zastánkyně původního režimu, byla zděšena novotami a fatálními změnami, které se v jejím rodě začaly s přístupem nové generace odehrávat, že se raději rozhodla „odejít za svým milovaným manželem“.

Touto pasáží, Štorch velmi zjednodušeně dětem poukázal, jak došlo ke změně společenského zřízení v době kamenné. Je zde zaznamenaný přechod z hůře fungujícího matriarchátu k perspektivnějšímu patriarchátu. Tato scéna může svědčit o Štorchově přesvědčenosti o existenci matriarchálního systému, jeho vývoji a přerodu v systém jiný.²⁰⁷

Samozřejmě i do tohoto díla vkládal Štorch prvky z různých druhů náboženství či mystických elementů. I zde najdeme animismus. Obyvatelé Pustého vrchu a okolí věřili v existenci a zásahy svých bohů, viz Velbába. S tím je spojen manismus, protože i postavy z díla *Minehava* věřily, že Velbába měla moc zasahovat do jejich životů. Např.

„,Bud' statečná, milá dcero! Mocná Velbába tě ochraňuje a s její laskavou přízní přečkáš zápas se Zlým šťastně. Kéž tě tu ráno najdeme živou, zdravou, svěží!“²⁰⁸

Též můžeme vidět i prvky manaismu, tedy víry v to, že někteří lidé v sobě mají neobyčejnou sílu, např. uzdravování, jako čaroděj Vivaša nebo Černý havran. Někdy ale tato síla může být spojována i s prvky magie:

---

²⁰⁶ ŠTORCH 1994, 242

²⁰⁷ REMIŠOVÁ-VĚŠÍNOVÁ 2017, 57

²⁰⁸ ŠTORCH 1994, 155

„Čaroděj rodu Sokolů zjistil z neklamných věštebných znamení, že rod Sokolů zajde a nezbude po něm stopy u Veliké řeky.“²⁰⁹

Je opravdu možné, aby některý člen z rodu byl božstvem vyvolen a měl moc být tzv. médiem mezi božstvem a členy osady? S tímto jevem se setkáváme v mnohých kulturách a jejich duchovních oblastech. Média se vyskytují i v různých praktikách „černé magie“, jako např. vykládání karet, horoskopů ad.

Samozřejmě zde můžeme pozorovat i prvky dualismu, stejně jako v *Osadě Havranů*. Víra v dobro i zlo.

Přijde mi, že v tomto románu Štorch náboženství více rozvíjí. Zachovává zde elementy zvířecího totemismu, ale navíc přidává nový prvek v podobě kamenné sochy Velbáby, ve kterém můžeme spatřovat prvky animismu. Poukazuje na velkou zbožnost a úctu obyvatel, kterou vůči své pramáti osadníci chovají. Společně s touto silnou vírou poukazuje na různé rituály, které obyvatelé vůči svému božstvu vykonávali, aby si ho udobřili. Ke konci románu dochází k nábožensko-politické změně, během které dochází ke změně rodového systému a tím i uvolnění a zmodernizování společnosti. Vše je vysvětleno jednoduchou formou, která dětem rozšiřuje obzory o pravěké společnosti a jejím vývoji.

5.3 Havranpírkova postava napříč Osadou Havranů a Minehavou

V následující podkapitole se budu zaměřovat na postavu mladého chlapce objevující se jak v *Osadě Havranů*, tak v *Minehavě*. Štorch se snaží postavu Havranpírka stylizovat jako dětského hrdinu. Proto mu vkládá hrdinné vlastnosti a záslužné činy, aby daná postava měla dětem co nabídnout, mohla je inspirovat a dokázala je vést správným směrem. Popis a činy postavy musí ale zároveň přizpůsobovat věku čtenářů, aby došlo ke správnému pochopení a přiblížení dětskému světu.

Díky žánru, kterým je dobrodružný román, dostává Štorch plno možností, jak postavu Havranpírka nechat nenásilnou formou vyniknout. Zařazuje do příběhu spoustu

---

²⁰⁹ ŠTORCH 1994,16

překvapujících momentů, nečekaných zvrátů a náhod, skrze které máme možnost poznat Havranpírkův kladný charakter.

Autor Havranpírka popisuje jako třináctiletého nebo čtrnáctiletého chlapce, plného odvahy, síly, bystrosti a touze po dobrodružství. Štorch Havranpírka staví do různých záladných situací, abychom poznali, že na svůj věk působí velice vyspěle, a také abychom postřehli Havranpírkovu touhu stát se silným lovcem. Ovšem stát se dobrým lovcem není jednoduchý úkol a každý muž v osadě musí projít zkouškou, která teprve ukáže, zda je mladý hoch na roli silného lovce a ochránitele rodu připravený. Touto zkouškou chtěl Štorch nejspíš demonstrovat jeho pílí, trpělivost a odvalu. Tato zkouška ale není to jediné, s čím se mladý hoch bude muset vypořádat. Čeká ho také velké přátelství a s tím spojená nová dobrodružství po boku Sokolího oka, kde Štorch poukazuje na to, jak je pro děti důležité přátelství. Na překonávání dospělých překážek v podobě bojů s nepřáteli Štorch opět poukazuje na mužnost a odvalu mladého chlapce a zároveň se čtenářům snaží vnést poznání z mladší doby kamenné.

Všemi těmito událostmi se Štorch snaží postavu Havranpírka utvářet, zocelovat, zdokonalovat, a tím výchovně působit na mladé čtenáře.

Kromě výchovného potencionálu mají Štorchovy knihy i zábavnou a relaxační funkci. Tudíž i z tohoto pohledu na ně musí být nahlíženo. Někdy Štorch chce jen děti vtáhnout do dobrodružného příběhu, který jim měl pomoci oprostít se od každodenních starostí.

5.3.1 Cesta k mužské zkoušce

Havranpírko měl po dlouhou dobu v rodě Havranů roli dospívajícího chlapce. Byl na pomezí hravého dítěte a rozumně uvažujícího dospělého člověka. Tato věková hranice byla spojena s přibližnou věkovou hranicí čtenářů, aby k dané postavě měli čitatelé blízko a lépe se s ní ztotožňovali. Ačkoliv byl chlapec vyspělý, nepatřil plnohodnotně mezi dospělé osoby. Dokud neměl Havranpírko splněnou mužskou zkoušku nebyl brán ani na důležité porady, ani na lov. Ale zároveň mohl s lovci sedět u táborového ohně a plnit drobné úkoly, a tak pro malé děti z osady, které byly o několik let mladší než Havranpírko, působil jako vyspělý mladý muž, se kterým se všechny děti chtěly kamarádit. Byl pro ně vzorem. Děti se s Havranpírkem chtěly velmi přátelit, např. i osmiletý Kořínek:

„...Nikomu svého křečka nedá! Uváže si ho na řemínek a bude s ním chodit kolem osady... Ale – přece někomu by ho dal - - Kdyby křečka přijal slavný Havranpírko, jediný kluk v rodě, který sedí s lovci

kolem táborového ohně, možná že by pak kamarádil s Kořínkem... To by bylo něco! Ano, Kořínek nabídne křečka udatnému Havranpírkovi. ²¹⁰

Menší děti k němu vzhlížely a přátelit se s ním byla pro ně čest. A ačkoli se Havranpírko s nimi také rád přátelil, nebylo to pro něj rovnocenné přátelství. Často je učil novým věcem nebo je ochraňoval. Ale na společné hraní byl Havranpírko přeci jen už vyspělý. Na druhou stranu zkušení lovci nebrali mladého chlapce stále natolik vážně, aby zapadl do jejich skupiny. Právě proto se Havranpírko snažil neustále zdokonalovat a přibližovat světu dospělých, aby k nim co nejdříve pronikl. Zároveň mu Štorch ponechává roztomilou lehkomyšlnost, jejíž prostřednictvím tropí hlouposti a zůstává v dětských očích hrdinou.

Na zmíněném věkově nerovnocenném přátelství chtěl Štorch nejspíš zdůraznit, jak důležité je umět vycházet se všemi věkovými kategoriemi. Převážně nepohrdat mladšími, ale naopak je dokázat vést a učit novým věcem.

Havranpírko, který se toužil stát dospělým, se již nemohl dočkat oné mužské zkoušky, která čekala všechny Havrany v dorostovém věku. Těšil se, až bude patřit mezi vyzrálé lovce, jako jsou např. jeho „děd“ Kňučák, Divous nebo Dráp, a bude moci s nimi chodit na lov a bránit rod, stejně jako tito muži, kteří na Havranpírka působili jako motivační vzor.

Jednou v noci Havranpírko vzpomíná, jak kdysi chytil malé medvídě. Byl to zatím jeho největší lovecký čin. Když se utkal s medvědětem, byl asi tak o hlavu menší a měl daleko méně sil. Tenkrát z boje vyvázl poměrně zle, byl podrápaný a zkrvavený. Štěstí bylo, že jeho opatrovník Kňučák si poměrně brzy poradil s velkou medvědicí a šel svému malému hošíkovi na pomoc. Od té doby mají medvědí kožešinu na svých lůžkách. Chlapec je přesvědčený, že dnes by si s mládětem dokázal jinak poradit!

Proč Štorch tuto retrospektivní pasáž zmiňuje? Nejspíš proto, že v Havranpírkovi můžeme spatřovat veliké odhodlání a sílu již od útlého dětství, ke kterému byli nejspíš hoši vedeni. Rod potřeboval vychovávat silné muže, aby se zvýšila jeho obrana a byl zajištěn jeho správný chod. Proto byla vytvořena mužská zkouška, aby určila, kdo je již na „dospělý život“ připravený. Zároveň tuto touhu po síle a zkušenostech chce předat malým čtenářům, aby měli potřebu se neustále rozvíjet.

---

²¹⁰ ŠTORCH 1982, 59

Aby Štorch nechal čtenáře lépe porozumět Havranpírkovu charakteru, dal mu prostor vyniknout v následujících zápletkách, které jsou cestou k jeho mužské zkoušce.

Jelikož byl Havranpírko opravdu snaživý chlapec, vydobyl si vážnost ještě před složením mužské zkoušky. Nejdříve na své schopnosti upozornil noc před velkým lovem, o kterém doufal, že se ho bude moci též zúčastnit. Noční klid vyrušila návštěva hladových vlků, kteří se vplížili do osady. Následoval velký boj mezi vlky a muži z osady. Napadena byla i náčelníkova dcera Veverice, ale statečnému Havranpírkovi se ji podařilo zachránit. Vítězstvím získal obdiv i novou vlčí kožešinu.

Další událost, během které měl Havranpírko možnost opět dokázat své schopnosti ještě před složením zkoušky, je napadení havraního rodu Bobry.

Je krutá zima a všichni silní muži odcházejí do lesů na lov. Ačkoliv se Havranpírko těšil, že se lovu bude také účastnit, náčelník rozhodl jinak:

Havranpírko se díval smutně za výpravou. Nebyl přijat mezi účastníky. Hocha to velmi trápilo. I rozběhl se za odcházejícími lovci a prosil sachema, aby ho přece vzal s sebou.

„Nemůžeš s námi, hochu! Jdi zpátky a hlídej osadu! Víš, že všichni jdeme na lov, doma nikdo nezůstal. Ty budeš dávat pozor na všecko!“

Havranpírko se zamračil, nicméně v nitru byl potěšen projevenou důvěrou. Odmlouvat už nesměl. Co sachem řekne, je nezvratným zákonem. Obrátil se tedy a pomalu se vracel.“²¹¹

V ukázce vidíme, že náčelník měl vždy poslední slovo, které muselo být respektováno. Ale proč sašem Černý havran mladistvého chlapce s sebou nevezal? Jistě k tomu musel mít nějaký důvod. Bylo to proto, že za sebou mladý chlapec neměl pověstnou mužskou zkoušku? Nebo protože byl Havranpírko moc mladý a náčelník měl o něj strach? Nebo snad měl Černý havran nějaké zlé tušení týkající se havraního rodu, a proto nechal Havranpírka v osadě hlídat? Pokud ano, rozhodnutí to bylo samozřejmě správné. Štorch prostřednictvím Černého havrana a náhody dal opět možnost Havranpírkovi vyniknout.

Havranpírko, donucen zůstat v osadě, vyrábí rodové značky na svůj nůž i na nůž Veverice, aby ukrátil čas. Když v tu chvíli nastane v osadě pozdvižení. Do havraní osady vtrhnou cizí bojovníci a všude se ozývá velký křik. Cizími bojovníky jsou Bobři, kteří si nikoho nevšímají a začínají násilně vyvádět dobytek z ohrady. V osadě vznikne nerovný

---

²¹¹ ŠTORCH 1982, 32-33

boj mezi ženami, Havranpírkem a naproti tomu rozzuřenými Bobry. Hbitý Havranpírko se ale okamžitě chopí situace. Zažene zbývající kozy a vepře stranou a mladým hochům nakáže, aby dobytek hlídali. Bobři procházejí chýše a hledají další kořist. Jediné, co najdou, je Veverice. Rozhodnou se, že jí odvedou. V tu chvíli Havranpírko zasáhne a jde za jeho oblíbenou Veverici bojovat. Bohužel neúspěšně. Veverici si Bobři stejně odvedou a Havranpírko je raněn.

Veverici, která byla nadějí pro havraní rod, Bobři unesli. Některé ženy běží do lesů hledat muže a některé se snaží opatrovat Havranpírka, který po bitvě s Bobry bezvládně leží za chatrčemi. Netrvá to dlouho a silný Havranpírko se zmátoří a společně se psem Pozorem se okamžitě vydává po stopách lupičů. Chlapce cesta velice zmáhá, je malátný a vysílený. Když se zastaví, aby si na chvíli odpočinul, uvidí v dáli karavanu lidí. Jsou to Havrani! Hoch se rozeběhne, aby Havranům předal tu důležitou zprávu o napadení rodu, ale náhle únavou padne zpět do sněhu. Nejdříve lituje, že s sebou nevzal nějakého chlapce z osady, po kterém by nyní mohl Havranům poslat vzkaz. Ale pak ho napadne, že by se zpráva dala poslat i přes psa Pozora. Ostrým hrotem vyryje do kůry havraní značky, kůru přiváže na hřbet psovi a vyšle ho ke karavaně lidí. Havranpírko vysíleně klesne na mokrou zem, zatmí se mu před očima a z nosu se mu spustí krev.²¹²

I přesto, že Štorchovy postavy byly fyzicky silné, občas musel Štorch popisovat i jejich vysílenost a nemohoucnost. Popis těchto událostí dává jeho vyprávění realističtější punc a čtenářům možnost se s postavami lépe ztotožnit a prožívat s nimi jejich příběh naplno. K tomu zde máme opět další náhodu v podobě skupiny lidí z havraního rodu, díky kterým se Havranpírkovi podaří zachránit rod.

Mezitím sašem vede svou tlupu z lovu domů. Kořisti moc není, vystačí jim to tak na dva až tři dny. Poté bude zase hlad. Černý havran vidí, jak jsou lovci unaveni, a tak nakáže odpočinkovou pauzu. V tom k nim přiběhne pes Pozor. Lovci se původně domnívali, že k nim běží vlk. Jaké bylo překvapení, když se tu najednou objevil Pozor. Rázem si povšimnou kůry, kterou má připevněnou k tělu. Sašem kůru prohlédne a oznámí, že jsou tam rozházeně zaznamenány jejich rodové havraní značky. Rod je v nebezpečí a je třeba mu jít na pomoc. Černý havran rázem rozdělí tlupu na dvě skupiny. Jedna půjde dál směrem k osadě a donese tam kořist. Druhá skupina se vydá cestou odkud přiběhl Pozor.

---

²¹² ŠTORCH 1982, 40-43

Kdyby jedna skupina potřebovala pomoci, zapálí osamělý strom. Nechce se jim věřit, že by snad někdo ohrozil jejich osadu. Myslí si, že jsou s ostatními kmeny v míru. Černý havran vede skupinu směřující k osadě, Kňučák je vedoucím druhé skupiny. Pes Hafaj je zanedlouho dovede k bezvládnému tělu. Kňučák mu rychle otočí hlavu a zjistí, že to je Havranpírko. Je celý od krve. Všichni rázem zesmutní. Myslí si, že je Havranpírko mrtvý. Ten ale mrtvý není. Zanedlouho se začne lehce hýbat a radost se okamžitě rozšíří mezi všemi lovci, kteří u něho stojí.

Aby celá situace vypadala dramaticky, napínavě a zároveň co nejvěrohodněji, vsadil Štorch opět na popis detailů. Jednak Havranpírkova oslabenost. Chlapec cítí, že musí nutně zachránit rod, ale nohy už ho neunesou. Celou situaci umocňuje zima a sníh, který chůzi či běh neulehčuje. K tomu únava psů, kteří jsou ještě znevýhodněni zraněními, která jim způsobili vlci. Únava lovců. Málo potravy, která jim vydrží jen na pár dní. K tomu je napaden rod a Štorch to celé vygraduje bezvládným Havranpírkovým tělem. Ale protože se nejedná o tragédii, ale dobrodružný příběh, netrvá to dlouho a Štorch celou situaci začne otáčet vstříc šťastnému konci této zápletky. Havranpírko se probere a přes veškerou svou vysílenost se nakonec společně s ostatními lovci vydává za skupinou lupičů k řece. Střet s Bobry u řeky má pro Havrany šťastný konec. Zachránili čest rodu, Veveřici i většinu dobytka. Síla mladého těla způsobila, že se Havranpírko z útoku Bobrů rychle zotavil a nynější zápletky dobře dopadla.

Ve výše popsaných scénách prokázal Havranpírko opravdu velikou odvahu. Bylo mu tak moc líto, že se skupinou lovců nemůže jít na lov a jeho jediný úkol – ochránit osadu, chtěl splnit, jak nejlépe mohl. Samozřejmě se snažil ochránit dobytek, který je pro přežití obyvatel osady velice cenný. Ovšem když viděl, že se Bobři snaží odvést Veveřici, pro něho blízkou družku, šel za ni nesobecky bojovat. I přesto, že byl v boji raněn, z posledních sil běžel za muži na lov, aby jim oznámil, že je rod napaden. Tyto momenty Štorch v knize nezmiňoval jen tak ledabyle. Chtěl nejspíš ve čtenářích probudit odvahu a hrdinství, aby se naučili čelit bolesti a byli zocelenější.

5.3.2 Havranpírkovo další dobrodružství

S odchodem zimy a příchodem jara se mladý chlapec ocitá na prahu dalších nových příhod. Mužskou zkoušku stále neměl možnost složit, a tak když se lovci vydávají se zvěří na pastviny, je pro Havranpírka opět zklamáním, že nebyl Černým havranem vybrán mezi

pastýře vedoucí stádo do lesů. Nebyl by to ale Havranpírko, kdyby situaci nechal napospas osudu. Nedočkavý chlapec se rozhodl společně se dvěma mladíky – Drápkem a Stopařem, za lovci vyrazit.

Nyní dochází k obdobné situaci jako ve výše popsané pasáži. Eduard Štorch vytváří novou zápletku. Scénář je opět podobný, ale liší se v tom, že smělý Havranpírko, ještě více lačný po dobrodružství, nedbá náčelníkův rozkaz a tajně se vydává na pastviny za ostatními lovci, aby dokázal, že je to statný mladý muž.

Na pastvinách se ale stane neštěstí. Nejprve dobytek rozeženou vlci a když se pastýřům dobytek podaří opět seskupit, napadnou havraní rod Volavky a dobytek jim zajmou. Samozřejmě společně s Havranpírkem.

Nyní je celá situace ztížena tím, že Volavky mladému klučinovi svážou ruce řemenem, aby nemohl utéct. Ale nebyl by to Havranpírko, kdyby si v takové situaci nedovedl poradit. Když Havranpírko zpozoruje, že mu Volavky nevěnují tolik pozornosti, neváhá a přiloží řemen, kterým je svázaný, nad horký nedopalek a tím pouto praskne. Pak se dává na útěk. Mládence vběhne do lesa a snaží se získat náskok před Volavkami. V běhu náhle spatří u stromu spícího medvěda. Havranpírko se snaží medvěda nevzbudit a rychle před ním utéct, ale nepovede se mu to. Medvěd se vzbudí a běží za mladým hochem. Krátce na to je chlapec obklíčen z jedné strany medvědem a z druhé Volavkami. Pro chlapce to vypadá beznadějně, ale v tu chvíli medvěd zabředne do sněhu. Havranpírko využije situace a skočí na medvěda, kterého se mu podaří odzbrojit. Volavky jásají a veselí se. Medvěda i mládence odtáhnou na své území. Havranpírko je přesvědčený, že ho nyní Volavky budou daleko více střežit, ale opak byl pravdou. Sašem rodu Tučná volavka veřejně hochu pochválí a ocení jeho odvahu.

„Ale dovedeme také ctít statečnost a zmužilost srdce,“ pokračoval náčelník, „- a to i u nepřátel. Před vámi tu stojí mladík z rodu Havranů a vy všichni jste byli svědky jeho mužné odvahy, síly a chytrosti. Kdo se tak vyznamená, hoden je největší pocty. Havrane, jsi svoboden! Hau-hau-hau!“²¹³

Poté Volavky ještě Havranpírka pozvou na slavnostní večeři.

Chlapec je překvapen, že je slavnostně provoláván a chválen. Však se jen snažil ubránit medvědovi. Skromně se nepovažuje za hrdinu.

---

²¹³ ŠTORCH 1982, 83

Havranpírko je propuštěn z rodu Volavek společně se stádem ovcí a koz, které byly prvně Volavkami odcizeny.

V této zápletce použil Štorch tzv. gradaci. Uspořádal motivy tak, aby navyšoval poutavé prvky a tím probudil čtenářův zájem. Zároveň musel použít takové motivy, aby se z Havranpírka opět mohl stát hrdina a byl zase o krok blíž mužské zkoušce. Takže i nyní následuje šťastný konec zápletky.

I zde Štorch velmi zřetelně poukazuje na Havranpírkovu odvahu a sílu. K tomu mu připisuje další kladné vlastnosti jako je skromnost a respekt. Přesně tyto vlastnosti chtěl nejspíš promítnout do svých čtenářů a chlapců i dívek, s nimiž pořádal mnohostranné akce. Rozhodně je Štorchova práce vnášet do dětských čtenářů hrdinný charakter úctyhodná, ale možná to může mít i drobné zápory. Někteří jedinci se s autorovou postavou mohou vžít natolik, že ji budou chtít napodobit v každém směru. Z toho můžou vznikat situace, ve kterých malí hrdinové ne vždy odhadnou správně své síly a tím se jednotlivci může naskytnout v nepříjemných a nebezpečných situacích. Proto je důležité stále připomínat, že Štorchovy romány jsou dobrodružného charakteru a ačkoli některé prvky mohou vycházet z reality, tak naopak některé elementy jsou smyšlené a uzpůsobené dětské fantazii, ve které by měly zůstat.

5.3.3 Havranpírkovo přátelství se Sokolím okem

Nyní se dostáváme ke kapitole, kde se Havranpírko spřátelí se Sokolím okem. Jak už jsem výše zmínila, Havranpírko neměl v osadě žádné sobě rovné kamarády, ale to změnil příchod mladého a odvážného junáka z rodu Sokolů. Koneckonců, každý mladý hrdina musí mít po svém boku věrného druha, se kterým sdílí radosti i strasti. Štorch zde poukazuje na důležitost kolektivu, který dětem přináší řadu výhod.

Havranpírko byl převážně samotář. Chtěl patřit mezi zkušené lovce a starat se o svůj rod, zároveň se ale mezi dospělými necítil volný. Občas brával na procházky do lesa Oříška nebo Kořínka, ale jinak neměl žádného sobě blízkého a rovného kamaráda. To se ale změnilo. Když se jednoho dne Havranpírko prochází s Kořínkem po lese, přepadne je rys. Během zápasu Havranpírka s rysem běží Kořínek pro pomoc. V lese narazí na mladého junáka, který Havranpírkovi zachrání život. Rysa přemůže a raněného Havranpírka přivede zpět do osady, kde je o něj postaráno. Mladý junák jménem Sokolí oko pochází z rodu na straně při zatačce Veliké řeky. Sokolí oko si statečného

Havranpírka oblíbí a začnou se navštěvovat. Tak začne jejich veliké přátelství.

Jednoho dne, když Havranpírko a Sokolí oko odpočívají na stráni, se u spícího Sokolího oka objeví zmije. Hlídací Havranpírko neváhá a zmiji zneškodní. Tak na oplátku zachrání Sokolímu oku život on. Mladí hoši se domluví, že mezi sebou uzavřou věčný bratrský svazek.

„Náčelník schválil jejich rozhodnutí, ač poznamenal, že Havranpírko sice nevykonal ještě mužskou zkoušku, a není tedy podle dávných obyčejů oprávněn vstoupit s někým do bratrského svazku. Ale takový předpis může platit pro kdekoho, nikoli však pro Havranpírka.“²¹⁴

Černý havran jim rozřízne ruce a spojí jejich krev.

Starodávný symbolický rituál. Dva, případně i více mužů, si slíbí svou vzájemnou věrnost, kterou stvrdí krevní přísahou. Muži provedou řez (na prstu či dlani) a řezné rány k sobě vzájemně přitlačí. Tento rituál je založen na víře, že krev jednoho druhu bude proudit v druhém těle a naopak. Tím si oba muži budou blíží.

O tomto rituálu se můžeme dočíst i v knihách Karla Maye, kde dojde k pokrevnímu bratrství mezi apačským náčelníkem Vinnetou a jeho druhem Old Shatterhandem.

5.3.4 Havranpírkova moudrost

Dalším „triumfem“, který Štorch Havranpírkovi „dal do vínku“ je tzv. žluté kouzlo neboli zlato. Nejprve jako dědictví, poté jako poděkování Divousovo. Díky tomu mohl chlapec dokázat, že nevyniká jen ve fyzické zdatnosti a zručnosti, ale je schopný i v logickém rozhodování.

Jednou, když do osady přijdou kupci a vyměňují zvířecí kožešiny za sůl, podaří se Havranpírkovi excelentní výměna. Kdysi si na své topůrko vyrobil pomocí zlatých blyštivých zrněk, tzv. zlatému kouzlu, havraní značku. Když nyní kupci na topůrku žlutá zrnka zahlédnou, chtějí je od Havranpírka získat. Ten jim je přinese a při své skromnosti očekává, že výměnou dostane hrst soli. Ovšem kupci si zlato cení natolik, že Havranpírkovi přenechají celý pytel plný soli. Pro mladého hochu to je překvapivá a radostná událost. Avšak poctivý Havranpírko se hned rozdělí i s ostatními členy rodu.

---

²¹⁴ ŠTORCH 1982, 98-99

Později obyvatelé osady diskutují o tom, jak jsou kupci vlastě hloupí, že za obvyčejné zlato vymění tak důležitou surovinu jako je sůl! Resp. jsou překvapeni, že pro kupce může být zlato nad sůl. Tento prvek, ale v obrácené podobě, můžeme spatřovat i v pohádce Boženy Němcové Sůl nad zlato.

Nyní zmíněná událost nebyla jediná, kdy Havranpírko projevil svůj charakter obchodního ducha. Díky svému žlutému kouzlu a umu obchodování, se Havranpírko rozhodne, že svému druhu Sokolímu oku pomůže získat jeho vysněnou lásku Veveriči. Ta se má o letním slunovratu stát ženou muže, který jak jsem již výše zmínila, dokáže rod obohatit svými dary. Bobřík nabízí tři krávy a kupec Ger nabízí pět krav. To Bobříka popudí a začne svou nabídku navyšovat o tři ovce a tři vepře. Kupec navýší svou nabídku o to samé. V tu chvíli se do nabídky vloží i Havranpírko, který nabídne deset krav!

*„Černý havran, pocuchav si vousy, tišil rozruch:
,Odejdi, hochu, nechť dojednáme smlouvu v pokoji!‘
Ale Havranpírko se postavil s hlavou směle vztyčenou:
,Havranpírko byl přijat mezi muže! není žvatlavá baba a jeho slovo platí! Dám deset krav‘ – ukázal
prsty obou rukou – ,a žádám Veveriči pro svého bratra junáka, pro Sokolí oko!‘“²¹⁵*

Z počátku Havranpírkovi nikdo nevěří, a dokonce se dočká nepříjemných posměšků. To ovšem Havranpírka neodradí a krátce na to mladý hoch, sedící na krávičce, vjíždí do osady a všem přihlížejícím představuje své stádo! Sokolí oko šťastně objímá svého bratra. Všichni se radují a jsou šťastní. Sašem Černý havran je nadšený ze zbohatnutí rodu.

Když se veselí uklidní, ptá se Černý havran mladého hochy, jak ke kravám přišel. Havranpírko odvětí, že je koupil na hradišti v Šárce za Divousovo zlato, které mu věnoval jako odměnu za to, že o něho v nejhorších chvílích pečoval, ale také na usmíření rodu.

Černý havran je na Havranpírka tak pyšný, že chlapce nazve Bystrým havranem.

„Černý havran vzal zářícího hochy za ruku a přitáhl ho pod posvátný dub. Třikrát udeřil mlatem na strom a nejsilnějším hlasem provolal: ,Od té chvíle nikdo tě nebude jmenovati Havranpírko jako chlapce, nýbrž nazýváš se Bystrý havran a toto jméno bude slavné mezi statečnými muži našeho rodu i mezi všemi rody při Veliké řece až na konec jejich proudů. Zdráv buď, Bystrý havrane, nechť dnů života tvého bezpočet je ke cti a slávě našeho rodu! Hau-hau!‘“²¹⁶

---

²¹⁵ ŠTORCH 1982, 121

²¹⁶ Tamtéž, 124

Změna jména Havranpírka na Bystrého havrana na konci knihy je zajímavá tím, že ačkoli sašem Černý havran oznámí, že Havranpírko již od této chvíle nebude oslovován jinak než Bystrý havran, v *Minehavě* je na to rázem zapomenuto. V nejmladším Štorchově díle je Havranpírko po celou dobu oslovován pouze jako Havranpírko a k žádné změně jména nedochází.

Na celém příběhu o odkupu krav, kterým Havranpírko získá pro Sokolího oka Veveřici, chtěl Štorch nejspíš demonstrovat dětskou nesobeckost. Havranpírko si žluté kouzlo mohl schovat a šetřit na horší časy, ale rozhodl se jinak. Chtěl svému – nyní už pokrevnému bratrovi – pomoci získat jeho lásku a dopomoci jim ke sňatku. Je to úctyhodné a nesobecké gesto.

Možná ale chtěl Štorch do své knihy vložit ten pravý „happy end“ pro havraní rod a dopřát mu skrze Havranpírka bohatství.

5.3.5 Mužská zkouška

Nyní se dostáváme k jednomu z hlavních motivů knihy, kterým je důležitá a Havranpírkem dlouho očekávaná mužská zkouška.

V první části musel Havranpírko splnit tyto povinnosti:

1. *„Přeskočit potok s košíkem v ruce.*
2. *Vylézt na určený strom.*
3. *Přeplavat rybník tam a nazpět.*
4. *Běžet o závod se všemi hochy.*
5. *Zasáhnout kamenem kmen určeného stromu.*
6. *Vytrhnout holýma rukama smrček ze země.“²¹⁷*

Zde vidíme, že Štorch vybíral typy úkolů, které mohly zvládnout i všechny ostatní děti a svou fyzickou zdatnost si tak kdykoli vyzkoušet a tím se přiučit novým věcem. Zároveň to někteří lektoři, např. táborových kurzů, mohli považovat za inspiraci.

---

²¹⁷ ŠTORCH 1982, 106

Když Havranpírko všechny tyto úkoly zvládnul, čekal ho další úkol.

Poté ho čekala další část zkoušky. Ta spočívala v lovu. „*Před náčelníkem a třemi nejstaršími Havrany musil zodpovídat rozmanité otázky ze života v přírodě. Měl například poznat po hlase ptáka nebo jiné zvíře, rozeznávat zvířecí stopy a jít po nich a znát zvyky lovné zvěře.*“²¹⁸

Jistě i tento úkol byl vhodný pro malé čtenáře, kteří zatoužili být alespoň na chvíli Havranpírkem! Vyznat se v přírodě a lesích patří k důležitým vědomostem každého táborového skauta. Kromě poznávání hlasů a stop zvěře je pro děti důležitá i znalost stromů, keřů a jiných rostlin.

Následný úkol spočíval v rozdělení ohně vrtěním dřívka a následně tento oheň udržovat po celý den bez přikládání. Tento úkol zvládl Havranpírko na výbornou. Přeci jen měl Kňučákovu školu.

„*Ostatní úkoly toho oddílu byly pro Havranpírka zcela snadné: uplést košík, vypálit nádobu, vybrousit z tvrdé břidly sekeru, udělat správné oko na zajíce a na koroptve.*“²¹⁹

Tyto úkoly už by měly patřit zručnějším dětem. Rozhodně je dobré umět rozdělat oheň vrtěním dřívka nebo i třeba škrtnutím křemenců a následně dokázat oheň udržet. Nicméně jsou to úkoly, které by se měly vykonávat při dohledu dospělé osoby, aby nedošlo k žádnému zranění či větším škodám. Stejně tak jako vypalování nádoby nebo chystání pastí na lesní zvěř. I zde by se mělo dohlížet na dodržování bezpečnostních pravidel.

Nyní má Havranpírko před sebou poslední úkol z mužské zkoušky. Tento úkol po něm již nebyl požadován, vzhledem k jeho úspěchům s Bobry a Volavkami, od kterých byl považován za dospělého lovce. Svěhlavý chlapec se ovšem rozhodl, že i přesto dokoná mužskou zkoušku celou, jako ostatní mladí lovci. A vzhledem k poznání, které

---

²¹⁸ ŠTORCH 1982, 107

²¹⁹ Tamtéž, 107

o Havranpírkovi již malí čtenáři v tuto chvíli mají, by to ani jinak nešlo. Nehledě na to, že čtenáři jsou již jistě napnutí, v čem tkví závěrečný úkol mužské zkoušky.

Poslední úkol mužské zkoušky patřil mezi nejtěžší. Mladý chlapec musel tři dny sám, bez zbraní, žít v lese. Byl nucen spoléhat se pouze sám na sebe. Odešel do lesa bez potravin a pouze s pazourkovým nožem.

Samozřejmě i tento úkol mladý hoch zvládnul. Ovšem i tento úkol Štorch přikrášlil napínavým dějem.

V den, kdy se Havranpírko vrací živ a zdrav z lesa, potká se se Sokolím okem. Havranpírko si na chvilku odpočine a oznámí Sokolímu oku, že se s ním musí vrátit zpět do lesů odkud přišel. Sokolí oko jako jeho správný přítel neváhá a okamžitě se vydávají na cestu. Jdou dlouho, až dojdou k obydlené jeskyni. V jeskyni na zakrvácených kožešinách leží nějaký člověk. Je to Divous! Ten Divous, který nejprve zradil svůj rod a poté v něm již nebyl vítán. Sokolí oko okamžitě k Divousovi přiskočí a položí ucho na jeho hrud'. Divous žije.

Mladý junák začne o Divouse ihned pečovat. Konstatuje, že jeho rány, které má všude po těle, musel způsobit jedině medvěd.

Později Havranpírko vypráví Sokolímu oku svůj prožitek, který zažil během vykonávání posledního úkolu mužské zkoušky. Našel v lese na zemi krvavé stopy, po kterých se vydal. Na konci těchto krvavých louží našel rozsápané ženské tělo. Byla to Vrtilka, Divousova manželka. Vrtilka, napadena medvědem, volala o pomoc. Na pomoc ji přiběhl Divous, ale svou ženu se mu již nepodařilo zachránit. Medvěd napadl i jeho a on již neměl sílu medvěda zabít a odplížil se pryč. Havranpírko medvěda zprvu nenašel, a tak se vydal hledat Divouse a poskytnout mu pomoc.

Ale nebyl by to Havranpírko, kdyby se nevrátil medvěda hledat, zabít ho a tím dokončit svoji mužskou zkoušku. Ví, že Sokolí oko se o Divouse již postará. Proto zneškodní medvěda, svlékne ho z kůže, odřízne mu přední tlapu a vytrhne tesáky (které později dle zvyků nosí navlečené na šňůrce kolem krku) a vydává se zpět do své osady.

V havraní osadě již panuje neklid způsobený Havranpírkovou nepřítomností. Již od včerejšího večera zde plápolá slavnostní oheň a Havrani očekávají návrat odvážného mladíka. Nyní si již začínají dělat starosti.

V tu chvíli přiběhnou děti, které si hrály u lesa a slavnostně oznamují Havranpírkův návrat. Všichni v osadě jsou z hochova návratu nadšení a obdivují krásnou velkou kožešinu, kterou chlapec přináší s sebou. Už se nemohou dočkat na chlapcovo vyprávění o jeho čtyřdenní lesní pouti, na které jistě nabyl mnoho zajímavých zkušeností a zážitků.

Mladý hoch ale prohlásí, „že není žvanivá žena a že nebude nic vypravovat...“²²⁰ Toto prohlášení členy rodu překvapí. Zprvu si myslí, že jeho odmítavost je spojená s únavou, ale Havranpírko se ani později nerozmluví. Černý havran se táže mužů, zda má zkoušku uznat za splněnou. Každý souhlasí.

Mužská zkouška je zajímavý rituál, který Štorch vložil do svého románu. Ale za jakým důvodem ho sem vložil? Jedním z důvodů může být jistě výchovný a zábavný charakter v jednom. Děti se těmito úkoly něco naučí a zároveň se zabaví. Zkrátka – škola hrou. Proč ale Štorch Havranpírkovu mužskou zkoušku „okořenil“ pokusem o Divousovu záchranu a poté jeho smrtí? Nepůsobí to zbytečně morbidně? Možná Štorch jen chtěl do příběhu vnést další realistické prvky a zároveň děti seznámit se smrtí. Také možná chtěl dětem ukázat následky zrady, které se Divous na svém mateřském rodu dopustil. Zároveň tak dal Havranpírkovi formou další náhody možnost získat žluté kouzlo, které mladý chlapec následně využil ve prospěch Sokolího oka, který díky tomu získal za ženu Veverici, jak jsem uvedla výše.

5.3.6 Havranpírko mužem

Když se s Havranpírkem znovu setkáváme, tentokrát v díle *Minehava*, je mu již kolem šestnácti let. Opět díky náhodám a zlomovým momentům odhaluje svůj dobrý charakter. Je ještě více zkušenější, odvážnější, bystřejší, rozumnější a opět prahne po novém dobrodružství.

Kompoziční forma, kterou Štorch zvolil, tedy že některé postavy proplétá napříč svými díly, přináší možnost více nahlížet na postavu z psychologického a sociologického vývoje. Stejně je tomu i u Havranpírka. Je z něj cítit větší rozumnost a rozvážnost.

Minehava je částečně jakýmsi putovním románem, kdy se postavy od Veliké řeky přesouvají k úrodnějším pastvinám. Jako důvod přesunu zvolil autor to, že u Veliké řeky „řádí černá smrt“²²¹. Díky zvládnuté mužské zkoušce je Havranpírko považován za „dospělého“ muže a rodového lovce. Je to tedy on, kdo se se svým pokrevním bratrem Sokolím okem vydává hledat nové úrodnější území. Při své cestě za úrodnější

---

²²⁰ ŠTORCH 1982, 116

²²¹ ŠTORCH 1994, 159

a bezpečnější půdou pro obyvatele osady i dobytek dojdou až ke Skramouši, od kterého z dálky uvidí obydlenu osadu.

Svou obratnost a sílu bude moct Havranpírko prokázat ještě před příchodem na Pustý vrch. Když společně se Sokolím okem vyhledávají obydlenu osadu, náhodou se v lese připlou k nerovnocennému boji. Několik ozbrojených mužů útočí na dva mladíky, kterým už dochází síla. Havranpírkovi a Sokolímu oku se tento nečestný boj nelíbí a rozhodnou se zakročit. Vezmou zbraně a vrhnou se mladíkům na pomoc. Ačkoli se soupeři zaleknou a brzy utečou, tak přesto můžeme opět vyzdvihnout Havranpírkovu odvahu a pomoc druhým. Ovšem jak se říká, každý dobrý skutek je po zásluze potrestán. Havranpírko a Sokolí oko jsou za záchranu mladíků, po vlastním přiznání, na Pustém vrchu potrestáni zajetím. Ovšem i z této situace plyne malým čtenářům ponaučení, že pravda a čisté svědomí jsou důležitější než svoboda získaná lží.

Z jakého důvodu byly postavy zajaty? Jistě je tím důvodem dramatická zápleтка. Ale také ztížení cesty, aby postavy dostaly větší prostor pro projevení svých schopností a charakterů, protože mladí chlapi pochopitelně nenechají vlastní osud náhodě. Svoji bystrost a odvahu projeví hned jak mají příležitost a ze zajetí utečou. V lese ovšem dojde ke střetu mezi Sokolím okem a jeho sokem Silným bobrem, kteří spolu začnou soupeřit. Havranpírko využije situace a uteče. Rozhodně se ale nedopouští žádné bratrské zrady. Zanedlouho se pro svého pobratima vrátí.

Sokolí oko je opět zajat a spoután, aby již nemohl utéct. Ovšem netrvá to dlouhou a věrný Havranpírko se vrací na Pustý vrch, aby svého druha osvobodil. Opět náhoda přispěje tomu, že Havranpírko kromě záchrany Sokolího oka ještě odhalí tajemství zmizelých kamenných pecek. Když se Havranpírko plíží za svým druhem, je takřka beze zbraně, s sebou má pouze pazourkový nůž. Vzhledem k tomu, že se Havranpírko dobře vyzná v rodových tradicích, správně usoudí, že zajatci bývají umístěni blízko obětiště či rodového shromaždiště. Aby si stráž Havranpírka nevšimla, rozhodne se mladý chlapec projít jezírkem o kterém Sokoli tvrdí, že je posvátné. Při brodění se jezírkem náhodně šlápne na pazourkový kámen a hned si jej pro jistotu vezme s sebou, kdyby bylo třeba bojovat. Samozřejmě tato náhoda pomohla Sokolímu oku nalézt ztracené pazourky a obohatit rod.

Rozhodně to nebyla poslední pomoc, kterou Havranpírko Sokolímu oku prokázal. Když se po delší době Havranpírko objeví na Pustém vrchu, je to opět v tu správnou chvíli. Sokolí oko po nepříjemném souboji spadl z divokého býka na zem, kde nyní

bezvládně leží. Když v tu chvíli příběhne Havranpírko se svými muži a hned mu poskytnou první pomoc. Tentokrát chlapec nepřichází sám, ale s prvním zástupcem z rodu Havranů a Sokolů. Ostatní obyvatelé jsou pozadu, ale také již na cestě sem, za lepšími životními podmínkami.

Když se Sokolí oko probere, požádá Havranpírka o pomoc. Tím se mladý chlapec opět dostává do další zápletky, kde může naplno prokázat své nabyté zkušenosti. Zápletka se týká vyhnání lupičů z Pustého vrchu, aby zde mohli nastolit mír a klid. Mimo jiné také potřebují zneškodnit Silného bobra! Havranpírko se těchto úkolů okamžitě s chutí ujímá. Je rád, že může svému věrnému druhovi prokázat laskavost a tím i připravit lepší půdu pro svůj rod.

Nejprve musí zneškodnit Silného bobra, který Sokolímu oku a Minehavě po celou dobu škodil. Zpacifikovat Silného bobra nakonec takový problém není. Když se s ním setkají, Silný bobra se dává okamžitě na útěk. Havranpírko i Sokolí oko za ním běží a chtějí ho dostihnout. Však Silný bobra je zahnán k pískovcovým skalám a z jednoho skaliska spadne dolů do vody a utopí se. Nyní zbývá poradit si ještě s lupiči.

Štorch dává nyní Havranpírkovi prostor, aby mohl ukázat, jak za poslední rok dozrál. Nyní řídí celou tlupu přicházející na Pustý vrch. Když poslové hlásí Havranpírkovi, že sokolí tlupa už je nedaleko Pustého vrchu, Havranpírko zkušeně nakáže, aby se Sokolí na místě utábořili a všichni silní muži odhodlaní bojovat, přispěchali k Havranpírkovi. Mezi tím se Havranpírko a Sokolí oko vydávají prozkoumat Pustý vrch. Havranpírko, jako již protřelý muž, s sebou vezme ostatní muže a na místě zanechá „*spojovací hlídku*“.²²²

Mužům se Pustý vrch podaří zachránit a Havranpírko s ostatními muži přemůže část lupičů. Druhá část lupičů ale uteče. Možná proto, aby Havranpírko dostal ještě větší příležitost prokázat svou myšlenkovou strategii. Plán, jak lupiče zneškodnit, získá díky třem mladým klučinům, kterým se přezdívá Jetelístek. Člen Jetelístku, Lupen, Havranpírkovi oznámí, že se svými věrnými společníky zpozorovali, že se skupina lupičů rozhodla přenocovat u vršku, který se nazývá Komošín. Bystrý Havranpírko okamžitě vymyslí strategii. Rozhodne, že Havrani i Zubří potáhnou na Komošín a tam obklíčí nepřátele. Tak se také stane. Havrani se společně se Zubrama vrhnou do boje a krátce na to nad lupiči zvítězí.

---

²²² ŠTORCH 1994, 216

„Zubři jásalí. Radostně objímali Havrany a děkovali Havranpírkovi za dobrou pomoc. Opět měli své krávy, své ovce i kozy! Opět mohou žít. Chýše si rychle a bez nesnáží znova vystavějí a bude jim opět dobře...“²²³

Opět se ocitáme na konci celkové zápletky románu a Havranpírko je opět chválen a jeho činy oslavovány. Nyní čekají mladého chlapce dvě odměny.

Zubři si natolik váží pomoci od Havranů, že jim nabídnou část svého území, kam se Havrani mohou nastěhovat. To je pro Havranpírka dobrá zpráva a je šťastný. Má radost, že Havrani mají nové území a on již nebude odloučen od svého přítele Sokolího oka.

„,A co říkáš tomu, co mi moji rodáci chystají?‘ obrátil se na něj pojednou Havranpírko. ‚Dozvěděl jsem se, že mě chtějí zvolit náčelníkem. Haha, takový nápad! Vždyť mi ještě ani vousy pořádně nerostou! To by byl náčelník, hahá!‘

Sokolí oko se však tvářil vážně. Řekl:

‚Nic lepšího by Havrani nemohli udělat. Jsi ještě mladík, pravda, ale mnohokrát jsi už prokázal, žeš moudrý i statečný. Náčelnická schopnost se neměří délkou vousů. Lepšího náčelníka Havrani nenajdou.‘“²²⁴

Další radostnou zprávou je, že je Havranpírko za své zásluhy odměněn novým titulem náčelníka. I v tuto chvíli se projevila klasická Havranpírkova povaha. Zvolení náčelníkem pro něho byla jistě čest, ale opět pohlcen svou nevinnou skromností nechápe, proč by zrovna on měl být náčelníkem. Připadá si na tuto hodnost stále mladý, nevyspělý a možná i málo zkušený. Přesto je jeho skromnost opět zbytečná. Jelikož v roli náčelníka nezáleží na věku, ale převážně na moudrosti. A ta se Havranpírkovi rozhodně odepřít nedá.

Postava Havranpírka prošla během krátké chvíle velikým poznáním a vývojem.

Mladinký chlapec, který ač byl odvážný, tak v některých situacích jednal lehkomyšlně. Ale z tohoto lehkovážného chlapce vyrostе uvědomělý muž, který obstojně zvládá veškeré situace a je na nejlepší cestě svého osobního růstu, díky kterému pozitivně působí na ostatní lidi v jeho okolí.

---

²²³ ŠTORCH 1994, 228

²²⁴ Tamtéž, 231

Štorch v románovém příběhu *Osada Havranů* vtiskl Havranpírkovi skvělý charakter, aby pozitivně působil na malé čtenáře a inspiroval je k lepším morálním zásadám. Zároveň Havranpírko působil příjemně a roztomile dětsky, což se projevovalo jeho bezprostředním vystupováním. V díle *Minehava* bylo zajímavé pozorovat, jak z přirozeného a bezstarostného mladého chlapce vyrůstá, ač stále vyrovnaný, ale již zodpovědnější hoch. Štorch tento zrod popsal nenásilnou a příjemnou formou. Nutno podotknout, že Havranpírkovi v dozrání pomohla smutná událost v podobě moru, který napadl jejich osadu, a z toho důvodu nejspíš skonali starší členové rodu. Tím Štorch Havranpírkovo dospívání urychlil, a my jsme měli možnost vidět, v jak správného chlapce vyrostl.

Závěr

V závěru své diplomové práce bych ráda shrnula poznatky, ke kterým jsem během práce dospěla. Prvním z nich je fakt, že Eduard Štorch je skvělým autorem dobrodružných knih pro děti a dospívající. Štorch je jedním z prvních autorů, jehož beletrie plní funkci relaxační, zábavnou, poznávací, ale i vzdělávací. Autor se většinu svých nově vzniklých knih snažil obdařit novými poznatky, ke kterým přišel ať svým bádáním či z doslechu přednášek, kterých se účastnil.

Věková hranice jeho čtenářů se přibližně pohybuje mezi devíti až patnácti lety. Svá díla psal vždy s ohledem na své čtenáře tak, aby pro ně byla pochopitelná a zároveň mohla malé čtenáře obohatit. Náměty z doby pravěké nevybíral jen kvůli poznatkům, které chtěl dětem předat, ale také z důvodu, že pravěcí lidé nebyli tolik svazováni emocemi, jako dnešní společnost. Řídili se převážně pudy, a to pro malé čtenáře mohlo být lépe srozumitelné. I svůj styl psaní uzpůsobil tak, aby mu každé dítě rozumělo, ale zároveň mělo možnost nabýt nových poznatků ze slovní zásoby. Stále dbal na pedagogicko-výchovný rámec, kterým se malé čtenáře snažil vzdělávat.

Dílo z třicátých let 20. století *Osada Havranů* píše Štorch s již určitými zkušenostmi, jak z oblasti archeologie, spisovatelské činnosti, tak i pedagogické praxe. Z dosavadního bádání se domnívám, že je dílo koncipováno poměrně jednoduše a může tak být kvalitním čtením pro mladší čtenáře. Štorch chtěl čtenářům předat znalosti týkající se způsobu společenského života pravěkých lidí, proto se snažil postavy konstruovat tak, aby působily co nejvěrohodněji. Při způsobu utváření postav vycházel autor nejspíš ze dvou aspektů. Prvním z nich byla doba, tedy mladší doba kamenná. Postavy jsou zde stylizovány velmi jednotvárně, nejspíš z výše uvedeného opodstatnění, že v pravěkých dobách nevystupovaly do popředí emoce, ale pudy a instinkty, které byly umocňovány vírou v božstvo. Druhým aspektem je snaha vytvořit omladině vzor a jeho prostřednictvím promítat do mladých čtenatelů jeho správný charakter. Tímto vzorem se u mnou zkoumaných Štorchových knih stal převážně Havranpírko. Havranpírko je mladý asi třináctiletý chlapec, který je plný odvahy, touhy po dobrodružství, ale zároveň i moudrosti a čestnosti. V *Osadě Havranů* čeká mladého chlapce zkouška, která ho má posunout na jeho cestě stát se dobrým lovcem. Většinu úkolů, které má Havranpírko splnit, je opět uzpůsobena čtenářům, aby měli možnost Havranpírka napodobovat a zároveň se přiučit novým věcem. Ještě před splněním zkoušky Štorch Havranpírka vrhá

do různých zápletek, abychom měli možnost tuto postavu milého a správného chlapce lépe poznat a oblíbit si ji.

S Havranpírkem se setkáváme i v návazném díle vydaném roku 1950 – *Minehavě*. Zde je mladý chlapec o trochu starší, ještě zkušenější a moudřejší. Opět se vrhá vstříc novým dobrodružstvím a opět může působit jako správný vzor pro mladé čtenáře.

Co se týče postav vystupujících v *Minehavě*, zdá se, že zde autor více zapracoval na jejich emocionální stránce. Poměrně důkladně nám sděluje pocity Minehavy, hlavní hrdinky románu. V návaznosti na špatné zkušenosti s muži si Minehava vůči mužskému pokolení vytváří zášť, která ji opouští až v závěru knihy, když jí Sokolí oko slíbí, že nad ní nebude mít moc a budou rovnocennými partnery. I zde můžeme spatřovat výchovný rámec spočívající ve správném utváření vztahů mezi dvěma dospělými jedinci.

Druhým blokem týkající se společenského života v neolitu, na který jsem se ve své diplomové práci zaměřovala, je duchovní život společnosti. Jak jsem již výše zmínila, *Osada Havranů* je pojata mírně jednodušeji, a to i v religionistických prvcích. Hlavním náboženským systémem je zde totemismus. Havraní rod má ve své osadě totem vyrobený z kmene stromu, který slouží jako prostředník pro komunikaci s božstvem. Havrani uctívají Velikého ducha, který jim je nápomocný takřka ve všech životních oblastech. Jak přesně jejich bůh vypadá nevíme, ale setkáváme se v knize s oslovením Veliký havrane. To nám může napomoci v tom, že jejich božstvo a s tím spojený totem se týká havrana. Zdali havrana v přesném slova smyslu, nebo nějakého lidského předka, opět nevíme. K totemismu přidává Štorch i další náboženské elementy z jiných pravěkých náboženství, nejspíš aby svým čtenářům rozšířil poznatky v duchovní sféře a také proto, aby byl příběh zajímavější. Ačkoliv těmito poznatky Štorch poukazuje na silnou zbožnost pravěké společnosti, nesmíme přitom zapomínat, že Štorchem sestavená duchovní stránka příběhu je pouhou fikcí, pro niž hledal inspiraci právě v pravěkých náboženstvích.

Duchovní sféra *Minehavy* je o něco rozmanitější. Kromě zvířecího totemismu, dle kterého jsou rody nadále rozdělovány, se zde objevuje ženské božstvo Velbába. Sochu Velbáby mají Sokolové na Pustém vrchu. Kousek od ní se nachází obětní oltář. Zde se Sokolové schází a provádí obřadní rituály. Ačkoliv se Štorch na několika místech knihy zmiňuje o lidských obětech, v jeho příběhu nikdy nedojde k obětování živé bytosti. Nejspíš s ohledem na malé čtenáře, aby měli povědomí o tom, že se tak dělo, ale nebyli vystavováni detailnějším podrobnostem.

Již zde zmíněné mocné božstvo v podobě Velbáby, jejíž socha je umístěna na Pustém vrchu, symbolizuje rodový matriarchální systém. To je jeden z hlavních rozdílů mezi

oběma díly. Zatímco v *Osadě Havranů* fungoval patriarchát a hlavním náčelníkem byl Černý havran, zde v *Minehavě* je důležitou osobností matriarchální společnosti bába rodu Sivá sokolice. V závěru knihy se čtenáři stávají svědky přerodu matriarchálního systému v patriarchát. Toto znázornění může poukazovat na Štorchovu domněnku, že se matriarchát v pravěké společnosti po nějakou dobu mohl vyskytovat. Zároveň chtěl změnou rodového systému poukázat na vyšší perspektivu patriarchátu. Tato změna se odehrává na pár stránkách Štorchova románu. Ve skutečnosti to byl nejspíš delší a náročnější proces. Důležitá ale byla hlavní myšlenka, tedy že k celému tomuto přerodu došlo, a to se autorovi podařilo dětem předat. I zde je nutné zmínit, že Štorch tvoří dílo svévolně pomocí fantazie a spekulativních poznatků, které nestojí na průkazných informačních materiálech.

Při celkovém shrnutí obou děl se zdá, jako by si autor psaní *Minehavy* více užíval. Možná je to jeho pokročilejším věkem, spisovatelskými schopnostmi nebo snad tajemnou, magickou krajinou, kterou byl obklopen a do níž příběh zasadil. Román působí uvolněněji, bez zásadnějších pravidel, je více citově zaměřený, možná lehce komplikovanější, ale zároveň je obsah zábavný a čtivý.

Ačkoli jsou oba dobrodružné romány pouze inspirovány mladší dobou kamennou a takřka veškeré prvky, které se v nich objevují, můžeme považovat za čistou Štorchovu fikci, mají i tak nejen dětem co nabídnout. Je to jeden z více možných obrazů, který vykresluje pravěkou společnost a poukazuje na její možný chod fungování. Toto spojení poznatků společně s dobrodružným a zábavným charakterem knihy bylo jedním ze Štorchových cílů. A ten se mu, myslím, podařilo naplnit.

Seznam literatury

- ADAM 2008 — Jan ADAM: *Osobnosti: Ottův slovník*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008
- BAILEY 2006 — Greg BAILEY: *Mytologie mýty, pověsti & legendy*. Praha: Fortuna Print, 2006
- BLAHYNKA 1985 — Milan BLAHYNKA a kol. autorů: *Čeští spisovatelé 20. století (slovníková příručka)*. Československý spisovatel, 1985
- BOWIE 2008 — Fiona BOWIE: *Antropologie náboženství*. Praha: Portál 2008
- BRIAN/DAVID 2002 — Leigh Molyneaux BRIAN / M. Jones DAVID: *Americká mytologie: Ilustrovaná encyklopedie bohů, duchů a posvátných míst Severní Ameriky, Mezoameriky a Jižní Ameriky*. Čestlice: Rebo 2002
- ČEŇKOVÁ 2006 — Jana ČEŇKOVÁ: *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury. Adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: portál 2006
- DAVID 2016 — Petr DAVID: *Špalíček výletů pro každý den jeden*. Praha: S & D, 2016
- DURKHEIM 2002 — Émile DURKHEIM: *Elementární formy náboženského života (systém totemismu v Austrálii)*, 2002
- HEŘMAN 1984 — Zdeněk HEŘMAN: *Říkat pravdu s úsměvem, stati a eseje*. Praha: Albatros 1984
- HEŘMAN 1988 — Zdeněk HEŘMAN. Doslov, 1988. In: ŠTORCH, Eduard: *Minehava*. 1994
- HOCHMANOVÁ-BURIÁNOVÁ 1991 — Eva HOCHMANOVÁ-BURIÁNOVÁ: *Zdeněk Burian, pravěk a dobrodružství: rodinné vzpomínky*. Praha: Magnet-Press, 1991
- HRALA 1986 — Jiří HRALA. Dodatek. In: ŠTORCH, Eduard: *Lovci mamutů*. Praha: Albatros, 1986
- CHALOUPKA 1985 — Otakar CHALOUPKA: *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros 1985
- JANÁČKOVÁ 2009 — Blanka JANÁČKOVÁ: *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009
- JAROLÍMKOVÁ 2014 — Stanislava JAROLÍMKOVÁ: *Na co v učebnicích nezbylo místo 2*. Praha: Motto, 2014
- KARFÍKOVÁ 1995 — Věra KARFÍKOVÁ: *Literatura pro mládež*. In: Jan Mukařovský (red.): *Dějiny české literatury 4*. Praha: Victoria Publishing, 1995
- KETTNER 2011 — Bohumil KETTNER: *Kdo byl Eduard Štorch*. Vydáno vlastním

- nákladem. Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s. 2011
- KŘIVÁ 2003 — Eva KŘIVÁ: *Čtenář: měsíčník pro práci s knihou*, 55. ročník, číslo 1, Kladno: Academia 2003
- KUNC 1964 — Jaroslav KUNC: *Česká literární bibliografie 1945-1963 (soupis článků, statí a kritik z knižních publikací a periodického tisku let 1945-1963 o dílech soudobých českých spisovatelů)*. Díl 2. N-Ž. V Praze: Státní knihovna ČSSR-Národní knihovna
- LANGLEY/ALLAN/BUTTERWORTH 1994 — Myrtle LANGLEY / John ALLAN / John BUTTERWORTH: *Víry a vyznání. Náboženství, sekty, paranormální jevy*. Praha: Nakladatelství Slovart 1994
- MERHAUT 2008 — Luboš MERHAUT a kol.: *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4/1 S-T*. Praha: Academia, 2008
- MERHAUT 2008 — Luboš MERHAUT a kol.: *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4/2 U-Ž, Dodatky A-Ř*. Praha: Academia, 2008
- OPELÍK 2000 — Jiří OPELÍK a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/II P-Ř*. Praha: Academia, 2000
- PAZOUREK 1942 — Vladimír PAZOUREK: *Literatura pro mládež*. Praha: Václav Petr 1942
- PODBORSKÝ 2006 — Vladimír PODBORSKÝ: *Náboženství pravěkých Evropanů*. Brno: Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2006
- POSPÍŠIL 1930 — Otokar POSPÍŠIL: *Eduard Štorch: Osada Havranů*. In: časopis Úhor, 1930
- PROKOP 2005 — Vladimír PROKOP: *Zdeněk Burian*. Praha: Gallery, 2005
- REMIŠOVÁ-VĚŠÍNOVÁ 2017 — Kamila REMIŠOVÁ-VĚŠÍNOVÁ: *Gender a pravěká společnost*. Praha: Karolinum, 2017
- SEDLÁČEK 1895 — August SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl 10 – Boleslavsko*. Praha: Tiskem a nákladem Františka Šimáčka, 1895
- SKLENÁŘ 2003 — Karel SKLENÁŘ: *Bohové, hroby a učitelé. Cesty českých spisovatelů do pravěku*. Praha: Libri, 2003
- SKLENÁŘ/BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ 2005 — Karel SKLENÁŘ / Zuzana BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ: *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů*. Praha: Libri, 2005
- SLOBODZIAN/MACEK 2006 — Vladimír SLOBODZIAN / Jiří MACEK: *Lobeč – historie a současnost*. Obecní úřad Lobeč, 2006
- SÝKOROVÁ/MATOUŠEK 1998 — Ivana SÝKOROVÁ / Václav MATOUŠEK: *Od Svatého Václava k lovcům mamutů. Hrdinové Eduarda Štorcha očima dnešních archeologů*.

Praha: Epoque, 1998

ŠNOBR 1958 — Jan ŠNOBR: *Eduard Štorch a jeho knihy pro mládež*. In: *Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. 2. ročník, č. 3, 1958

ŠNOBR 1963 — Jan ŠNOBR: *Od Vrátenské hory a Pustého vrchu*. In: *Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. 7. ročník, č. 1, 1963

ŠTORCH 1972 — Eduard ŠTORCH: *U Veliké řeky*. Praha: Albatros, 1972

ŠTORCH 1982 — Eduard ŠTORCH: *Osada Havranů*. Praha: Albatros, 1982

ŠTORCH 1994 — Eduard ŠTORCH: *Minehava*. Praha: Albatros, 1994

TROCHOVÁ/KNOPP 1995 — Zina TROCHOVÁ / František KNOPP: *Soupis spisovatelů s životopisnými a bibliografickými údaji*. In: Jan Mukařovský (red.): *Dějiny české literatury*. Praha: Victoria Publishing, 1995

URBANOVÁ 2003 — Svatava URBANOVÁ: *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. V Olomouci: Votobia, 2003

URBANOVÁ 2005 — Svatava URBANOVÁ: *Žánry, osobnosti, díla (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež — antologie)*. Ostrava. Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2005

URBANOVÁ/URGOŠÍKOVÁ/OPĚLA 2007 — Eva URBANOVÁ / Blažena URGOŠÍKOVÁ / Vladimír OPĚLA: *Český hraný film V (1971-1980)*. Praha: Národní filmový archiv, 2007

VAVŘÍK 1954 — Zdeněk VAVŘÍK: In: *Literární noviny* 1954, 3. ročník, č. 26

VLČEK 1986 — Tomáš VLČEK: *Praha 1900. Studie k dějinám kultury a umění Prahy v letech 1890-1914*. Praha: Panorama, 1986

VORÁČEK 1970 — Jaroslav VORÁČEK: Recenze. In: *Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. 14. ročník, č. 4, vydáno 4. 1970

ZBAVITEL 1993 — Dušan ZBAVITEL: *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. Praha: DharmaGaia, 1993

ZELENÝ 1994 — Mnislav ZELENÝ: *Indiánská encyklopedie — Indiáni tří Amerik: pro čtenáře od 12 let*. Praha: Albatros, 1994

Periodika

Časopis *Úhor* 1930

Čtenář: měsíčník pro práci s knihou. 56. ročník, č. 6, 2004

Čtenář: měsíčník pro práci s knihou. č. 12, 1958

Literární noviny. 3. ročník, č. 26, 1954

Národní osvobození. 26. srpna 1931

Obrana lidu, list Československé armády. 29. ročník, č. 44, 31. 10. 1970

Pedagogické rozhledy — věstník literárního a pedagogického odboru při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 41. ročník, č. 3, 1931

Pedagogické rozhledy — věstník literárního a pedagogického odboru při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 41. ročník, č. 4, 1931

Věstník ministerstva školství, věd a umění. 6. ročník, č. 17, 20.6. 1950

Zdravotnická pracovnice — časopis pro střední a nižší zdravotnické pracovníky. 8. ročník, č. 4; Československá lékařská společnost J.E. Purkyně 1958

Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění. 12. ročník, č. 2, 136a, 1968

Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění. 14. ročník, č. 4, 1970

Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění. 2. ročník, č. 3, 1958

Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění. 7. ročník, č. 1, 1963

Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění. 9. ročník, č. 10, 478a, 1965

Diplomová práce:

HAMBÁLKOVÁ 2015 — Lucie HAMBÁLKOVÁ: *Srovnání pojetí historické tematiky v díle Eduarda Štorcha a Michelle Paverové* (diplomová práce na Pedagogické fakultě Palackého Univerzity v Olomouci). Olomouc 2005

Internetové odkazy

<http://www.literarnimuzea.cz/eduard-storch/>, vyhledáno dne 24. 6. 2021

<https://cdr.cz/clanek/analyza-dna-mamutu-odhalila-duvody-jejich-vyhynuti> - vyhledáno dne 19. 3. 2021

<https://ihned.cz/c1-39643080-kdy-vyhynuli-mamuti> - Kdy vyhynuli mamuti? | Hospodářské noviny (iHNed.cz), Vladimír Socha, vyhledáno dne 18. 3. 2021

https://melnicky.denik.cz/kultura_region/pusty-vrch-v-lobci-zaplnili-hledaci-pazourku.html - Pustý vrch v Lobči zaplnili hledači pazourků – Mělnický deník (denik.cz), vyhledáno dne 8. 2. 2021

https://www.irozhlas.cz/kultura/literatura/eduard-storch-lovci-mamutu_1804102038_dp, vyhledáno dne 24. 6. 2021

<https://www.national-geographic.cz/clanky/mamuti-vymirali-pomalu-vinu-na-tom-mel-i-clovek.html> - Mamuti vymírali pomalu. Vinu na tom měl i člověk – National Geographic

(national-geographic.cz), vyhledáno dne 18.3. 2021

<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/jedni-z-poslednich-mamutu-zemreli-zizni-zili-na-ostrove-u-al/r~1ed3a4a6589111e69966002590604f2e/> – Jedni z posledních mamutů zemřeli žízni. Žili na ostrově u Aljašky - Aktuálně.cz (aktualne.cz), vyhledáno dne 19. 3. 2021

Seznam vyobrazení

1. **Fotografie Eduarda Štorcha.** Dostupná na www.literarnimuzea.cz/eduard-storch/ – vyhledáno dne 24. 6. 2021
2. **Fotografie Eduarda Štorcha.** Dostupná na https://www.irozhlas.cz/kultura/literatura/eduard-storch-lovci-mamutu_1804102038_dp – vyhledáno dne 24. 6. 2021
3. **Ukázka Burianovy ilustrace z knihy *Osada Havranů*. Ilustrace vyobrazuje postavu Divouse lomčující s rodovým totemem.** Fotografie pořízena z ŠTORCH 1982
4. **Další Burianova ilustrace z románu *Osada Havranů*. Je zde vyobrazen Havranpírko bojující s medvědem.** Fotografie pořízena z ŠTORCH 1982
5. **Pohled na Lobeč. V popředí je budova, ve které se nachází Muzeum Eduarda Štorcha. Ve středu fotografie je rozestavěný pivovar. V pozadí Vráteňská hora.** Vlastní fotografie.
6. **Ukázka muzejního interiéru – pazourkové nástroje.** Vlastní fotografie.
7. **Ukázka muzejního interiéru – ze sekce Štorchovy korespondence.** Vlastní fotografie.
8. **Pohled na Lobeč, na pravé straně v pozadí Pustý vrch.** Vlastní fotografie.
9. **Lobeč – hrob Eduarda Štorcha a jeho manželky Boženy Štorchové, rozené Vávrové. Za hřbitovní zdí se nachází Pustý vrch.** Vlastní fotografie.

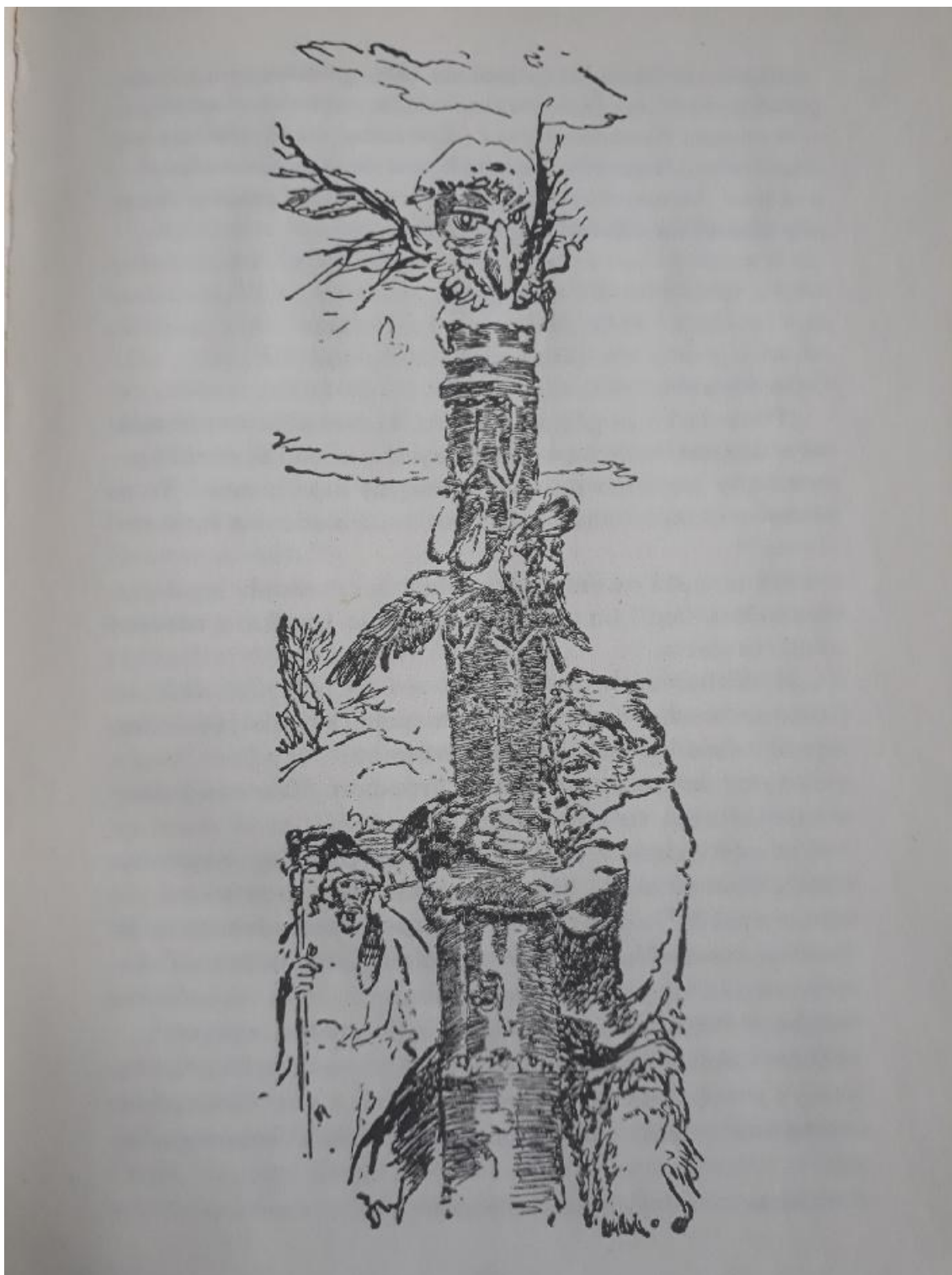
Obrazová příloha

Obrázek 1. Fotografie Eduarda Štorcha.

Obrázek 2. Fotografie Eduarda Štorcha.

Obrázek 3. – Ukázka Burianovy ilustrace z knihy *Osada Havranů*. Ilustrace vyobrazuje postavu Divouse lomčující s rodovým totemem.

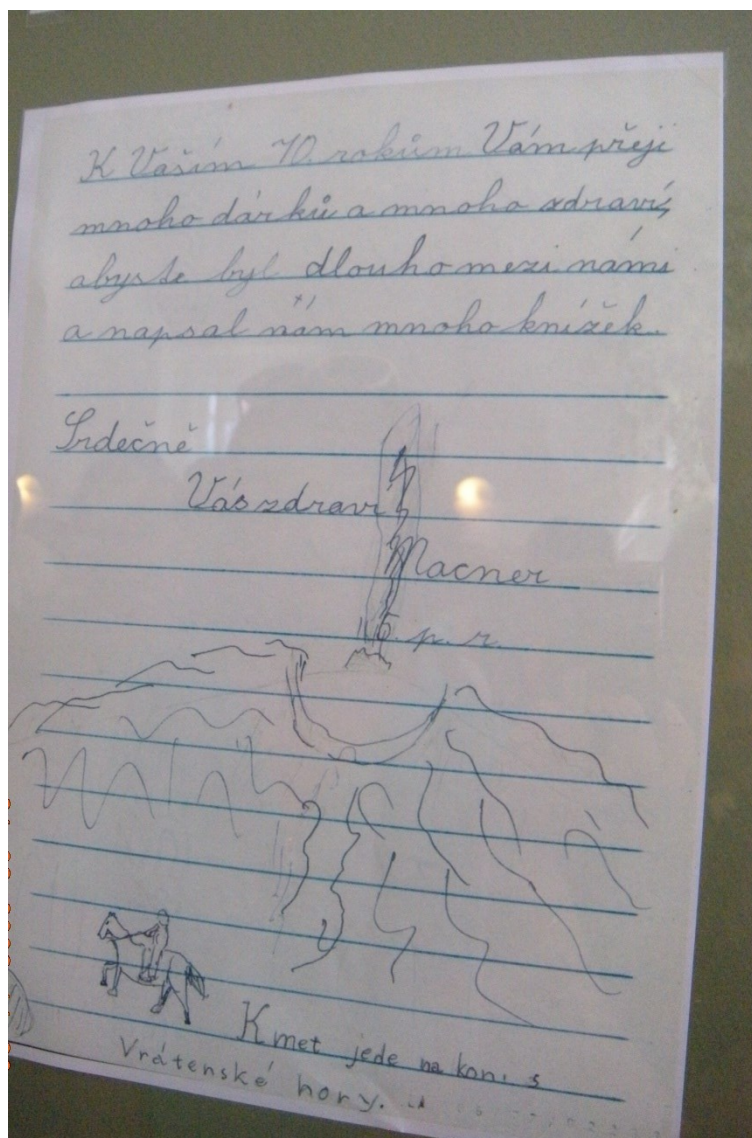
Obrázek 4. Další Burianova ilustrace z románu *Osada Havranů*. Je zde vyobrazen Havranpírko bojující s medvědem.

Obrázek 5. Pohled na Lobeč. V popředí nynější budova, ve které se nachází Muzeum Eduarda Štorcha. Ve středu fotografie rozestavěný pivovar. V pozadí Vráteňská hora.

Obrázek 6. Ukázka muzejního interiéru – pazourkové nástroje.

Obrázek 7. Ukázka muzejního interiéru – ze sekce Štorchovy korespondence.

Obrázek 8. Pohled na Lobeč, na pravé straně v pozadí Pustý vrch.

Obrázek 9. Lobeč – hrob Eduarda Štorcha a jeho manželky Boženy Štorchové, rozené Vávrové. Za hřbitovni zdi se nachází Pustý vrch.